STRIPSCHRIFT

verschijnt maandelijks
nummer 126/127
prijs f 6,50

Claire Bretécher
Bakshi

Vergis je niet

Oude nummers van Stripschrift zijn nog steeds verkrijgbaar tegen de oorspronkelijke prijs

Vul de antwoordkaart in het hart van het blad in.

18 (*f* 2,25): Vijftig jaar Bruintje Beer met een herdruk van **Bruintje Beer verdwaald**, Walt Disney Studios (tekenfilm)...

19 (*f* 2,25: Kabouterstrips met herdruk van het **Paulus de Boskabouter**-verhaal nr. P.14, John Bakker...

20 (*f* 2,25): **Prins Valiant** door Harold R. Foster met een herdruk van **Aanval op de Neveleilanden** (1960); Thé Tjong Khing.

36 **1/2** (*f* 1,50): **Mad** poster & gemengd nieuws.

38 **1/2** (*f* 1,50): Het pikante **Lucky Luke**-verhaal **Luke se défoule** (1966) op posterformaat & gemengd nieuws.

45/46 (*f* 3,25): Superhelden; **Octobriana; Guus Slim's** Tillieux met herdruk van **Felix; Heer Bommel en zijn Iksel** (1908-einde).

47/48 (*f* 3,25): Peyo met herdruk van **De Groene Draak (Johan en Pirrewiet)** uit **Sprint; De Blauwbloezen** van Slaverius, Giles; herdruk **De valstrik van de Rode Kreek** (Timoer, 1956); tekenfilm en pornostrip...

55/56 (*f* 3,75): Special over Peter de Smet met een herdruk van de oer-**Generaal** en van zijn **Fulco en de Miesmannetjes** (uit **'t Kapoentje**): Druillet mét adembenemende herdruk (1969); striptekenaars aller landen verenigt u...

57/58 (*f* 3,75): Erg veel over Marten Toonder met name zijn jeugdwerk **(Thijs IJs); Buck Danny** en dus ook Victor Hubinon; Daan Jippes (**2 voor t**) Richard Corben met een gruwelijke herdruk...

59/60 (*f* 3,75): 50 jaar Disney-tekenfilms een tussensprint van Kees de Bree; Daan Jippes over Carl Barks mèt unieke **Donald Duck**-herdruk van Barks; **Donald Duck**-weekblad en een heel klein **Kuifje**...

65 plus (*f* 2,25): Interview Tibet met herdruk **Rik Ringers leidt de dans** (1955); **Chick Bill; Tina;** Jay Linch door Evert Geradts; **De Wonderen van Mu** (11/33-11/44)...

66 (*f* 2,25): Interview Franquin met uitvoerige bibliografie én herdrukken **Guust Flater, The Spirit** van Will Eisner, Dick Matena (over de **Macaroni's); De Wonderen van Mu** (11/45-11/49).

67 (*f* 2,25): **Nader tot Kuifje 3** over interessante drukvarianten; interview Carry Brugman; speciaal Robe met **Bollie en Billie** en **De Sliert** en een bibliografie; **De Wonderen van Mu** (11/50-11/70)...

68/69 (*f* 3,75): De Marten Toonder-story deel 1 en het begin van de herdruk van **Tom Poes en de Schoonschijners** (1610-1635); alles over **Akim** en **Tarzan**-pulpuitgaven; **De Wonderen van Mu** (11-72-11-82).

70 (*f* 2,25): De Marten Toonder-story deel 2 (**Panda**, Toonder-studioos); Jan van Haasteren; **De Wonderen van Mu** (11-83-einde); **Tom Poes en de Schoonschijners** (1636-1655)...

71 (*f* 2,25): **Koning Hollewijn;** Lambil, Cauvin; **Tom Poes en de schoonschijners** (1656-einde)...

72 (*f* 2,25): **Blake en Mortimer; Panda;** een persiflage op **Kuifje;** veel over Craenhals met de herdruk van **Fort Bravo** uit 1953...

73 (*f* 2,95): Legendarische beschouwingen van Domien ten Berge over Marten Toonder; **Tibor, Fulgo** en **Rakaillliputuitgaven;** Dick Matenapersiflage op stripfanzines...

74 (*f* 2,95): 4 blz. **Zuiptor** van Uco Egmond, speciaal voor Stripschrift, Raymond Macherot (**Chlorophyl, Poezekat**); Domien ten Berge over Marten Toonder; **Professor Pi...**

75/76 (*f* 4,25): Uitvoerige aandacht aan Peter O'Donnell met een herdruk van zijn **Modesty Blaise;** Willy Lohmann's vochtige **Kraaienhove**-persiflage...

77 (*f* 2,95): Special Gerrit Stapel met de nergens elders gepubliceerde strip **Mijn vriend Andries;** Aart Clerkx tekent voor **Stripschrift:..**

78 (*f* 2,95): Speciaal voor Stripschrift 8 blz. Daan Jippes in **Intercity Incident;** interview met Forest 'Bud' Sagendorf over **Popeye; Modesty Blaise;** algemene beschouwingen over de vloek in het beeldverhaal...

79 (*f* 2,95): Jules Feiffer; **Moem;** Piet Wijn onder de loepe èn voor het voetlicht met een herdruk van **De Moorse Tovenaar; Tintin et moi** (Kuifje dus)...

80 (*f* 2,95): De **Robbedoes**-verhalen van Fournier; **The Hulk** met een herdruk; **De Tovenaar van Fop;** Vervolg & slot-herdruk **De Moorse Tovenaar** van Piet Wijn...

81/82 (*f* 4,25): Special Peyo, **Smurfen** met herdrukken; alles over de Dupuis-tekenaars in een overzichtelijke encyclopedie; Tillieux en een **Felix**-herdruk...

83 (*f* 2,95): De stripbladen **Sjors** en **Pep** (nu **Eppo**); Loriot; begin unieke herdruk van de **Dick Bos** reclamestrip **Glashard;** de populariteit van stripfiguren...

85 (*f* 2,95): De professoren in het Europese beeldverhaal (**Zonnebloem, Barabas, Adhemar, Sickbock, Pirlwytskofsky, Kalker, Lupardi**—; Harry Balm, **Kuifje**-wedstrijd; Patty Klein over stripscenario's; **Dick Bos...**

86 (*f* 2,95): komplete inhoudsopgave van **Stripschrift** nr. 49/50 t/m 84; Eddy Paape, informatie over het SDCN...

87 (*f* 2,95): Alles over **Bert Bus** met een herdruk van zijn Nitokris, kartoenrubriek Ong-Gezien over **Tom Ungerer,** start van herdrukken **Simpelman, Lucky Luke** voer voor psychologen en een unieke L.L.-persiflage.

88 (*f* 2,95): **Ridderspecial: Prins Valiant, De Rode Ridder** en de Vlaamse Ridderschap van **Bob de Moor** op hun historische betrouwbaarheid getoetst. Een nummer geknipt voor het (geschiedenis) onderwijs, met Prins Valiant-persiflage van **Wood** en aandacht voor tekenfilm **Tarzoon,** de schande van de jungle.

89 (*f* 2,95): **Uitgeverij Casterman,** met o.m. interview met **Jacques Martin, Jacques Tardi,** in de voetsporen van Jules Verne, herdruk van unieke **Tardi**-oorlogsstrip, **Kuifje en de Picaro's,** de **4 Helden,** gewogen en te licht bevonden
Craenhals, Kresse.

90/91 (*f* 4,60). Zéér uitvoerige **Disney**-special met Art Babbit, Floyd **Gottfredson, Barks index,** de tekenfilm Fantasia, **Donald Duckweekblad** nader bekeken, Mickey Mouse-Donald Duck - strijden om de macht in een **Bill Elder**-persiflage, en als **extra** een kompleet nimmer in Nederland gepubliceerd MM-verhaal: **MM als oorlogsvrijwilliger.**

92 (*f* 2,95): **De auto in de strip,** ambivalentie t.o.v. Jean Graton's schepping **Michel Vaillant, Julie Wood,** herdruk. MV-strip, Strip en werkelijkheid bij MV, en **Van strijd tot strip,** overpeinzingen bij de Nederlandse politieke plaat van Kartoenist/striptekenaar **Wim van Wieringen.**

93 (*f* 2,95): Start van **herdrukken** (vert. Dick Matena) van de legendarische strip **Pogo** met een artikel over schepper Walt Kelly, nog meer over **Paulus de Boskabouter,** aandacht voor Toonder's **Magister Hocus Pas,** miskend en onderkend genie. Jan Gerhard Toonder over **De Stripkunst** van Marten Toonder. **Onggezien** en een opzienbarende kartoen van Yrrah uit VN.

94/95 (*f* 3,60): Alles over **2000 nummers Robbedoes**-weekblad. De ontwikkeling van het blad, interview met **hoofdredacteur Karel Cavens,** de geboorte van **Robbedoes** in herdruk... **Robbedoes index** t/m nr 2000; verder aandacht voor de dertigste verjaardag van het **weekblad Kuifje,** Pogo.

96 (*f* 3,25): **Jijé-special interview** en een herdruk van zijn **Pogologie,** Jan Gerhard Toonder en Lo Hartog van Banda en de start van een nieuwe rubriek Frans nieuws **La France Oh la la.**

97 (*f* 3,25): De opkomst en ondergang van de keizerstrip **Trigië,** in een interview met tekenaar met tekenaar **Don Lawrence, Verdwenen Kuifjes** door Har Brok teruggevonden, interview met **Selby Kelly** weduwe van Pogo-tekenaar Walt en tevens degene die de strip voortzette... herdrukken.

98 (*f* 3,25): Uniek **documentatienummer: Strips in de dertiger jaren** met Herman Pieter de Boer over **De Toverwereld van Doe mee,** Mr. van Veen over **De relatie kinderprent-stripverhaal...** De werkelijke geschiedenis van Tripje, Gerrit Theodoor **Rotman,** George van Raemdonck, **Bulletje en Boonestaak** Honderdduizenden **Soete suikerbollen van W. G. van de Hulst en Zn., Thijs IJs,** Toonder's eerste beer... Barend Servet over zijn wederwaardigheden met **Gijsje Goochem,** GG-herdrukken.

99 (*f* 4,95) SUPERDIK **Amerikanen nummer** met o.m. een exclusief interview met **Wallace Wood,** stripmaker **Martin Lodewijk over Milton Caniff,** unieke herdrukken **Male call** (Caniff) en **The Curse** van **Wood en als extra Wood-persiflage** op **Caniff-strip** Terry & The Pirates, **Trigië,** politiek gewogen, een navrante beschouwing, **Pogo** herdrukken, **Kuifje** in Rotterdam en een verslag van het **congres in Angoulème.**

100 (*f* 4,95): Een 64 pagina's jubileumnummer met onder meer een diepgravend interview met tekenaar **Hans G. Kresse,** een volledige herdruk van het 65-ste Eric de Noorman-verhaal: **De stille strijd,** een door **Toonder** zelf opnieuw bewerkte lezing over eigen werk, een interview met **Hergé,** de relatie tussen **striphelden en tekenfilms** onderzocht door de Stichting **Holland Animation,** een artikel over **Cartoons** door cartoonist/striptekenaar **Wim van Wieringen,** het eerste artikel in de reeks over de opkomst en ondergang van de **Hollandse Stripschool** en een duik van **Guus Luijters** in zijn stripverleden.

101 (*f* 3,95): **Een scenaristen special,** interviews met **Greg, Jacques Lob, Jean Michel Charlier, Pierre Dionnet,** aandacht voor **Blueberry,** een **Pogo-persiflage** door **Wallace Wood/Harvey Kurtzman** met kanttekeningen van Evert Geradts en het begin van de herdruk van het 66-ste en laatste Eric de Noorman-verhaal: **De eerloze krijg.**

102/103 (*f* 3,95): Extra dik (56 pag.), met aandacht voor de geschiedenis van Kuifje Weekblad, **interviews** o.a. met de schepper van Blake en Mortimer. **E.P. Jacobs, Bob de Moor en Claude Auclair,** een tekenaar van de nieuwe generatie, de Lombard-uitgaven uitgepuzzeld, een artikel van **Henk J. Meier** over **Rik Ringers** en het vervolg van de Eric de Noorman herdruk: **De eerloze krijg.**

104 (*f* 3,95): Sublieme omslag van **Joost Swarte** en een gesprek met hem door **Herman Pieter de Boer,** een reaktie op het **Trigië**-artikel uit nummer 99, een verslag van de Kartoenale, deel 2 in de serie over de opkomst en ondergang van de **Hollandse Stripschool,** een Pogo-herdruk en het vervolg van **De eerloze krijg.**

105 (*f* 3,95): Aandacht voor 'Duckman' **Carl Barks** d.m.v. een artikel en een **herdruk** van een van zijn eerste **Donald Duck**-verhalen, een lezing van **Daan Jippes** over het maken van strips, aandacht voor tien jaar **Het Stripschap, Tante Leny** plus de herdrukken van **Pogo** en **Eric de Noorman.**

106 (*f* 4,95): Hugo Prattnummer, interviews, beschouwingen en een herdruk van **Luck Star O'Hara,** de VNU-story III, de jaarlijkse Stripdoorsnede, herdrukken van **Pogo, Eric de Noorman,** boekbesprekingen...

107/108 (*f* 4,95): Alles over **Kapitein Rob** en zijn schepper Pieter Kuhn, de volledige **Kapitein Rob-musical** van Evert Werkman, herdrukken **Eric de Noorman** en Smurfen...

109/110 (*f* 4,95) **Eppo**-special met beschouwingen en interviews over en met Henk Kuijpers (**Franka**), Bert Bus, René Follet, Peer en Uco, de VNU-story IV, kritiek op de vooroordelen tegen strips, een kartoenbijdrage van Ton van Hoogendoorn, de boekenspecial met o.a., **Kuifje in Zwitserland,** herdrukken van **Pogo** en **Eric de Noorman...**

111 (*f* 4,25/: Stripproduktienummer over het ontstaan van strips, tekenwerk (door Matena), scenario, lettering, inkten, inkleuring, merchandising en syndication. Nogmaals **Kapitein Rob,** herdrukken van **Pogo** en **Eric de Noorman...**

112/113/114 (*f* 5,95): Driedubbelnummer over detectivestrips met Eisner, en zijn **Spirit, The Shadow, Schlomo Raven, Jack Palmer** (Pétillon), Loro, **Jess Long,** detectivefilms, 3 forse herdrukken plus **Eric de Noorman,** boekbesprekingen...

115 (*f* 4,25): Een tipje van de sluier opgelicht over Strips en politiek en verder Willem, Peter van Straaten, Behrendt, Crumb en de **Eric de Noorman**-herdruk...

116 (*f* 4,95): Centsprenten en strips, interviews met Ben van Voorn en Piet van Elk en beschouwingen over Alain Saint-Ogan, Toonder en Piëts **Bassie,** Chantal Montellier, Martin Lodewijk en de **Eric de Noorman**-herdruk...

117/118 (*f* 6,50): Interview Blanc-Dumont met herdruk, Jijé-polemiek, inhoudsopgave **Stripschrift** nrs. 85-117/118, de redaktionele **Top 20** van 1978, een boekenspecial, herdruk **Pogo** en de afsluiting van de **Eric de Noorman**-herdruk...

119 (*f* 4,95): **Lucky Luke,** interviews met Morris en Goscinny, 2 unieke herdrukken, **De Ballade van de Daltons,** 50 jaar **Kuifje,** Marketing van Stripschriften op de Nederlandse markt...

120 (*f* 4,95): Science Fiction met Leloup, **Arman en Ilva,** Dick Matena en Enki Bilal met herdruk...

STRIP SCHRIFT

Uitgegeven door Vonk/Uitgevers B.V. voor Het Stripschap Nederlands Centrum voor Belangstellenden in Strips, goedgekeurd bij K.B. 30 sept. 1968: ingeschreven K.v.K. A'dam onder nr. V 531651.

Redaktie: Postbus 15268, 1001 MG Amsterdam, tel. 033-31181

Uitgever: Vonk/Uitgevers B.V., Postbus 420, Zeist, tel. 030-791496
Advertenties: Vonk/Uitgevers B.V., Postbus 420, Zeist, tel. 030-791496

Redaktie: Hans van den Boom, Kees de Bree, Har Brok, Rob van Eijck, Hans Frederiks, Wim van Helden, Ernst Pommerel

Vaste medewerkers: Eric Hoek, Henk J. Meier, Jean-Pierre Mercier (Frankrijk), Nico Noordermeer, Guus Ong, Albert Tol

Vormgeving en produktie: Loes Leeman

Stripschrift is verkrijgbaar:
via een abonnement (jan t/m dec) à f 38,50
Abonnementsprijs buiten Benelux f 50,—
giro 209948 t.n.v. Stripschrift, Slavenburgs Bank Zeist, giro 81168, banknr. 64.48.33.416; of via een lidmaatschap/abonnement van het Stripschap, giro 1513000 t.n.v. de penningmeester van het Stripschap, Amrobank, Amsterdam, giro 390376, banknr. 42.11.38.114; alsmede in de losse verkoop à f 4,95.
Houders van een CJP-paspoort kunnen zich bij hun CJP-buro opgeven en betalen de gereduceerde abonnementsprijs van f 34,50 voor een kalenderjaar.
Lopende (bestaande) abonnementen kunnen niet omgezet worden!
Abonnementen op Stripschrift die in de loop van het abonnementsjaar worden opgegeven, kunnen slechts voor een gehele jaargang worden afgesloten.

Stripschrift is eveneens verkrijgbaar in veel boekhandels en kiosken.

NIETS UIT DEZE UITGAVE MAG WORDEN VERVEELVOUDIGD EN/OF OPENBAAR GEMAAKT, DOOR MIDDEL VAN DRUK, FOTOCOPIE, MICROFILM OF OP WELKE ANDERE WIJZE OOK, ZONDER VOORAFGAANDE SCHRIFTELIJKE TOESTEMMING VAN STRIPSCHRIFT EN AUTEURS.

DE VERANTWOORDELIJKHEID VOOR DE GEPLAATSTE ARTIKELEN BERUST BIJ DE AUTEURS.

Druk: Vonk Zeist

Claire Bretécher *(spreek uit: Brutteesjee), aan wie dit nummer van Stripschrift gewijd is, is in veel opzichten één van de meest vooraanstaande persoonlijkheden in de Franse stripwereld.*
Na ontdekt te zijn door Goscinny heeft zij voor diverse jeugdbladen getekend, waaronder Robbedoes, voordat ze, aan het eind van de jaren zestig, bij Pilote terecht kwam, waar ze met haar strip Salades de Saison veel heeft bijgedragen tot de evolutie van het beeldverhaal in Frankrijk.
Ze is ook betrokken geweest bij het explosieve ontstaan van L'Echo des Savannes. Maar zij heeft zich bij dit blad niet in 'n bepaalde hoek laten dwingen, en haar komst bij Le Nouvel Observateur (een weekblad met links intellectuele signatuur) was het tastbare bewijs van 'n culturele erkenning van de strip in Frankrijk. Voor Le Nouvel Observateur tekent zij nu al ruim 5 jaar iedere week de pagina van De Gefrustreerden, waarin zij, op 'n manier die ligt tussen Reiser en Lauzier, die *toon van impertinentie heeft kunnen vinden die zo ontbrak in de Franse pers.*
Op 'n ander plan is zij de eerste geweest die geprobeerd heeft haar eigen werk uit te geven, daarmee de weg openend voor andere auteurs als Druillet, Gotlib etc.
Bretécher wordt er vaak van beschuldigd snobistisch te zijn, blasé, onverschillig. Of dit zo is kunt U zelf uitmaken door het lezen van het interview *dat* Jean Pierre Mercier *speciaal voor Stripschrift met haar maakte.*
In het artikel De Frustraties van de Kleine Intellectueel *geeft* Wim van Helden *'n aantal kenmerken van, en gedachten over de strips van Bretécher.*
Tenslotte zijn 'n aantal nog niet eerder in het Nederlands verschenen strips *van Bretécher in dit nummer van Stripschrift herdrukt: twee verhalen uit L'Echo des Savannes en 'n aantal Salades de Saison.*
Een ander gigant, maar dan op tekenfilmgebied, die aan het woord komt, is Ralph Bakshi. Na een reeks geruchtmakende en omstreden films, maakte hij eindelijk een wereldtopper met de verfilming van Tolkien's bestseller Lord of the Rings. Een boeiend gesprek met een artistieke doordouwer.

INHOUDSOPGAVE

De frustraties van de kleine intellectueel. De strips van Claire Bretécher, uitvoerig belicht door Wim van Helden / pagina 4

'Zodra de snobs zich tegen je gaan keren, gaan de verkoopcijfers enorm stijgen...' Claire Bretécher geïnterviewd door Jean-Pierre Mercier / pagina 11

Schoonheid, m'n mooiste zorg, Suicide en een keuze uit **Salades de Saison** herdrukken van in Nederland minder bekend werk van Bretécher / pagina 19

Claire Bretécher door Willem Frederik Hermans een ditmaal niet zo boze brief van Bijkaart uit 1976, waarin hij de aandacht vestigt op het fenomeen Bretécher / pagina 35

Corto Maltese, De Ballade van de Zilte Zee Rob van Eijck doet verslag van zijn leeservaringen / pagina 36

De Slork. Twijfelachtig winstobject of gewoon een leuke strip? Hans van den Boom over het gebruik van stripfiguren bij (en na!) het schlagerfestival / pagina 38

Ralph Bakshi, de animatieman. Van Tolkien tot tekenfilm! De maker van tekenfilms als 'Fritz the Cat', 'Heavy Traffic' en 'In de ban van de ring' wordt uitgebreid geïnterviewd door Paul Scanlon / pagina 40

Is Kuifje in Petra geweest? Lex Aitman laat zien dat Hergé zich ook voor Cokes in Voorraad' goed gedocumenteerd heeft / pagina 52

De strip als afstudeerobjekt (2) Hans van den Boom reageert op Har Broks bespreking van 'Marketing van Striptijdschriften' op de Nederlandse markt / pagina 47

Pogo / pagina 49

Uit de bladen / pagina 55

Postriptum / pagina 53

Nieuws / pagina 57

De Stripschappagina / pagina 62

Professor Pi / Inside Woody Allen / pagina 63

Sommaire
Stripschrift no. 126/127 vous présente un dossier Claire Bretécher, avec un interview, un article et des bandes inédites en Hollande. Il y a aussi un interview avec 'The animated man' Ralp Bakshi (Lord of the Rings), un article sur Tintin et la ville de Petra, la rubrique 'nouvelles', etc.

Summary
Stripschrift nr. 126/127 offers a portfolio Claire Bretécher, with an interview, an article and comic strips not published before in Holland. There also is an interview with 'The animated man' Ralph Bakshi (Lord of the Rings), an article on Tintin and the city of Petra, the 'news', etc.

De frustraties van de kleine intellectueel

door Wim van Helden

De strips van Claire Bretécher

... de mensen smijten teveel met geld,
maar als ik nou naar Marokko ga,
zoals afgelopen weekend bijvoorbeeld.
wat denk je dat ik dan kwijt ben
nee, maar nolm
nou is wat...
hmm?

In beeld: 'n trendy zit-/ligmeubel, waarop zich twee mensen bevinden. Mannen? Vrouwen? We kunnen alleen maar de in modieuze laarzen gestoken onderbenen zien, de rest van de lichamen is te diep weggezonden in het soepele, roomzachte kalfsleder. De enkel van het ene been rust loom op de knie van het andere. Het tafereeltje straalt moeheid uit. Een gesprek sleept zich voort. Het gaat over geld.

Het is 'n beeld uit *Les Frustrés* (De Gefrustreerden), een strip waarin de maakster, *Claire Bretécher*, genadeloos 'n aantal facetten van de welvaartssamenleving uit de jaren zeventig, en de mensen die er deel van uitmaken, blootlegt.

Latere generaties zullen misschien de jaren zeventig van deze eeuw *belachelijk* noemen, of *beangstigend*. Of misschien zullen ze juist nostalgisch *zwelgen* in de decadente moedeloosheid en het luxueuze dédain, het prikkelende gevoel van na ons de zondvloed dat in dit *fin de siècle* is binnengeslopen.

Maar wat het ook worden zal, het zal Claire Bretécher 'n zorg wezen. Ze *signaleert* slechts, en *noteert*. En *incasseert* de revenuën, want haar werk ligt goed in de markt. Als warme broodjes vliegen haar albums in Frankrijk de winkels uit. Bretécher is 'n *star*, daar. Als de vertalingen van haar werk in het Duits en Engels ook aanslaan, wordt ze zelfs 'n *superster*. En het zijn vooral de mensen die door Bretécher zo treffzeker in het kruis getrapt worden die haar strips het gretigst kopen. Kennelijk zijn ze dus niet alleen maar welgesteld, intellectueel, inert en tobberig, maar nog masochistisch ook! Of misschien zijn ze alleen maar dom en begrijpen ze niet dat ze met Bretécher's strips eigenlijk 'n soort lachspiegel kopen. Ook in Nederland hoor je op die troosteloze manifestaties van eenzaamheid en wancommunicatie die vaak *'feestjes'* genoemd worden, door aanwezigen wel eens schaterend stukjes conversatie van Koot & Bie citeren. Waarna ze gedurende de rest van de avond door blijven gaan met het soort conversatie dat Koot & Bie zo treffend kunnen persifleren. Maar nu *menen* ze het...

Opsomming

Claire Bretécher werd, halverwege de tweede wereldoorlog, in Nantes geboren. Tijdens haar opleiding aan de *Ecole des Beaux Arts* (Academie voor Beeldende Kunsten) verhuisde ze naar Parijs. Daar woont ze nu nog steeds, in Montmartre (en niet in het Quartier Latin, zoals de meeste mensen die in haar strips figureren).

Toen ze de *Ecole des Beaux Arts* beëindigd had verkocht ze in Parijs wat tekeningen: illustraties voor de kinderbladen van uitgeverij *Bayard-Presse*, en de avonturen van *Facteur Rhesus* (Rhesus de Postbode), op scenario van *Goscinny*, voor *L'Os a Moelle*. Dit was in 1963/'64. Van 1964 tot 1973 werkte ze voor diverse tijdschriften, onder meer *Record* en *Kuifje*. Van 1967 tot 1972 werkte ze bovendien vrij constant voor *Robbedoes*, voornamelijk aan 'n drietal series: *de Njaaja's, Robin Food* en *Schipbreuk* (dit laatste op scenario van *Cauvin*). In 1971/'72 tekende ze voor de Nederlandse *Pep* 'n aantal verhaaltjes rond *Alfred de*

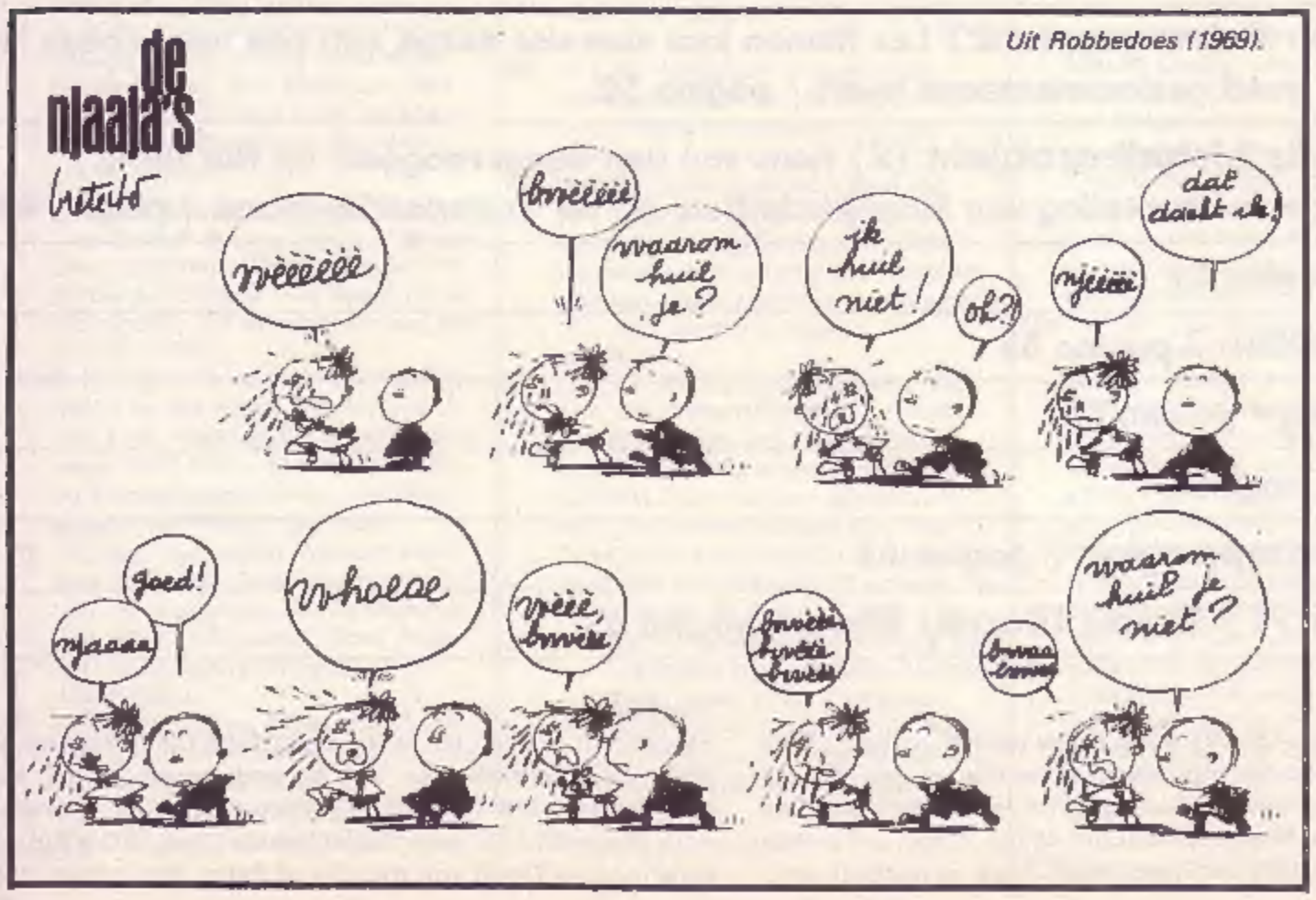

Uit Robbedoes (1969).

Wees, op scenario van *Yvan Delporte*. Intussen was ze, in 1969, ook bij *Pilote* terécht gekomen. Voor dit tijdschrift maakte ze, behalve veel illustraties, twee stripseries: *Cellulite* en de *Salades de Saison*. Voor deze strips schreef ze zelf het scenario.

In 1972 verlieten *Gotlib* en *Mandryka* Pilote, met de bedoeling om voor zichzelf te beginnen. Bretécher deed met hen mee (zonder overigens bij Pilote weg te gaan) en hun inspanningen resulteerden in het tijdschrift *L'Echo des Savannes*. Na de tiende aflevering hiervan stopten Bretécher en Gotlib hun medewerking. Gotlib ging voor zichzelf beginnen met *Fluide Glacial* en Bretécher, die mede door haar Salades de Saison in contact was gekomen met *Le Nouvel Observateur* begint de linkse pers in Frankrijk van strips te voorzien. Eerst maakte ze wat strips voor het door dezelfde uitgever geproduceerde *Sauvage* en spoedig daarna begon ze aan *Les Frustrés* voor Le Nouvel Observateur. Met deze reeks, die nog steeds voortduurt, werd ze beroemd buiten het beperkte kringetje van stripliefhebbers, eerst in Frankrijk en later ook daarbuiten.

In Nederland worden haar strips gepubliceerd in Gummi, de Nieuwe Revu en NRC/Handelsblad. Bij uitgever Ger van Wulften verschenen vertalingen van de eerste twee bundels Frustrés in albumvorm (De Gefrustreerden); in Frankrijk heeft Bretécher inmiddels 4 delen in eigen beheer uitgegeven. Werk uit L'Echo des Savannes verscheen in Nederland in het album Die Verdomde Band, uitgegeven door Sara. In 1973 werd in Baberiba eveneens 'n strip van Bretécher uit L'Echo des Savannes gepubliceerd.

Behalve het in deze opsomming vermelde werk maakte Bretécher nog strips en/of illustraties voor onder meer Rock et Folk, Elle en Fluide Glacial. Wat Robbedoes en Kuifje betreft ligt de situatie overigens niet heel simpel. Beide bladen kennen – soms onderling verschillende – Nederlandstalige versies voor de Vlaamse en Nederlandse markt, en Franstalige versies die verschilden van de Nederlandse en ook nog verschilden naar gelang ze voor de Waalse dan wel Franse markt bestemd waren. Het werk van Bretécher is in al die verschillende versies niet synchroom en ook niet compleet gepubliceerd. Op 'n regenachtige zondagmiddag kunt U zelf hierover meer te weten komen door de bibliografie van Bretécher uit Schtroumpf nr. 24 (1974) te vergelijken met de Robbedoes-index van Paul van der Linde in Stripschrift nr. 94/95 (1976).

Allemaal mannen

Het wordt nu overigens tijd om te bekennen dat ik van de strips van Bretécher

VOUNE ET MAGIE PASSENT LEURS VACANCES À LA CAMPAGNE DANS UN VIEUX MANOIR BRETON, À PROXIMITÉ D'UN BOURG PEU IMPORTANT...
Quel temps magnifique Voune ! et puis ce calme... ce silence... écoute la voix du silence...
AU SECOURS !!!
Ehuh... Ehuh...
Chch-chut... écoute...
Saprisli, je vois de quoi il s'agit !!
Tenez bon, j'arrive...
Zut, il enfonce...

Strip die Bretécher op 13-jarige leeftijd maakte, sterk beïnvloed door Hergé (ongepubliceerd).

ICI AU MOINS ON SE SENT EN SÉCURITÉ ! HA HA !
OUI, CE N'EST PAS COMME SUR NOTRE ICEBERG. HA HA !!
OUI, ON AVAIT L'AIR MALINS SUR NOTRE ICEBERG. HA HA !
ASSEZ PARLÉ D'ICEBERG, LES ENFANTS ! FINIS, LES ICEBERGS ! HA HA !
OUI, COMMANDANT !
HA HA !
TITANIC
4

Uit 'n aflevering van Schipbreuk...

cher alleen maar die uit Robbedoes, Pep, Pilote en L'Echo des Savannes ken, en natuurlijk Les Frustrés. Stijl, strekking en inhoud van haar andere strips blijven voor U en mij dus onbekend, of U moet toevallig zelf tijdschriften als *L'Os a Moelle, Club-Inter* of *Total Journal* compleet in de boekenkast heben staan.

Toen Bretécher bij Robbedoes begon was de lijnvoering van haar tekeningen heel dun en kriebelig en waren er invloeden van tekenaars uit de Robbedoes-stal als *Will, Bara* en *Franquin* aan te wijzen. In de loop van de jaren bij Robbedoes is te zien hoe haar stijl steeds meer evolueerde naar de vorm waarin ze de Salades de Saison zou maken, en later Les Frustrés. In deze stijl worden invloeden van diverse Amerikaanse tekenaars duidelijk: *Hart & Parker* bijvoorbeeld, *Feiffer, Thurber*. Verder zijn er nog overeenkomsten met Franse *graphistes noires* als *Sempé,* of *Reiser*.

De stripseries die Bretécher voor Robbedoes maakte waren van goede kwaliteit. Haar debuutserie was *De Njaaja's*. Het is 'n strip over kleuters die met elkaar spelen en met elkaar praten en filosoferen met het taalgebruik van volwassenen. De strip is, evenals de Salades de Saison en Les Frustrés in de vorm van one-liners (gags van 1 plaat lengte). Retrospectief gezien is Bretécher in de Njaaja's al heel herkenbaar door de relativerende en afstandelijke ironie, en door de getoonde situaties, waarvan er diverse draaien rond wederzijds onbegrip. Verder toont ze veel affiniteit te hebben voor kleine kinderen: hun verbeeldingswereld, hun snel wisselende stemmingen, hun gevoel voor (on)logica. Dit kunnen we in 'n aantal latere Frustrés-gags allemaal nog eens terug zien.

Wat de Njaaja's betreft dringt de vergelijking met de strip *Peanuts* van *Schulz* zich gemakkelijk op, maar dat is niet geheel terecht; daarvoor hebben de Njaaja's 'n te eigen karakter. Bretécher is natuurlijk wel door Schulz beïnvloed, maar de sporen daarvan vinden we meer in haar latere werk dan in de Njaaja's. Maar daarover straks.

Van *Robin Food* verscheen 'n vijftal korte gagstrips in Robbedoes. De strip die aan 'n middeleeuws ogen koningshof speelt en vol absurde humor zit, doet enigszins *Wizard of Id*-achtig aan. (Dit geldt evenzeer voor Cellulite, waaraan ze, voor Pilote, gelijktijdig werkte.) Robin Food is enigszins 'n anti-held: hij is lui, gemakzuchtig en niet in 't minst geïnteresseerd in het wel en wee van de mensen om hem heen, waaronder zijn werkgever, de koning. De grappen zijn vaak cynisch en Robin Food is doorgaans het slachtoffer van zijn eigen bedenksels.

Op scenario van *Raoul Cauvin* maakte Bretécher voor Robbedoes tenslotte de reeks *Schipbreuk*, gagstrips van 1-6 platen lengte. Cauvin en Bretécher pasten qua cynisme goed bij elkaar. Als we daarbij nog Cauvin's meligheid voegen, die af en toe doet denken aan het *chicken fat* uit de beste dagen van *Mad*, en Bretécher's vermogen om uiterst onbenullige absurditeiten op zeer komische wijze weer te geven, dan zal het duidelijk zijn dat het hier om 'n prima strip gaat. Alleen de eerste aflevering speelt zich nog heel even af op het schip zelf, maar als de stoker zijn pijp opsteekt in de kruitkamer is het daarmee gedaan. Even houdt de bemanning het nog wel vol in 'n rubberbootje, maar nadat wederom de stoker, overmand door emoties, enkele happen uit het rubber heeft genomen, zit er voor de bemanning niets anders meer op dan te zwemmen. Elke nieuwe aflevering opent dus voortaan met 'n afbeelding van dit groepje dapperen, nietig in de oneindigheid der oceaan, zwemmend. Uren, dagen, ja zelfs weken lang, dag en nacht: zwemmen, zwemmen. Opeens merkt iemand op dat het water de laatste dagen toch

Ongepubliceerd jeugdwerk.

PETITS ENFANTS DE HOLLANDE, VOUS SAVEZ BIEN, VOUS QU'IL NE FAUT JAMAIS ÉCOUTER LES MESSIEURS INCONNUS QUI OFFRENT DES SUCETTES...
ET QUE PLUS LA SUCETTE EST GROSSE, PLUS C'EST DANGEREUX...
VOUS LE SAVEZ PARCE QUE VOS MAMANS VOUS ONT MIS EN GARDE MAIS FERNAND LUI NE LE SAIT PAS CAR FERNAND N'EST QU'UN PAUVRE...
UN PAUVRE...?
UN PAUVRE CON ?
NON ! UN PAUVRE ORPHELIN ! IL EST DANS TA CHAMBRE BINTJE !
ON N'EST JAMAIS SI SEUL QU'AU MILIEU D'UNE FOULE, C'EST BIEN VRAI ÇA, ALLEZ !
CH'EST POUR QUI CHA ! CH'EST POUR GNIE PETIT GNARCHON GNI GNI GNI !!

Scène uit Fernand l'orphelin, beter bekend als Alfred de Wees (getekend voor Pep in 1971).

Les Frustrés

Eigen advertentie voor De Gefrustreerden (uit: Fluide Glacial).

Eén van de vele malen dat Bretécher door Gotlib *is getekend. Zoals gewoonlijk klaagt ze dat ze er niet erg op lijkt... (uit: Fluide Glacial).*

steeds kouder is geworden en iemand anders vraagt zich af wat die grote witte bergen zijn waar ze nu al geruime tijd tussendoor zwemmen. Maar alles heeft zijn voordeel en op die *ijsbergen* kunnen ze zowaar even uitblazen. Op de ijsberg wordt de stoker echter ziek, en niet zo'n klein beetje ook. Zijn koorts is zo hevig dat de ijsberg gaat smelten. Iedereen wordt aangestoken en de ijsberg wordt zienderogen kleiner. Alles lijkt verloren totdat ze op het laatste moment opgepikt worden door 'n langsvarend schip, waar iedereen weer op krachten kan komen. *Happy end* dus? Welnee; op het laatste plaatje zien we nog één keer de boot terwijl die z'n weg zoekt tussen de ijsbergen. Het oog valt op de voorzijde van de boeg, waarop 'n naam te lezen valt. U raadt het al: het is de *Titanic*. Aan het begin van de volgende aflevering zien we de mannen dus weer ergens in die onmetelijke oceaan, zwemmend...

In 1971/'72 maakte Bretécher voor Pep vijf verhalen rond *Alfred de Wees*. De scenario's waren van *Yvan Delporte* en ook hij weet heel wat absurde humor en cynisme in zijn verhalen te stoppen. Bretécher's tekeningen zijn weer voorbeeldig: de slechten zijn ècht slecht, de gemenerds door en door gemeen en de gewone mensen zijn gewoon stom, oer- en oerstom. Daar tussenin loopt dan onze titelheld, Alfred de wees. Een wees overigens, die bij niemand medelijden zal opwekken. Hij is 'n meedogenloze opportunist bij wie maar één ding centraal staat: eigenbelang. Hij kent ook maar één gevoel: zelfmedelijden. Argeloze mensen die hem willen helpen stort hij genadeloos in het verderf, maar omgekeerd wordt het ventje door zijn onnozelheid ook zelf vaak het slachtoffer van boosaardige lieden die allerlei slechts met hem voorhebben, tot opeten toe...

Is U overigens al iets opgevallen aan de hoofdpersonen van de strips uit Robbedoes en Pep? Precies, het zijn allemaal *mannen* (op de Njaaja's na, waar we 'n gemengde populatie van kleuters aantreffen). In Bretécher's latere strips zullen de zaken vaak om vrouwen draaien, of vanuit 'n vrouwelijk gezichtspunt worden belicht.

Pilote

Robbedoes en Pep waren jeugdbladen, gericht op 'n publiek dat voornamelijk uit mannelijke lezers bestond. Bij *Pilote* mocht iedereen na 1968 zelf weten wat hij deed. Dit tijdschrift ging zich bovendien steeds meer op wat ou-

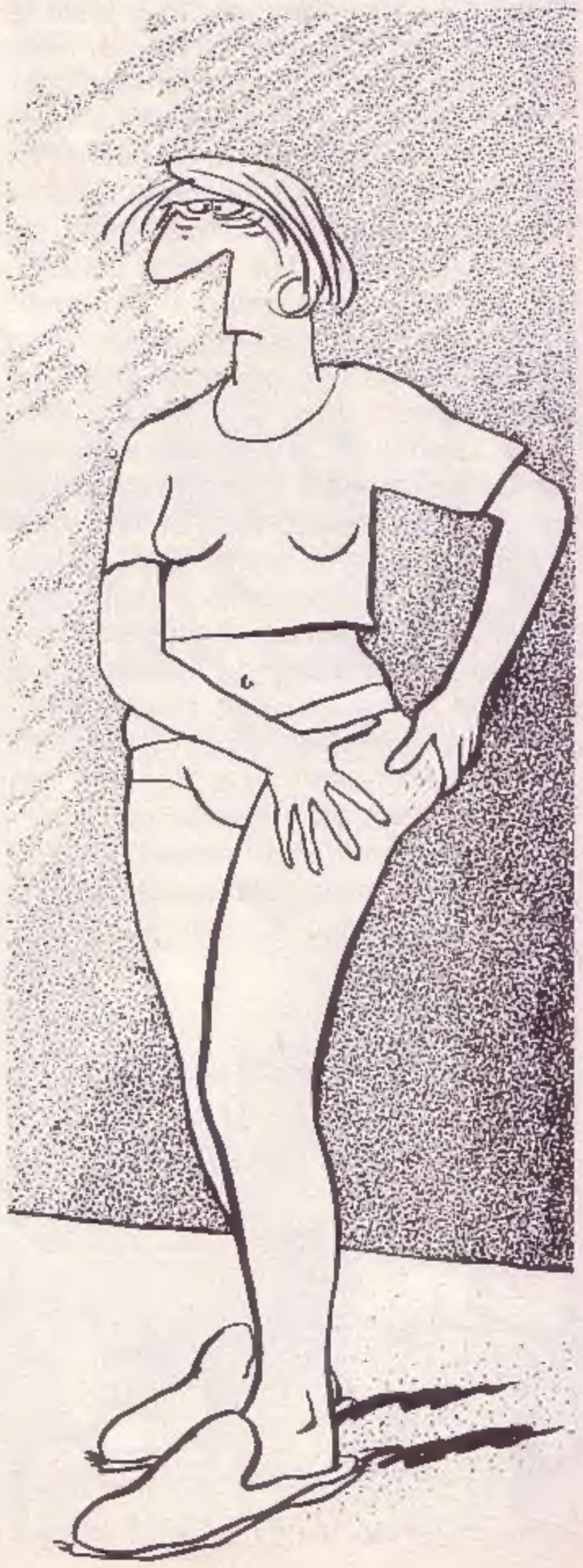

(De Gefrustreerden).

Gedeelte van de les: Als U kan schrijven, dan kan U ook strips strips tekenen (uit: L'Echo des Savannes).

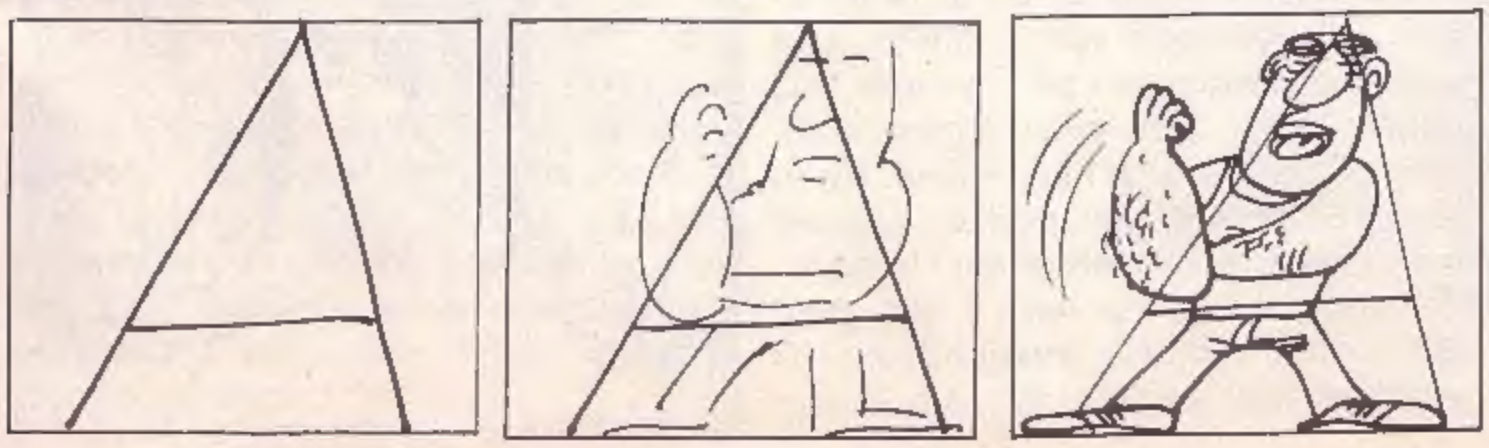

dere lezers richten. Dit gaf Bretécher de mogelijkheid om in haar strips voor Pilote, waarvoor ze bovendien zelf de scenario's schreef, meer op volwassen gerichte thema's te kiezen en die vanuit haar eigen gezichtshoek te benaderen.
Haar eerste strip voor Pilote kreeg meteen 'n vrouwelijke hoofdrolspeelster: *Cellulite*. Cellulite (in het Nederlands *Sonetekke* geheten, hoewel de letterlijke vertaling 'sinaasappelhuid' zou zijn: de huid op plaatsen van het lichaam waar zich overtollig vet heeft afgezet: week en met kuiltjes) is prinses aan 'n middeleeuws hof. Haar vader is 'n drukbezet man, 'n perfektionist in zijn voornaamste beslommering: het tot het uiterste uitbuiten van zijn onderdanen. Tussen de bedrijven door jaagt hij op alles wat in zijn buurt komt met 'n rok aan. Niettemin zet hij zich ook flink voor zijn dochter in: naarstig zoekt hij voor haar naar 'n goede wederhelft. Sonetteke is zelf trouwens ook hard aan 'n vrijer toe en als geëmancipeerd type zoekt ze aktief mee. Helaas: ze ziet niets in de kandidaten die haar vader voor haar weet te regelen, en omgekeerd. Het is trouwens niet gemakkelijk om iemand voor haar te vinden, want ze heeft hangtieten, is dik en zo lelijk als de nacht. En haar karakter zal ook niemand tot toehappen brengen, liefdeloze egoïst die ze is. Vader moet flink met de geldbuidel rammelen om iemand in zijn dochter te kunnen interesseren, maar tot 'n huwelijk is het nog geen één keer mogen komen.
In de *Salades de Saison* is de sfeer van *De Gefrustreerden* al voelbaar aanwezigt. In tegenstelling tot Cellulite, waar het om langere episodes (5-30 platen) ging, en waar dus steeds 'n plot uitgewerkt moest worden en personages gekarakteriseerd, zijn de *Salades* en de *Frustrés* strips van één plaat lengte, hoogst zelden twee. In de *Salades* en De Gefrustreerden gaat het niet om het uitbeelden van 'n aktie of handeling, maar van 'n idee, gevoel of situatie; het zijn sociale observaties. In deze

(De Gefrustreerden).

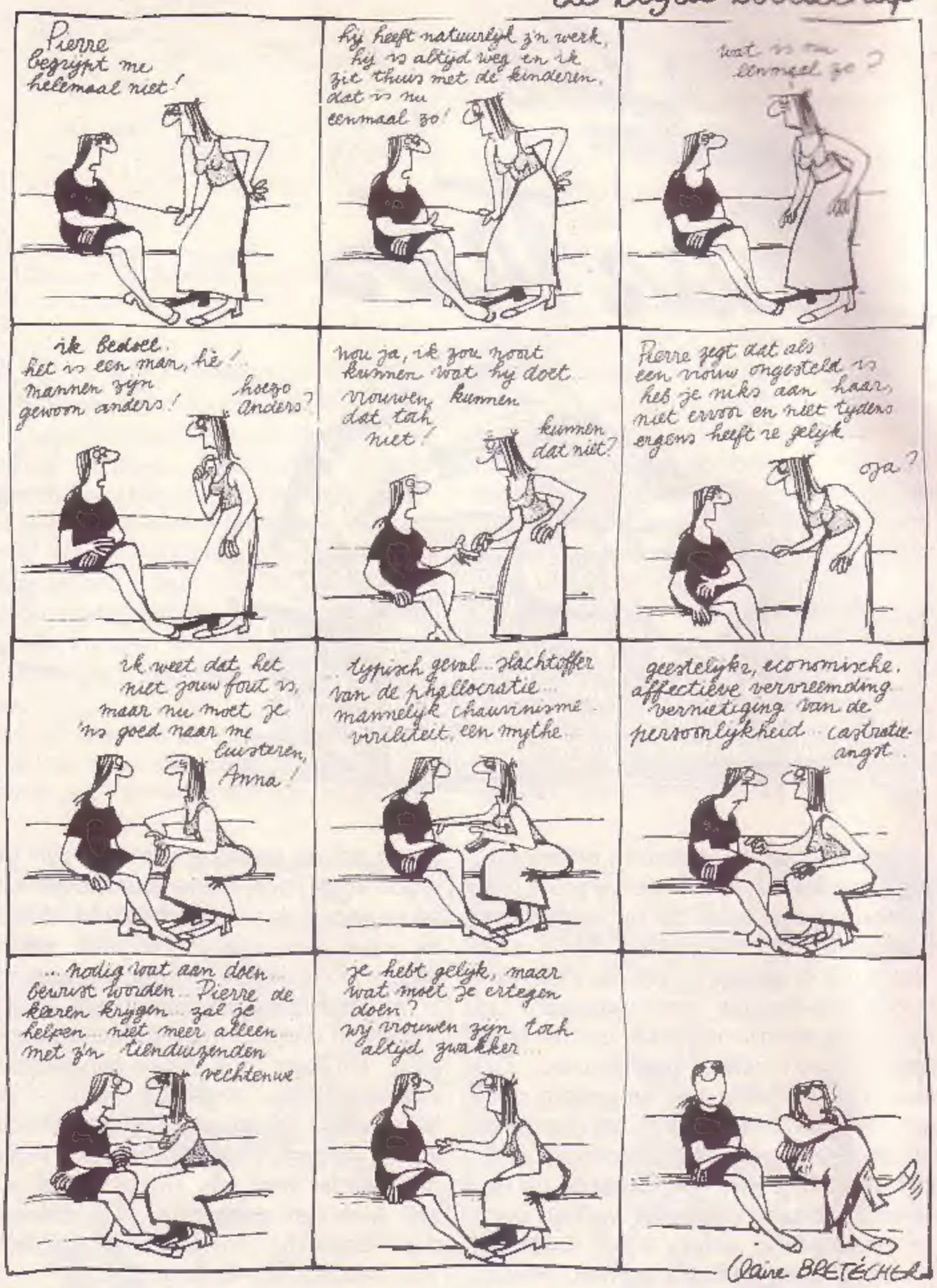
de blijde boodschap
Pierre begrijpt me helemaal niet!
hij heeft natuurlijk z'n werk, hij is altijd weg en ik zit thuis met de kinderen, dat is nu eenmaal zo!
wat is nu eenmaal zo?
ik bedoel het is een man, hè! mannen zijn gewoon anders!
hoezo anders?
nou ja, ik zou nooit kunnen wat hij doet vrouwen kunnen dat toch niet!
kunnen dat niet?
Pierre zegt dat als een vrouw ongesteld is heb je niks aan haar, niet ervoor en niet tijdens ergens heeft ze gelijk
oja?
ik weet dat het niet jouw fout is, maar nu moet je 's goed naar me luisteren, Anna!
typisch geval... slachtoffer van de phallocratie... mannelijk chauvinisme... viriliteit, een mythe...
geestelijke, economische, affectieve vervreemding vernietiging van de persoonlijkheid castratieangst...
...nodig wat aan doen bewust worden... Pierre de karen krijgen... zal je helpen... niet meer alleen met z'n tienduizenden rechtenuw
je hebt gelijk, maar wat moet je ertegen doen? wij vrouwen zijn toch altijd zwakker...
Claire BRETÉCHER

(De Gefrustreerden).

strips komen geen vaste hoofdpersonen voor, hoewel wel vaak hetzelfde *type* mensen getoond wordt. Het ontwikkelen van plots en karakters komt hier dus niet aan de orde; de getoonde mensen en situaties moeten direkt voor zichzelf spreken. De personages moeten meteen duidelijk getypeerd zijn, bijvoorbeeld door hun kleding, houding, huis(inrichting) en de dingen die ze zeggen. Want hoewel Bretécher ook wel afleveringen maakt die geheel *zonder* tekst zijn, zijn de meeste van haar strips erg *verbaal*. Het gaat vooral om wat er gezegd wordt, veelal in 'n monoloog of dialoog. De mensen die *niet* aan het woord zijn in zo'n dialoog of discussie, of die zitten te luisteren naar 'n monoloog van 'n ander, zien we in het verloop der plaatjes naar hun nagels turen, zich even ergens krabben, of wat om zich heen kijken. Nooit wordt de spreker aangekeken. *Luistert* men eigenlijk wel naar elkaar? In de *tekeningen* zult U op deze vraag geen antwoord vinden, integendeel: hij wordt er juist *gesteld*. Want hoe slordig die tekeningen ook mogen ogen, ze zijn toch enorm precies in allerlei kleine dingen die uitgebeeld worden. Er wordt niets teveel, maar ook niets te weinig getoond. Dat geldt evenzeer voor de *decors*. Echte decors, zoals in Cellulite, dat 'n duidelijk herkenbare

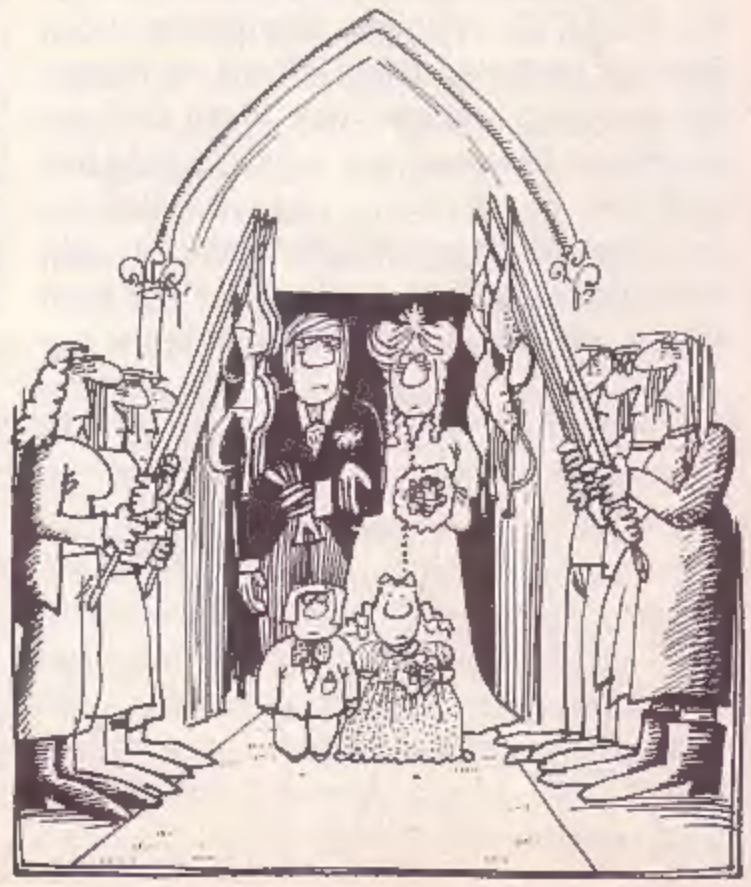

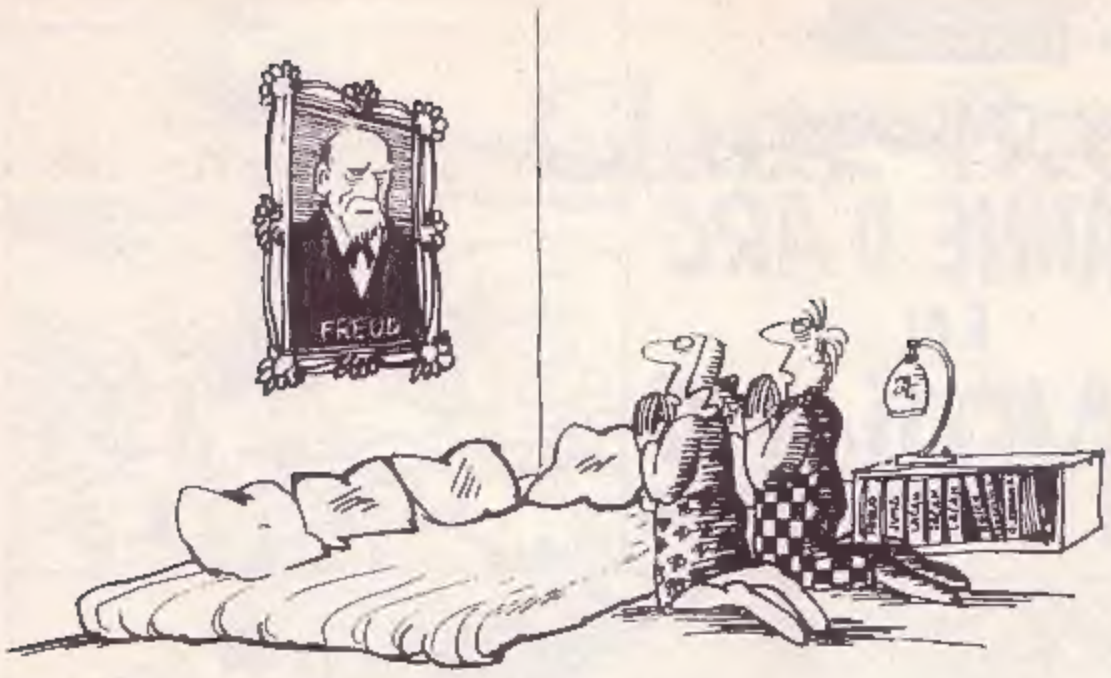

middeleeuwse entourage heeft waartegen de gebeurtenissen zich afspelen, zijn in de *Salades* of in de Gefrustreerden nauwelijks aanwezig. Wat als 'decor' wordt getoond is eigenlijk geen decor meer, maar dient als verdere *typering* van de uitgebeelde mensen en hun milieu. Het is dus geen achtergrond, geen *bijzaak*, maar hoort bij de *hoofdzaak*.

Fiorucci

Bijvoorbeeld: aan de muur van 'n huiskamer hangt niet zomaar 'n amorf schilderijtje omdat er nou eenmaal iets aan 'n muur dient te hangen, maar 'n affiche waarop 'n manifestatie staat afgekondigd, of 'n (links) politiek cabaret. En als het niet nodig is dat er iets aan de muur hangt, omdat de achtergrond van de getoonde mensen op 'n andere manier (kleding, dialoog) al duidelijk genoeg is, wel, dan hangt er niks. Dan worden er niet eens meer muren of 'n vloer getekend. Dat 'n scene zich op straat afspeelt valt alleen maar te zien doordat de personages 'n (dure) regenjas dragen, of 'n boodschappentas waar Western House of Fiorucci op staat. Auto's, bomen, troittoirs of straatvuil worden ons niet getoond.

De boodschap zal inmiddels meer dan duidelijk zijn: in deze strips gaat het allemaal om *mensen*. Wat we te zien krijgen zijn momentopnamen uit het dagelijks leven in de jaren zeventig van deze eeuw. Niet uit het dagelijkse leven van de *Kleine Man*, wel te verstaan, maar uit dat van de *Kleine Intellectueel*. Hoofdrolspelers in Bretécher's navrante sketches voor twee of drie personen van onbepaald geslacht zijn de geflipte kinderen van de revolutie. De linkse studenten die in 1968 in opstand kwam tegen de oude orde zijn inmiddels afgestudeerd. Ze hebben 'n vette baan, 'n vet salaris en maken zich zorgen over de vette kuiltjes in hun dijbenen. Ze wentelen in luxe, dragen dure kleren, hangen in exclusieve zitmeubels. Ze hebben hun *tweede* huis en hun *tweede* auto. Ze piekeren of het wel verantwoord is om 'n *derde* kind te nemen. En binnenkort krijgen ze hun *eerste* hartinfarkt.

Zijn ze gelukkig? Geenszins. Het is vaak maar al te duidelijk dat het funktioneren in de prestatiemaatschappij de figuren uit Bretécher's strips moeilijk valt. Ze tobben met gevoelens van *insufficiëntie*, twijfels aan eigen kunnen.

Zullen ze zich dan nooit naar 'n absolute toppositie in de *rat race* kunnen vechten? De mensen die Bretécher toont zijn nooit echte *losers*, maar meer dan alleen maar (voor) in de race blijven lukt ze niet. En dat is niet genoeg. Hoe reageer je als je uit de boot gevallen bent in de strijd om de bovenste plaatsen? Je kan je van alles *distantiëren* bijvoorbeeld; of juist doen alsof je het wèl gemaakt hebt, *pochen*. In elk geval is de *façade* belangrijk. Het gaat veel mensen in Bretécher's strips allang niet meer om *wie* ze *zijn*, maar *hoe* ze *overkomen*.

Verschuiving

Maar er zijn nog meer problemen die 'n domper op de levensvreugde kunnen drukken. Wat kan je het beste aantrekken naar die demonstratie, bijvoorbeeld. Wat zullen we doen met de Kerst? Hoe maken we de maatschappij minder fallocratisch? Waar kunnen we met goed fatsoen nog naartoe met vakantie? Overal staat de wereld in brand, energie en grondstoffen raken uitgeput en het milieu wordt vuiler en vuiler, maar de gemiddelde intellectueel zijn de problemen rond het *eigen* functioneren en zijn zorgjes van alledag zodanig naar de lippen gestegen dat hij (zij) moet worstelen om alleen dáárin al het hoofd boven water te houden. Energie om diep door te denken over de dingen die ècht belangrijk zijn schiet er niet meer over. De hoofdpersonen uit Bretécher's strips voelen dat natuurlijk best wel aan, maar juist dàt besef stemt ze niet vrolijker. Erg *frustrerend* dus allemaal, maar dat had U natuurlijk al begrepen. Bretécher beeldt het overigens allemaal veel subtieler uit dan ik het hier schrijf. Het door haar gecreëerde effect ontstaat niet door overdrijving, maar door 'n lichte verschuiving; er is 'n verschil tussen: wat kan je *zien* en: wat kan je erbij *denken*.

Donald Duck
De strips die Bretécher voor *L'Echo des Savannes* gemaakt heeft gaan veelal uit van dezelfde thematiek en bevatten dezelfde sfeer en soort personages als in de *Salades* of de Gefrustreerden terug te vinden zijn. Laten haar collega's bij dit tijdschrift, *Gotlib* en *Mandryka*, zich maar al te vaak verleiden om enorme schokeffecten in hun strips te stoppen, bij Bretécher blijft het ook hier allemaal even koel en afstandelijk. Al haar strips bevatten soms sublieme momenten van stilte, 'n tastbaar aanwezige aarzeling, onzekerheid, onbegrepen zijn, depressie. (Dit soort sublieme momenten komen, het zij nog maar eens vermeld, ook af en toe voor in Carl Bark's *Donald Duck*, zij het in 'n iets andere context, en niet als *doel*.) Door de grotere lengte van haar meeste strips voor *L'Echo* kan Bretécher hier haar situaties wat rustiger opbouwen en wat langer laten voortduren.
Hoewel in de *Salades* en de Gefrustreerden ook regelmatig mannen voorkomen zijn het duidelijk strips die gemaakt zijn door 'n *vrouw*. Vrouwen spelen de belangrijkste rol. Ze zijn doorgaans (min of meer) geëmancipeerd. Ze werken, jagen 'n eigen carrière na, proberen hun eigen leven te maken en verzetten zich tegen het gedrag van de mannen, dat ze als *seksistisch* ondergaan. In Bretécher's strips kunnen we hun gesprekken volgen, meestal klagerig omdat de strijd voor emancipatie nog niet zo wil vlotten, of omdat er twijfels binnen sluipen over de vraag of de strijd nou 'n totale oorlog tegen de mannen moet worden of niet.
Bretécher zelf vindt de maatschappij weliswaar veel te fallocratisch, maar ze heeft toch ook moeite met de *MLF* (de Franse feministische beweging), die ze weer te dogmatisch vindt. In één van haar strips laat ze 'n vrouw tegen haar vriendin klagen dat ze eigenlijk schoon genoeg heeft van al die vrouwenpraatgroepen, dat getheoretiseer en die mannenhaat en dat ze best graag zes kinderen zou willen hebben. Maar ja,

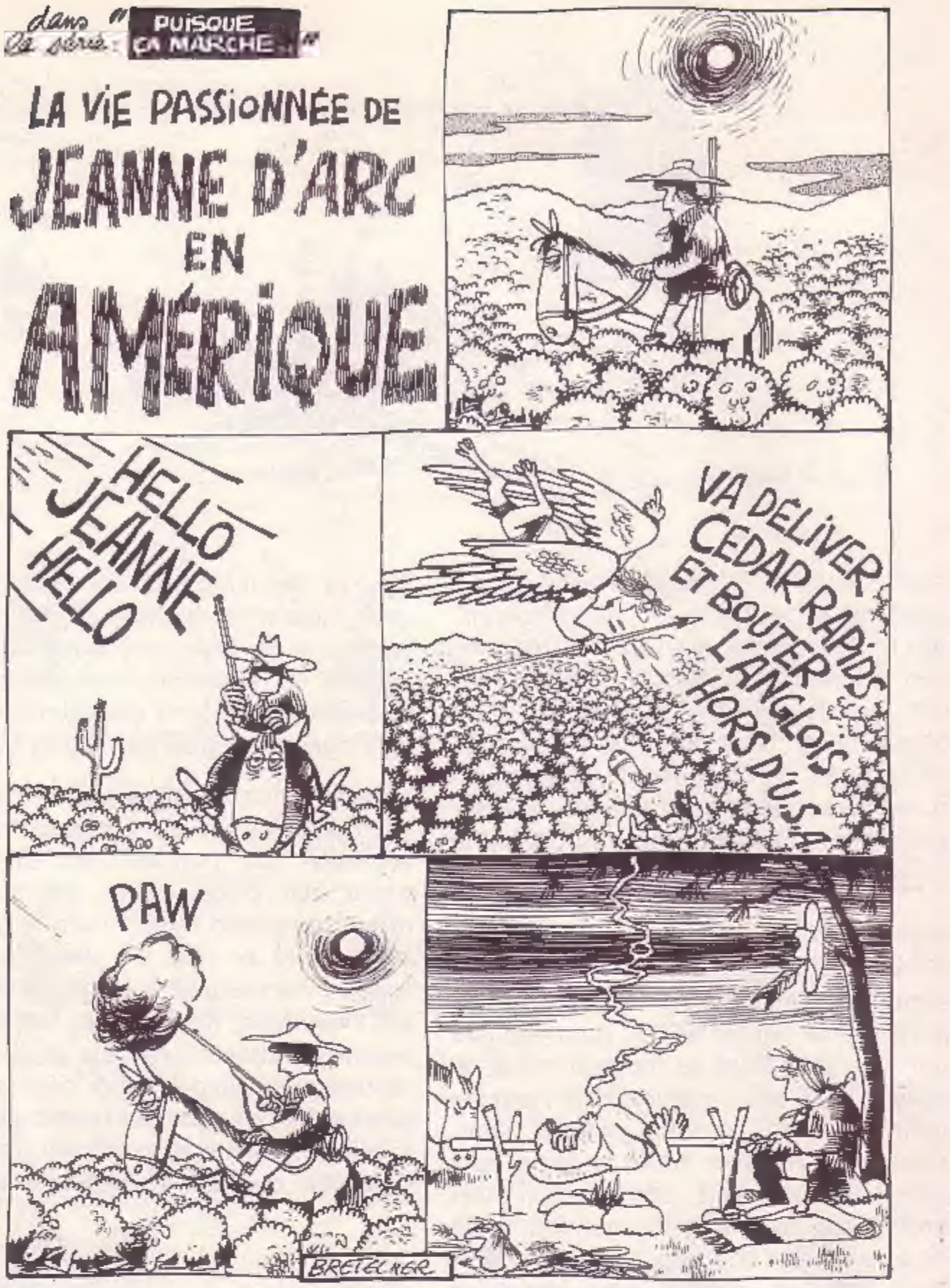
dans la série: "PUISQUE ÇA MARCHE..."
LA VIE PASSIONNÉE DE JEANNE D'ARC EN AMÉRIQUE
HELLO JEANNE HELLO
VA DÉLIVER CEDAR RAPIDS ET BOUTER L'ANGLOIS HORS DU U.S.A.
PAW
BRETÉCHER

als je dat zegt word je voor *hetero* uitgescholden.

Pindadop
De sfeer en thematiek zoals die door Bretécher getoond worden zijn niet nieuw. We kunnen ze ook vinden in bijvoorbeeld de strips van *Feiffer* of in het boek *The Serial*, van *Cyra McFadden*. En in Nederland konden we ze aantreffen bij de directeuren van het *Simplistisch Verbond* of, op stripgebied, nu al vele jaren bij *Jaap Vegter* (zie Stripschrift nr. 47/48).
In de jaren vijftig tekende Charles Schulz met zijn strip Peanuts het leven en denken van de kleuters die opgroeiden in de welvaartsmaatschappij die toen in de U.S.A. al zijn intrede had gedaan. We leven nu twintig jaar later en de Peanuts zijn volwassen geworden. Claire Bretécher is één van de mensen die ons laat zien dat ze weinig veranderd zijn. Hun angsten en frustraties zijn nog altijd hetzelfde, evenals hun denken. Bij volwassen intellectuelen heeft dat *existentiefilosofie*. Maar het komt nog altijd uit diezelfde pindadop.

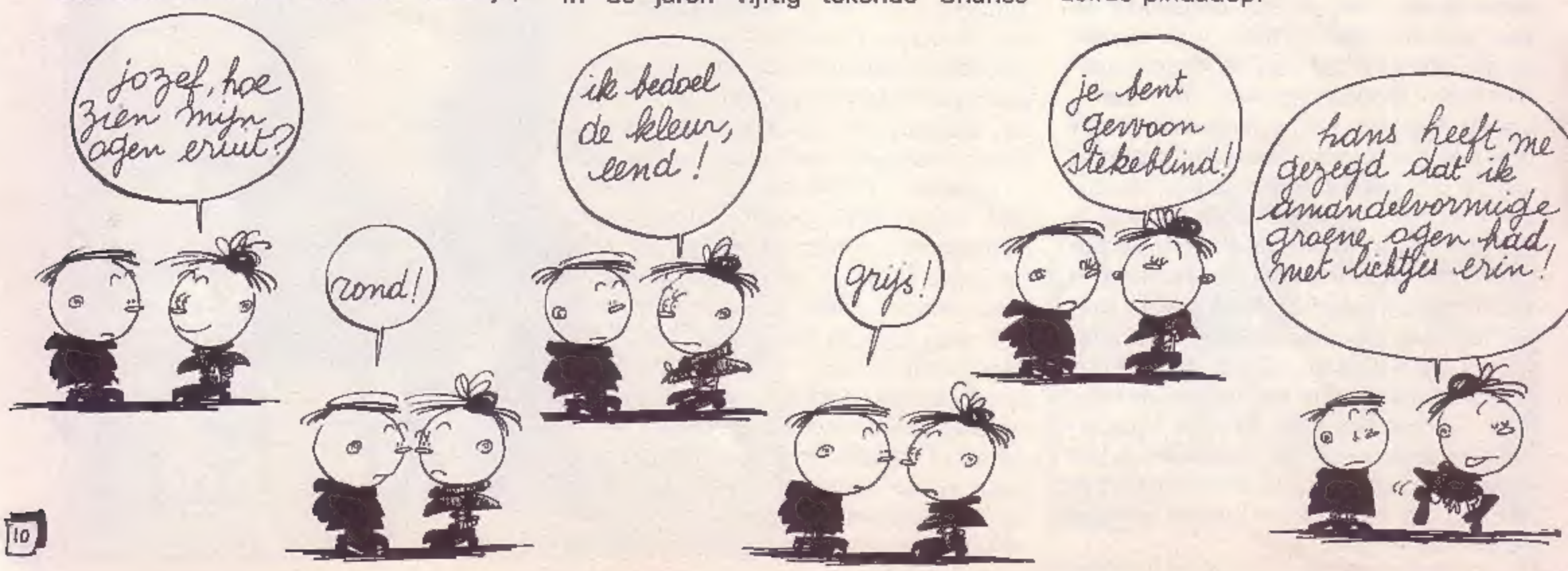
jozef, hoe zien mijn ogen eruit?
rond!
ik bedoel de kleur, eend!
grijs!
je bent gewoon stekeblind!
hans heeft me gezegd dat ik amandelvormige groene ogen had met lichtjes erin!

Claire Bretécher:

Zoals Bretécher zichzelf tekende voor Schtroumpf

'Zodra de snobs zich tegen je gaan keren, gaan de verkoopcijfers enorm stijgen...'

Interview door Jean-Pierre Mercier

Cellulite (Sonetteke).

Wanneer ben je begonnen met strips te maken?
Ik maakte ze al toen ik nog een kind was. Ik ben ermee doorgegaan totdat het niet meer tot mijn werk mocht behoren, d.w.z. totdat ik naar de *Ecole de Beaux Arts* ging. Het was in die tijd helemaal niet *in* om strips te maken omdat dat te populair was en vulgair en omdat je Zuivere Kunst moest maken, vooral Abstrakte Kunst trouwens. Dus stopte ik met strips. Ik weet niet of dat uit gehoorzaamheid was of uit stompzinnigheid, maar ik neig ertoe om te zeggen: uit stompzinnigheid. Tijdens mijn hele opleiding daar was ik verzonken in 'n soort van comateuze toestand. Toen ik afgestudeerd was kon ik lerares worden... Ik ben dat heel even geweest, maar het hing me de keel uit. Ik sukkelde wat voort en toen de wrede vraag zich voordeed hoe ik m'n brood moest zien te verdienen, heb ik mijn tekeningen in 'n map gedaan en ben er de kranten mee langs geweest. Ik ben begonnen met wat tekeningetjes te maken voor uitgeverijen, humoristische tekeningen. NIETS voor de sensatiepers. Tekeningetjes voor *Kuifje, Pilote* ook, trouwens. Voor *Bayard*...

En Rock et Folk...
Ja, dat is waar!! Oh lala, dat gaat terug tot in de nacht der tijden! Rock et Folk heeft twee of drie pagina's genomen, zoiets...

En het verhaal Facteur Rhesus, *op scenario van* Goscinny.
Ah ja, oh lalala. Dat verscheen in de nieuwe versie van *L'Os à Moelle*, 'n vooroorlogs humoristisch tijdschrift (het maakt me er allemaal weer met jonger op!) waar *Pierre Dac* in 1965 opnieuw mee begonnen was. Goscinny had me gevraagd het samen met hem te maken. Dus raakte ik daar natuurlijk in 'n staat van geweldige opwinding van, van trots en van diepe angsten... Ik heb het gedaan. Het was niets. Ik bedoel: IK, ik was niets. Mijn tekeningen waren belabberd. De eerste aflevering was goed, maar in het verloop van de volgende afleveringen werd het steeds maar slechter. Goscinny's scenario bevatte allerlei dingen die ik niet kon tekenen Om die reden heb ik toen besloten om in het vervolg m'n eigen scenario te schrijven; ik zal er zelf geen auto's of zo in stoppen...

Debuteren met Goscinny, en daarna bij Robbedoes *komen dankzij* Delporte, *die toen hoofdredakteur was, dat waren al goede voortekenen, nietwaar?*
Ja, maar zij waren de enige twee die in die tijd probeerden de zaken wat in beweging te brengen. Trouwens, kort na mijn komst bij Robbedoes is Delporte eruit gegooid! (lacht).

Maar als je jouw series bekijkt, van de Njaaja's *tot* Sonetteke, *dan de* Salades de Saison *en* De Gefrustreerden, *dan lijkt het erop alsof je van 't begin af aan hebt geprobeerd hetzelfde soort verhaal te maken, waaruit je steeds meer je ideeën vrij kon maken. Was het trouwens eenvoudig om de Njaaja's in Robbedoes geplaatst te krijgen?*
Nee!!! Dat was vreselijk moeilijk Maar vreemd genoeg, het is er niet doorgeduwd door Delporte, maar door *Mijnheer Dupuis* zelf. Dat is nogal verrassend als je bedenkt wat voor bedrijf Dupuis toen was. Dat was niet direkt de volmaakte ruimheid van geest... Hij (*Dupuis, JPM*) wilde 'n precies omschreven stijl. Maar die Njaaja's, hij boog zich er meens overheen... Ik weet niet waarom... Ik had het ook in m'n map gestopt omdat ik niet zoveel had om te laten zien. Maar ik had er GEEN SECONDE op gerekend dat hij ernaar zou kijken, dat hij juist daar wat in zou zien!!

Maar had je van het begin af aan voorzien dat je verhalen van het genre De Gefrustreerden zou gaan maken? Of is het aan 'n aantal toevallige samenlopen van omstandigheden te danken dat je juist die lijn bent blijven volgen?
Nee, ik wilde alletwee doen: zowel de stijl Gefrustreerden als de stijl Sonetteke. Toen ik begon had ik ook platen met Gefrustreerden in m'n map, precies hetzelfde, die maakte ik alleen voor m'n eigen plezier omdat verder niemand ze wilde hebben. Niemand heeft ze ooit willen hebben, behalve *Pilote*, daar heetten ze *Salades de Saison*, dat was precies hetzelfde. Toen ik bij Pilote eenmaal vaste grond onder de voeten had gekregen dankzij traditionele strips, genre Sonetteke, ben ik begonnen met de Salades de Saison erdoor te drukken. Maar ik kan niet zeggen dat ik 'n voorkeur heb voor één van de twee genres: ik doe ze allebei graag. Op dit mo-

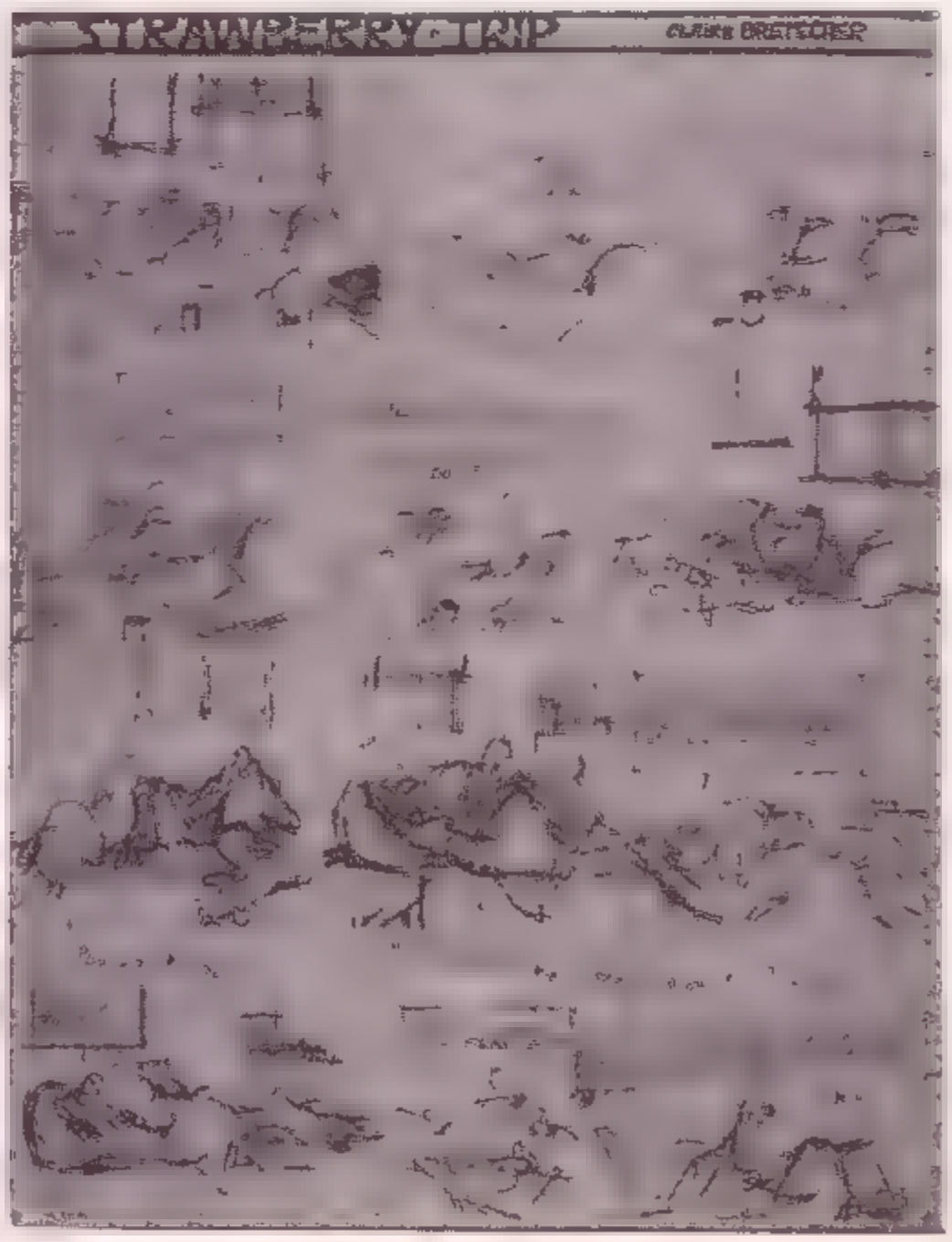

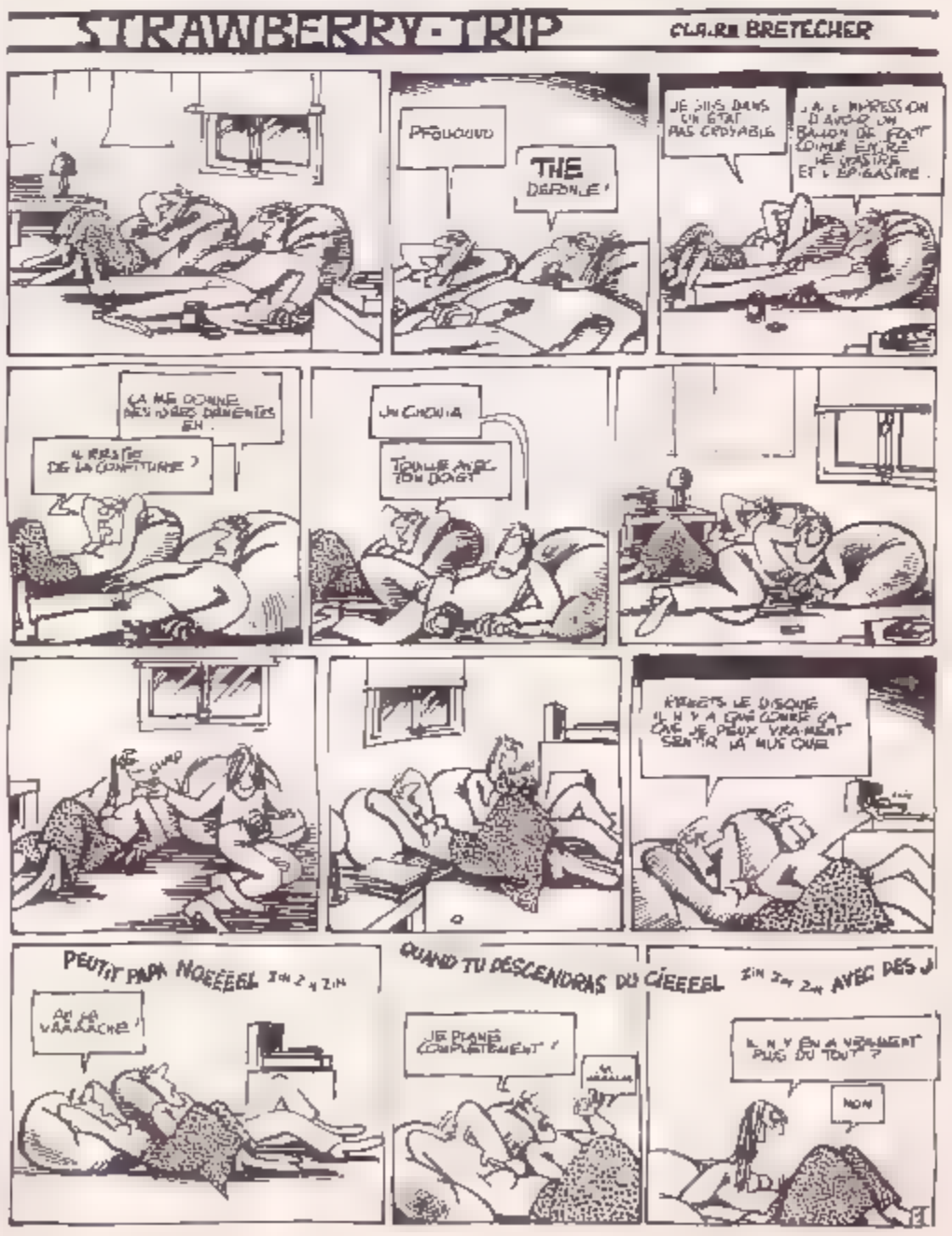
STRAWBERRY-TRIP
CLAIRE BRETÉCHER
PROUUUUD
THE DEFONCE !
JE SUIS DANS UN ÉTAT PAS CROYABLE
J'AI L'IMPRESSION D'AVOIR UN BALLON DE FOOT COINCÉ ENTRE MA VESSIE ET L'ESTOMAC
ÇA ME DONNE DES IDÉES DÉMENTES EN...
IL RESTE DE LA CONFITURE ?
JE CHOUINE
TOUJOURS AVEC TON DOIGT
ÉTEINTS LE DISQUE ! IL N'Y A QUE COMME ÇA QUE JE PEUX VRAIMENT SENTIR MA MUSIQUE
PETIT PAPA NOEEEEL
AH LA VACHE !
QUAND TU DESCENDRAS DU CIEEEEL
JE PLANE COMPLÈTEMENT !
IL N'Y EN A VRAIMENT PLUS DU TOUT ?
NON

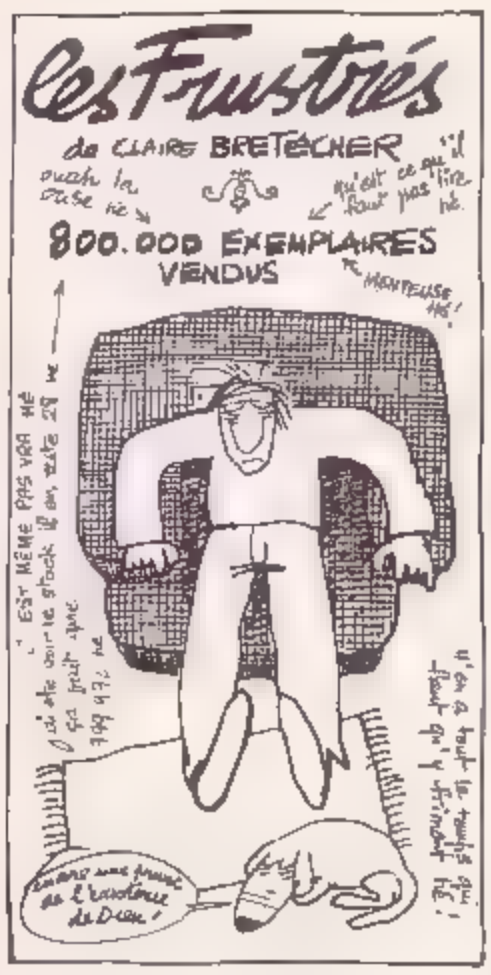

Advertentie van Bretécher voor haar reeks De Gefrustreerden, van opmerkingen voorzien door Gotlib... (uit: Fluide Glacial).

ment baal ik zelfs dat ik me maar met één van de twee kan bezighouden...

Jan Lul

Zijn er geen plannen in de richting van Sonetteke?
Ja ja ja!!! Absoluut! Afwisseling is juist goed. Het systeem zoals ik dat bij Pilote aanhield was perfekt. Ik maakte complete verhalen van 6-10 pagina's en TEGELIJKERTIJD Salades de Saison, dat was prima. Het enige wat niet prima was, was dat je bij Pilote altijd aanwezig moest zijn op die bijeenkomsten waar het werk verdeeld werd.

De beruchte 'actualités'.
Ik verafschuwde ze. Het is trouwens 'n beetje 'n ontsnapping daaruit geweest dat ik de Salades de Saison heb gemaakt... Ik had het misschien al eerder kunnen doen, maar ik durfde niet, iets dergelijks had nog niemand gedaan, in die tijd... Nee, wat ik leuk vind is om de twee genres af te wisselen. Ik houd er niet van steeds maar hetzelfde te doen. Die pagina (*De Gefrustreerden, JPM*) zit me tot hier! Ik hou het niet meer vol, ik stort nog eens in, ik...

Dat zou je niet zeggen als je het leest.
Nou, je bent erg vriendelijk! Er zijn mensen die beweren dat het achteruit gaat, dat het minder goed is.

Jawel, maar dat is nou typisch snobistisch. Met dit soort dingen krijg je de snobs eerst mee, *maar daarna diezelfde snobs juist* tegen.
Inderdaad, en ik begin momenteel de snobs tegen me te krijgen. Maar het is geruststellend dat, zodra de snobs zich tegen je gaan keren, dat wil zeggen dat je verkoopcijfers enorm gaat stijgen!!! (*lacht*) Echt waar: automatisch!

Ja, omdat die elite die jou ontdekt heeft ervan begint te balen. Aan de ene kant zien we steeds ongeveer hetzelfde, tenminste in dezelfde vorm...
.. en verder hebben ze het gevoel dat ze niet meer 'de elite' zijn omdat het inmiddels ook door *Jan Lul* wordt gelezen... Dat deprimeert ze en uit wraak roepen ze dan: 'Het is puin!' Ik heb dat ook gemerkt bij *Asterix*. Daar is het precies op dezelfde manier gegaan. En zo gebeurt het steeds. Ik zit eigenlijk op slechts kritieken te *wachten*, omdat dat betekent dat het heel, héél erg goed verkocht wordt (*lacht*). Ik heb in *Le Matin* (*links dagblad, JPM*) gelezen: 'Een enkele diamant tussen heel veel kiezelstenen.' En in *Le Point* geloof ik: 'Het zal de persattachés uit het 6e arrondissement (*'n sjieke buurt, JPM*) wel interesseren.' Dat is allemaal eigenlijk erg goed!! (*lacht*).

Laten we even teruggaan in de tijd: Hoe is L'Echo des Savannes *ontstaan?*
(*blasé*) Wel... Op 'n dag kwam *Mandryka* binnen en zei: 'Ik word strontziek van al die klootzakken die mijn tekeningen niet willen accepteren – hij had het over Goscinny – ik ga nou mijn eigen blad maken, alleen, dan kan niemand me meer lastig vallen.' En toen hij dat eenmaal gezegd had voegde hij er nog aan toe: 'Ja, maar het zal me wel stevig gaan opbreken.' Daarom vroeg hij aan *Gotlib* of die mee wilde doen. En aangezien Gotlib 'n heel goede vriend van me was, heeft die met mij daarover gesproken; ik werd toen verschrikkelijk jaloers en ik heb gezegd dat ik 't niet zou pikken dat die twee kleine klootzakjes dat alleen zouden doen: ik wilde absoluut meedoen, klaar uit! Uiteindelijk was Mandryka heel blij. Ieder heeft z'n 16 pagina's gemaakt en we hebben er

films van laten maken. Toen heeft Mandryka op zijn eentje 'n drukker gevonden en 'n binder. Ieder van ons heeft 'n stapeltje nummers meegenomen en is daarmee naar de goede boekhandels die hij kende, gegaan.

Zijn jullie op 'n avond bij elkaar gekomen om te bespreken: 'We gaan 50 nummers maken en die moeten zus en zo worden'...
Nee nee nee. Voor zover ik me kan herinneren hadden we geen vaste plannen. We hadden niet eens poen om het eerste nummer te betalen, dus kun je nagaan!... We moesten eerst 'n nummer maken, dát moest verkocht worden en dan konden we pas verder zien.

En wat gebeurde er?
Nou, dat eerste nummer is goed verkocht, maar niet dankzij mij, want ik ben naar drie verschillende boekhandels geweest, waar ze me de deur uitgeschopt hebben en daar ben ik volledig paranoïde van geworden. Ik heb 'n hekel aan alles wat ook maar lijkt op sjacheren. Ik heb tegen Gotlib en Mandryka gezegd: 'Ik wil hier niets meer over horen. Zoek het maar uit.' En dat hebben ze gedaan. Ze zijn naar *Laroche* gegaan, die de verantwoording heeft over *Zoom* (*'n fotoblad, JPM*) en die heeft aan de verspreiding meegeholpen. Het ging allemaal niet erg professioneel! We hadden 'n B.V. opgericht, met algemene instemming, en daarbij hebben we vreselijk gelachen, gebruld werkelijk... We zeiden: 'Jij komt er nog eens voor in de bak.' Het was heel leuk, maar naderhand werd het minder leuk, omdat hij er inderdaad bijna voor in de gevangenis is gekomen (*lacht*). Vervolgens hebben we drie à vier nummers volgens hetzelfde principe gemaakt, waarvoor ieder van ons zijn 16 pagina's leverde. We hebben achtereenvolgens verschillende distributeurs gehad, waaronder 'n aantal echte *haaien*. En wat daarna gebeurd is gaat mijn pet te boven... ik kan nog steeds niet bepalen of het Mandryka in de bol is geslagen of dat hij ineens de smaak van het ondernemerschap te pakken had. Ik weet niet of hij gelijk heeft gehad of niet, maar het is wel zo dat hij 'n heleboel andere tijdschriften wilde beginnen. Hij heeft van die uitsloverige ruimtes gehuurd, met wollen vloerbedekking op de muren. Hij nam mensen in dienst... Marcel (*Gotlib, JPM*) en ik, wij zijn maar kleine ondernemertjes, van het slag dat geen geld leent uit angst dat het niet terug betaald kan worden. Ik denk dat Mandryka het 'n beetje te hoog in z'n hoofd heeft gekregen en te brutaal was, en wij daarentegen niet genoeg.

Claire Bretécher als Prince Charming *in 'n fotostrip van Gotlib en Lacroix. Voor de goede orde: Bretécher ziet U uiterst rechts... (uit: Fluide Glacial).*

Marcel en ik deden het in de broek van angst. Het was uiteindelijk ook onze poen en we werden medeverantwoordelijk zonder dat we ergens om gevraagd hadden. Opeens zaten we voor vijftien ruggen in de schuld. We zijn toen geflipt! Marcel was bang dat ze 'n hypotheek op zijn huis zouden nemen, nou ja! Mandryka wilde verschillende bladen uitgeven, drie of vier titels, ik weet 't niet meer...

Super Ringard, L'Orange du Régime, Métal Hurlant...
Het is al zo duur om één enkel blad in de handel te brengen, en dan drie of vier, stel je voor! Hij had mensen in dienst genomen en daar *zaten* 'n stel engerds tussen! Dus ik ben er heel snel mee gekapt! Ik zei tegen Marcel: 'Ofwel we laten de hele boel in de lucht knallen, of ik nok af!' Marcel was erg gesteld op *L'Echo*, hij zei: 'Nee, ik zal alles in eigen hand gaan nemen.' Nou, je begrijpt, Gotlib die de boekhouding overneemt, dat was 'n geweldig idee!... Hij is 15 kilo afgevallen in de tijd dat ie ermee bezig was. We hebben 'n boekhouder in dienst genomen en die zei: 'U bent de staat 600.000 francs schuldig. U heeft geen vennootschapsbelasting betaald, geen premies, de drukker, de B.T.W., de gehuurde ruimten...' Mandryka had allerlei tegenstrijdige papieren ondertekend, maar dat interesseerde hem niet. Dat was allemaal maar papierrommel... (*lacht*). Dat is mijn versie.

Lafheid

Was je je in die tijd bewust van de impact van L'Echo des Savannes?
Ik niet. Mandryka wèl, geloof ik Hij dacht zelfs dat het meer impact had dan het in werkelijkheid had... Er is 'n stripcongres geweest op het moment dat het tweede nummer uitkwam. Dat was 'n krankzinnige vertoning: 'n gekkenhuis! Bovendien hadden we geen kas, dus het geld stapelde zich overal maar op... Het was verschrikkelijk... Als ik er nog aan denk... Maar het was ook wel leuk...

A propos, hoe is de reaktie van Goscinny geweest?
Afschuwelijk. En dat heeft me

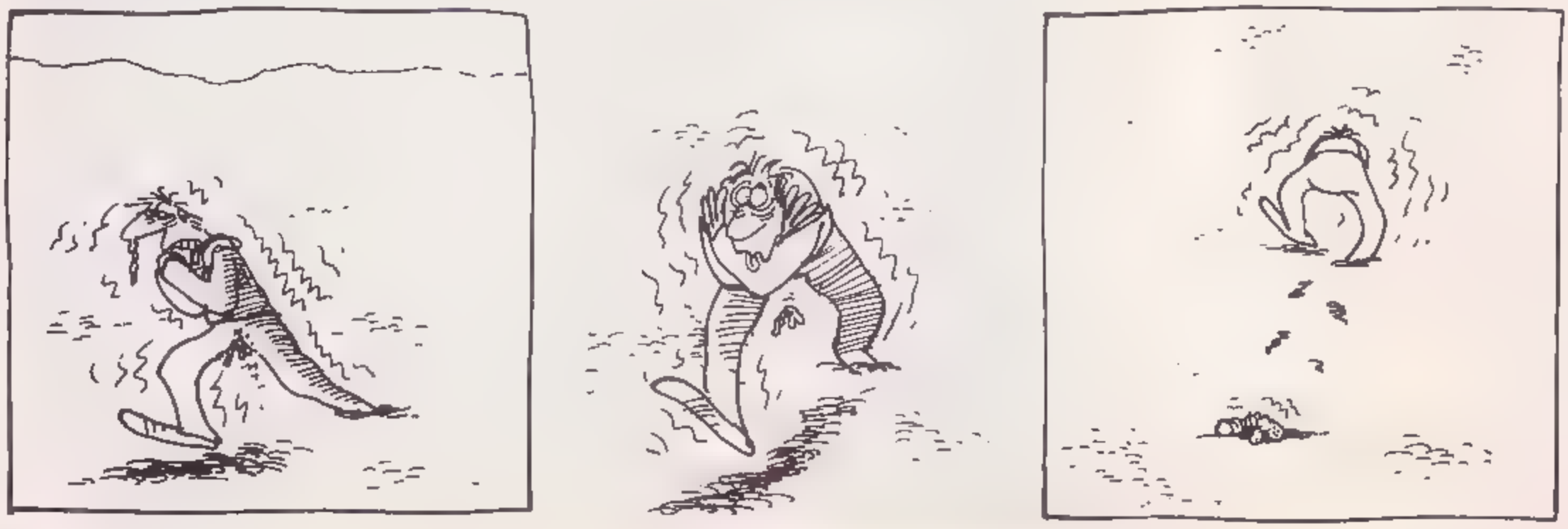
uit Fluide Glacial.

advertentie voor 'n show van 'n vriendin (uit: Fluide Glacial).

nogal verbaasd omdat... hij bleek ineens precies te zijn als al die grote jongens... hij was in feite volkomen dubbelhartig... Hij was enerzijds liberaal en open, en aan de andere kant deed hij erg onaangenaam. Altijd op z'n tenen getrapt als je hem juist *niet* wilde kwetsen, altijd ongeduldig en hatelijk. En hij maakte ons doodnerveus hè! Hij heeft gezegd: 'Ze hadden dit toch ook in Pilote kwijt gekund. Ik laat ze vrij om te doen wat ze willen...' Dat was gedeeltelijk waar, maar niet helemaal, want hij had sommige dingen van Mandryka geweigerd! En als Gotlib ook maar één pik had getekend in Pilote, dan zou de storm zijn losgebarsten. Voor mij gaat dat niet op want ik heb nooit iets pornografisch getekend. Ik denk dat Goscinny wel aanvoelde dat het bij Gotlib draaide om 'n opstand tegen de vader, dat het bij Mandryka 'n verklaring van vijandigheid was en dat het bij mij niets was. Alleen zomaar, voor m'n lol. Dat is de enige verklaring die ik kan bedenken. En ook omdat ik ben doorgegaan met het leveren van werk voor Pilote, terwijl de twee anderen teveel in beslag werden genomen door hun eigen zaken.

Ja, het spreekt trouwens voor zich. In L'Echo begon Mandryka met andere dingen te experimenteren, Gotlib leefde zijn obsessies uit, maar jij, jij ging gewoon op het ingeslagen pad verder. Je strips uit L'Echo *hadden ook in Pilote kunnen staan.*
Dat is waar. Misschien toen nog niet helemaal, vanwege die *Tampax*-verhalen, maar toch bijna; bijna. Nee, het is waar, ik heb bij Pilote geen problemen gehad, nooit!

Het je ooit problemen gehad met de censuur?
Nee, nooit. Misschien omdat je jezelf ook 'n soort censuur oplegt (*Op 'n toon van bescheiden tevredenheid:*) Toch ben ik de eerste geweest die 'n pik getekend heeft in Pilote. Hij was heel gestileerd, dat moet ik toegeven, maar mettemin... Nee, ze zeiden nooit wat, omdat ik toch meer het type ben dat via 'n omweg aanvalt. Ik ben te laf om frontaal aan te vallen. Jaja... het is uit lafheid, maar ook omdat ik geloof dat je er op die manier nooit komt.

Mooi, stop, even recapituleren: je gaat weg bij L'Echo *en je komt bij* Le Nouvel Observateur *terecht... Zo was het?*
Nee, ik was nog steeds bij Pilote en bij *L'Echo*. Maar het wil me niet te binnen schieten wanneer dat precies was. Het moet 1974 geweest zijn.

Maar hen jij naar hen toegestapt, of...
Zij zijn naar mij toegekomen! Ze hebben me in eerste instantie gevraagd voor *Le Sauvage*, omdat ze met iets oecologisch bezig waren dat Le Sauvage heette, en ze wilden me testen. En ik, ik wilde eigenlijk al niet meer. Ik was in paniek: de Echte Pers...! Ik zat goed bij Pilote, lekker rustig... Ik was zowat de enige die gelijktijdig voor L'Echo en Pilote werkte.

Vegeteren

Hoe zet je je scenario's voor De Gefrustreerden in elkaar? Het lijkt op 'n sociale observatie...
Quaf, boaf... Je kent de gebruikelijke antwoorden op dat soort vragen wel. De mensen denken soms dat ik het allemaal letterlijk zo zie of hoor. Ik heb in die vijf jaar twee keer iets kunnen gebruiken precies zoals ik het gezien heb. Iedere scenarist of schrijver, of wat dan ook, zal hetzelfde zeggen: je komt bepaalde dingen tegen waar je wat uit kan halen door het om te werken, en door voortdurend dingen samen te voegen. Zo heb ik van mezelf bijvoorbeeld het idee dat ik *niets* observeer, omdat ik enorm kippig ben en heel gauw afgeleid; ik heb altijd de indruk van mezelf dat ik maar wat zit te vegeteren tussen al die aktief levende mensen. Maar er zijn altijd wel bepaalde dingen die terug blijven komen en daar probeer ik dan gebruik van te maken.

Jawel, maar je maakt toch flink gebruik van dingen die in zijn; uitdrukkingen als 'balen als 'n stier' etc.
Ach ja, vanzelfsprekend! Ach natuurlijk! Je hoort niet anders, op de teevee, de kranten; al die uitdrukkingen, die grillen.

Je wekt de indruk alles afstandelijk gade te slaan, cynisch en onverschillig.
Ja, dat weet ik. Dat heeft iedereen me al gezegd. Maar het is niet waar.

Heb je wel eens moeilijkheden gehad bij Le Nouvel Observateur?
Eén keer, met 'n speciaal nummer. Als er werkelijk iets belangrijks behandeld wordt maken ze daar 'n speciaal nummer van. Dat was in dit geval de werkeloosheid. *Sitbon* was daarvoor verantwoordelijk, 'n ongelofelijke botte hond! Dus: er werd 'n speciaal nummer gemaakt over werkeloosheid in 'n tijd dat dat het grootste probleem van Frankrijk was, door 'n links tijdschrift dat sterk bij dit soort zaken betrokken is. Ze waren er een beetje opgewonden door, zeker 'n week lang. Goed, Sitbon komt binnen, zijn artikel moest over twee uur af zijn; hij komt dus binnen, grimmig, en hij zegt: 'Goed! Ik heb 'n dossier over werkeloosheid af te leveren... Dus... Zit er hier geen secretaresse die 'n scharrel heeft die werkeloos is? Daar achter

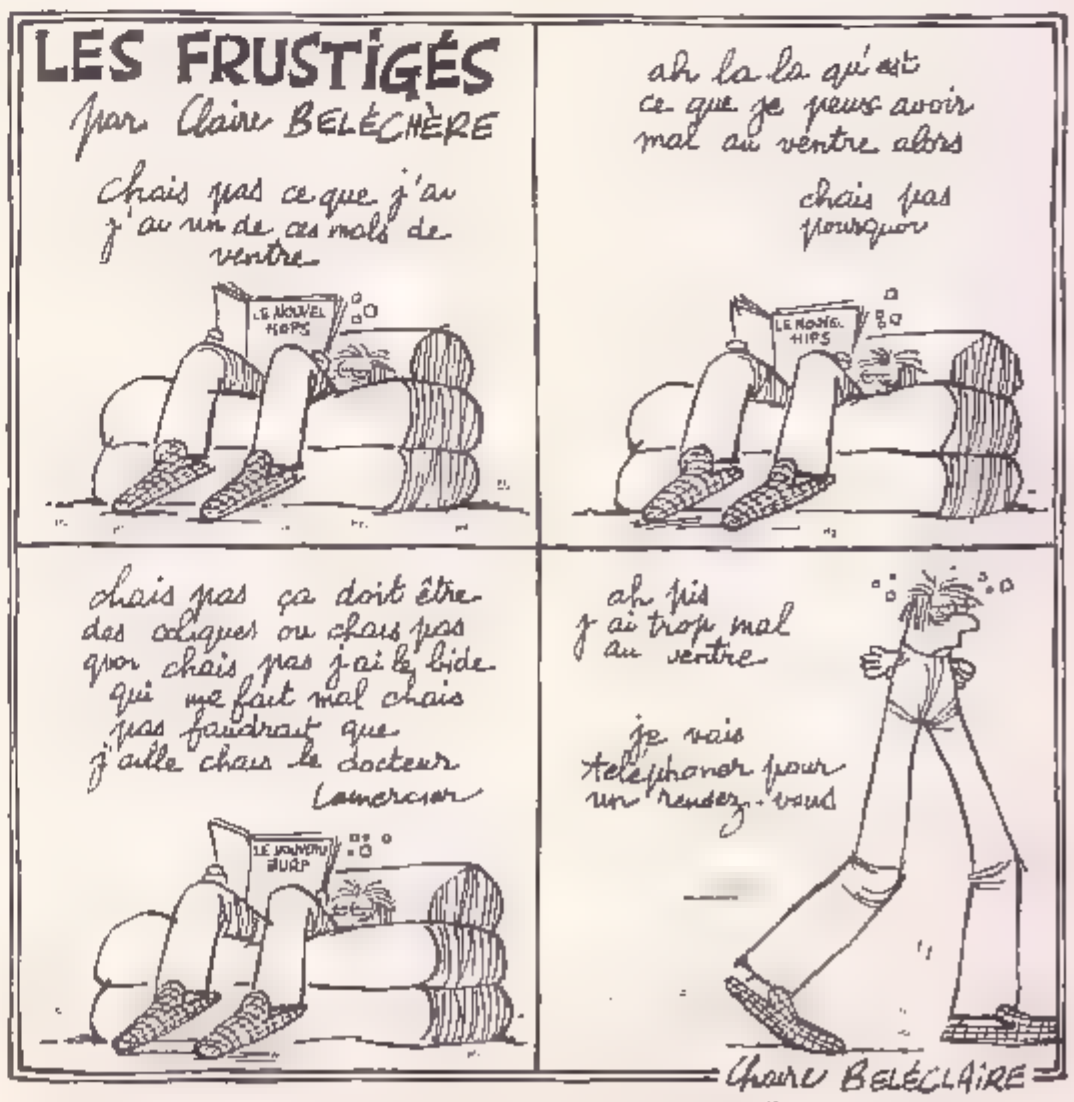
LES FRUSTIGÉS
par Claire BELÉCHÈRE
Chais pas ce que j'ai j'ai un de ces mals de ventre
LE NOUVEL HIPS
ah la la qu'est ce que je peux avoir mal au ventre alors
chais pas pourquoi
LE NOUVEL HIPS
Chais pas ça doit être des algues ou chais pas quoi chais pas j'ai le bide qui me fait mal chais pas faudrait que j'aille chez le docteur Lamercier
LE NOUVEL HIPS
ah fais j'ai trop mal au ventre
je vais téléphoner pour un rendez-vous
Claire BELÉCLAIRE

Parodie van Gotlib op De Gefrustreerden (uit: Fluide Glacial).

L'ORGANE

L'Oregene du Regime.

in één van die hoeken misschien?'
Hij liep alle bureau's angs: 'Jouw scharrel, was die niet werkeloos; zeg 't maar?'
'Nee, ik heb geen scharrel.'
'Mooi!'
'Maar mijn broer is werkeloos.'
'Ahh... En wat voor niveau heeft je broer?'
'Academisch. Hij vindt het wel best zo; 'n mooi voorwendsel.'
'Nee, daar heb ik niks aan. Heeft niemand hier 'n werkeloze scharrel met 'n pet op en 'n overall aan?'
'Nee, het waren allemaal academici... Dat ging niet. En hij is er de hele middag mee doorgegaan. Hij belde naar uitzendbureau's: 'Hallo-hier-Guy-Sitbon-van-le-Nouvel-Observateur. Heeft u toevallig geen werkeloze?'
'Hoor eens even meneer, we hebben d'r hier wel drie en 'n half duizend '
'Nee, ik wil er maar één, maar dan representatief.'
Hij heeft staan vloeken... Ik heb daarover toen die plaat getekend. Dat was nou letterlijk observatie Toen ik hem liet zien hebben we GEBRULD van het lachen. Vooral Sitbon. Hoe meer hij ermee gepakt werd, hoe meer hij erom moest lachen. Maar ze konden het moeilijk afdrukken, met het oog op dat extra nummer, dat zou hard aankomen! Ze hebben toen gezegd: 'Nee, dat kunnen we niet maken.' Het kon mij niet schelen, ik had m'n werk gedaan en ik heb die plaat weer mee naar huis genomen. Later heb ik aan iemand die daarover gaat bij Le Nouvel Observateur gevraagd of er bezwaren waren als ik die plaat voor m'n album gebruikte. En hij zei nee, dus ik heb hem erin gezet, dat kan je begrijpen!
De overeenkomst zoals ik die heb met Le Nouvel Observateur is 'n afzonderlijke. Ze doen daar alles als team. Zelfs de columns van de grote heldentenors der journalistiek staan ter discussie, worden gewogen door alle verantwoordelijke mensen en dat zijn er nogal wat. Maar ik heb van het begin af aan blijk gegeven van 'n slecht karakter – uit pure lafheid –. Ik heb gezegd: 'Zodra jullie ook maar 'n beetje moeilijk doen smeer ik 'm meteen. Zolang jullie me niet de keel uithangen, zal ik m'n platen komen brengen, maar daarmee uit. Ik wil niet op bijeenkomsten komen etc.' Ze zijn er nu aan gewend. Ik lever gewoon m'n plaat af en niemand zegt iets. Het is wel 'n prettige relatie zo, ze gedragen zich bewonderenswaardig ten opzichte van mij. Het is 'n toestand van vol-ko-men vreugde en gelukzaligheid!

Damocles

Wanneer ben je tevreden over je eigen werk?
Als ik 'n pagina maak helemaal zonder tekst. In alle eeuwigheid zal het de tekening blijven die me interesseert. Maar ik hou veel van strips. Een verhaal ontwikkelen door tekeningen. Ik teken niet zo enorm veel omdat het 'n lijdensweg is. Zomaar wat tekenen niet, dat gaat heel makkelijk. Maar om aan je ideeën te komen, daarentegen, dat is 'n lijdensweg! Maar je hebt ze nodig om iets van 'n tekening te kunnen maken, wat dus eigenlijk wil zeggen dat ik helemaal geen plezier in werken heb. Laten we zeggen dat ik aan het maken van één op de vijf platen veel plezier beleef, ruwweg.

Iedere week die pagina te moeten maken, dat is slopend. Ik kan niets anders meer doen, het ondermijnt me. Het is 'n zwaard van Damocles. Niet dat 't me beangstigt, maar de hele week door de gedachte dat dat ding af moet, iedere week weer opnieuw, dat zorgt ervoor dat ik me op niets anders meer kan richten... Ik heb er veel zin in om weer eens 'n album van Sonetteke te maken, ik heb al 30 pagina's klaar liggen, ik heb de rechten teruggekocht van Dargaud en niets hoeft me er meer van te weerhouden, maar ik kan me er niet toe zetten eraan te gaan werken omdat ik me onophoudelijk loop af te vragen wat ik voor volgende week dinsdag nou weer zou kunnen verzinnen. Dat is 't. Wat ik doe, is overal pas op het allerlaatste ogenblik aan beginnen.

Maar als je Sonetteke leest, dan is dat toch prima, de tekeningen zijn sterk, het verhaal loopt goed.
Ja, dat is waar. Maar ik vind het klote om verhalen van één plaat te maken. Je hebt niet de gelegenheid om 'n bepaald thema te ontwikkelen, om 'n bepaald tempo aan te brengen. Wat ik zo prettig vind

(Echo des Savannes).

aan die lange verhalen is dat je de tijd kan nemen om hetzelfde plaatje twee, drie keer over te tekenen om dit of dat effekt er goed in te krijgen. In één plaat is dat niet mogelijk: je moet recht op je doel afgaan, dat moet eenvoudig zijn, begrijpelijk, beknopt, je kan nooit eens absurd doen...

Hoe is je relatie t.o.v. de feministische beweging?
Die is er niet

Je hebt affiches voor abortus gemaakt, nietwaar?
Ja, dat is waar... Vroeger was ik enorm feministisch. Maar ik weet

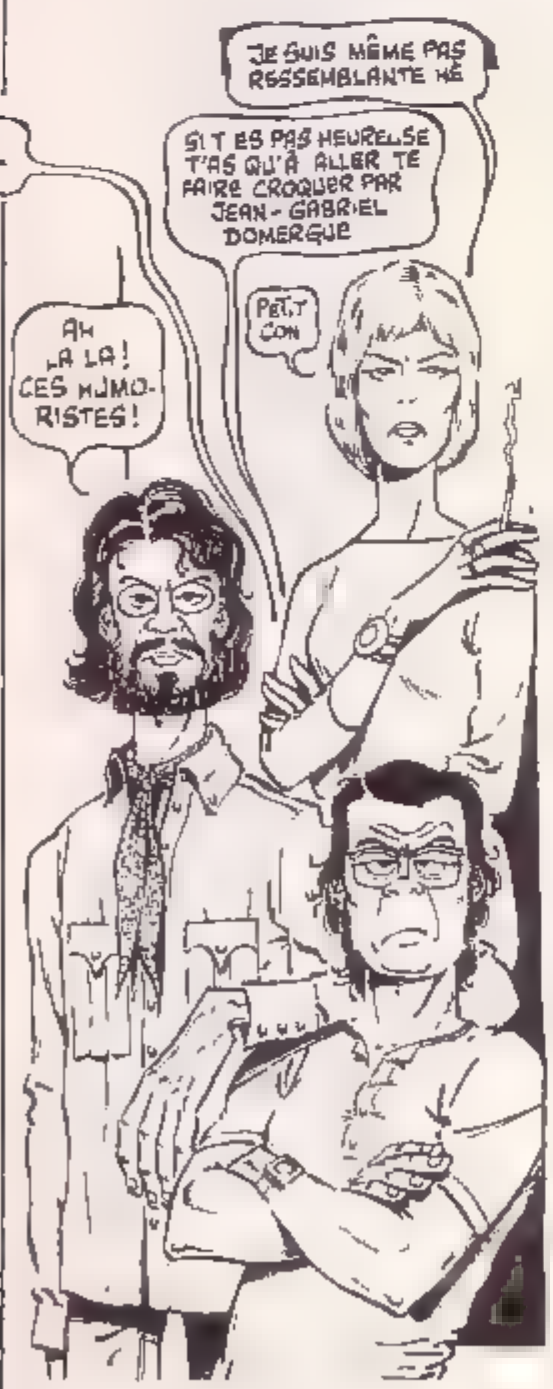
JE SUIS MÊME PAS RESSEMBLANTE HÉ
SI T ES PAS HEUREUSE T'AS QU'À ALLER TE FAIRE CROQUER PAR JEAN-GABRIEL DOMERGUE
PETIT CON
AH LA LA! CES HUMORISTES!
RIA

De oprichters van L'Echo des Savannes, getekend door Gotlib, V.l.n.r. Mandryka, Gotlib en Bretécher, die klaagt dat ze er niet erg op lijkt. (uit: L'Echo des Savannes).

LE DOSSIER DE LA SEMAINE

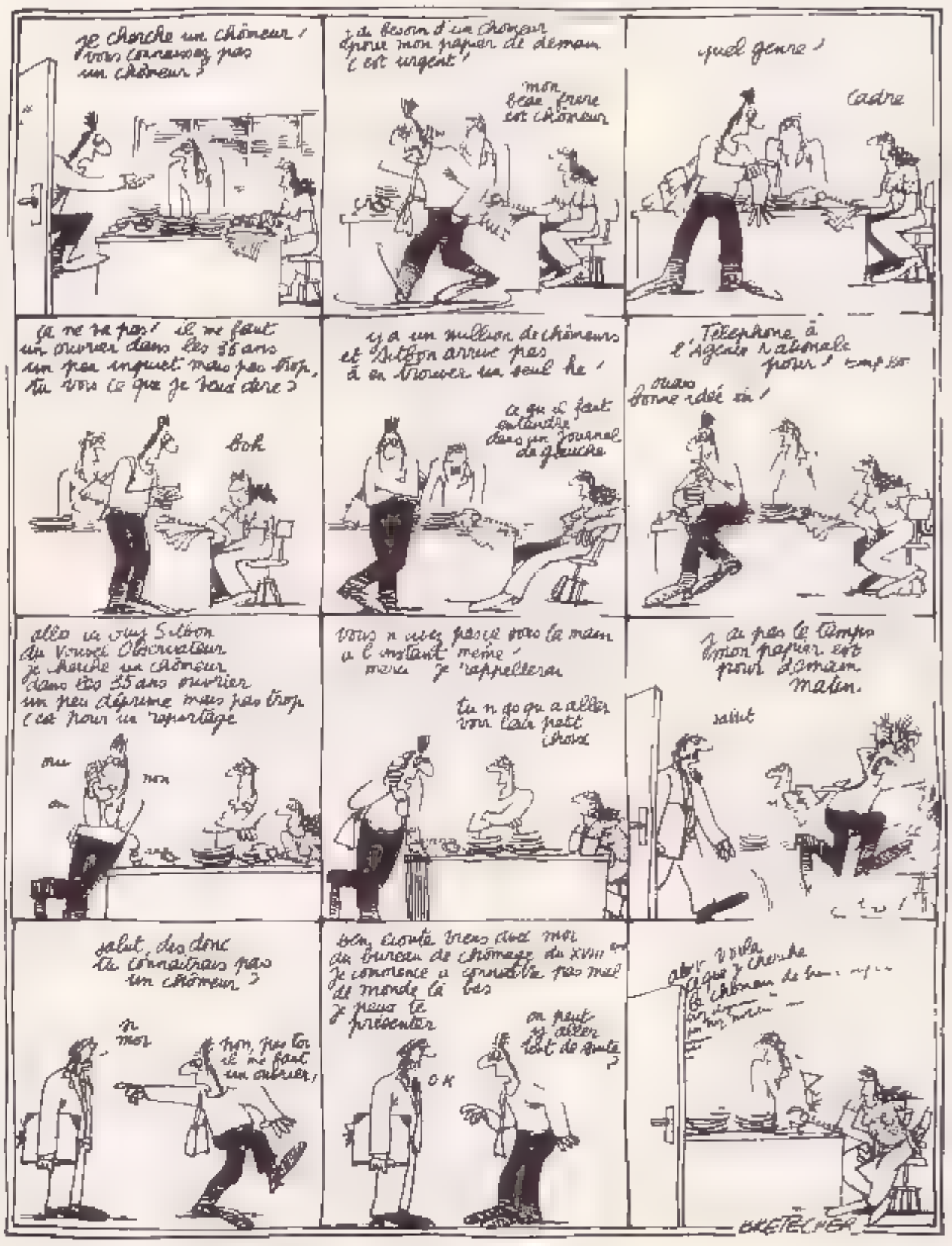
Je cherche un chômeur ! Vous connaissez pas un chômeur ?
J'ai besoin d'un chômeur pour mon papier de demain c'est urgent !
mon beau frère est chômeur
quel genre !
Cadre
ça ne va pas ! il me faut un ouvrier dans les 35 ans un peu inquiet mais pas trop, tu vois ce que je veux dire ?
Boh
y a un million de chômeurs et Sitbon arrive pas à en trouver un seul he !
ce qu'il faut entendre dans un journal de gauche
Téléphone à l'Agence Nationale pour l'emploi
mais bonne idée ça !
allô m'sieu Sitbon du Nouvel Observateur je cherche un chômeur dans les 35 ans ouvrier un peu déprimé mais pas trop c'est pour un reportage
non
non
vous n'avez pas vu la main à l'instant même ? mais je rappellerai
tu n'as qu'a aller voir Cab petit chou
salut
salut, dis donc tu connaîtrais pas un chômeur ?
non
non, pas toi il me faut un ouvrier
bon, écoute viens chez moi au bureau de chômage du XVIIIe je commence à connaître pas mal de monde là bas je peux te présenter
OK
on peut y aller tout de suite ?
Voilà ce que je cherche un chômeur de bonne volonté
BRETÉCHER

Sitbon & het speciale nummer over werkeloosheid. (Uit: Les Frustrés II.)

't niet... Ik ben te gevoelig voor het belachelijke in 'n situatie, denk ik. Maar er zijn veel mensen die dat allemaal letterlijk nemen, die er conclusies uit trekken. Dat ik niet feministisch zou zijn. Ze hebben ook gezegd dat ik rechts ben. Rechtse mensen mogen me wel, omdat ik links gekwetst zou hebben. Dat is met waar. Het is stomweg omdat je, juist in die kringen waar je zelf ook bijhoort, het beste die dingen ziet die eigenlijk niet kunnen... Je ziet zulke belachelijke dingen, zo bespottelijk... Ik weet wel dat je dat eigenlijk niet mag exploiteren, maar het is 'n onuitputtelijke bron. Het feminisme ook... Op dit moment weet ik 't niet meer. Ik ben niks meer...
Er is geen enkele reden om je ogen dicht te metselen, de werkelijkheid te verdraaien, vooral niet als je er je brood mee verdient! (*lacht*).

Je hebt niet de neiging je in 'n hokje te laten stoppen, politiek of zo, dat mijd je als de pest.
Ja... Nee; dat weet ik niet. Inderdaad, ik heb geen mening, omdat je, zodra je 'n mening hebt wel iets tegen komt wat je er tegen kan gebruiken. En als je eerlijk bent, moet je toegeven dat er altijd wel iets waardevols zit in tegenovergestelde meningen. Dus, wat wil je dan? Je kan er heel algemene meningen op na houden, maar dat heeft niks te betekenen. Het zet geen zoden aan de dijk om te zeggen dat de mensen beter betaald moeten worden, minder moeten werken en minder moeten betalen. Dat slaat op eieren! Ik heb wel degelijk 'n mening over bepaalde welomschreven zaken, maar ik verbind me aan geen enkele heersende mening omdat ik, op andere punten, heel afwijkende ideeën kan hebben. Bijvoorbeeld, wat het feminisme betreft ben ik het met 'n heleboel dingen niet eens. Ik ben nergens orthodox in. In feite interesseert het me helemaal niet om 'n mening te hebben. Ik hou niet van ideologieën, die zijn me te recht toe recht aan. Ik hou meer van kronkelwegen.

Liefdesverdriet

Men heeft je verweten dat je bij president Giscard d'Estaing *gedineerd hebt.*
Ah, ja, natuurlijk, want dat hoort niet. Je hoort niet bij de president te gaan dineren. Waarom 'hoort dat niet'? Het leek me wel leuk, dat is alles. Ik zei tegen mezelf dat er zeker geen tweede uitnodiging zou komen. Dus heb ik er maar van geprofiteerd... (*lacht*).

Je hebt vaak gezegd dat strips je niet interesseren.
Dat was uit liefdesverdriet (*lacht*). In feite ben ik er stapelgek op, maar het is allemaal zo slecht... Met uitzondering van *Reiser*, en *Gotlib*, hoewel die niet veel bijzonders meer maakt Ik hou van die ouwe dingen. Van tijd tot tijd koop ik *Charlie Mensuel*... maar dat boeit me niet... het boeit me niet meer zoals vroeger. Ik heb 'n afkeer van alles wat science fiction en fantastisch is, dus dat sluit al 'n heleboel uit. Verder heb ik 'n afkeer van alles wat decoratief is, daardoor komt minstens driekwart al niet meer in aanmerking. Er zijn nog altijd tekenaars waar ik van hou, zoals *Giraud, Tardi, F'Murr*, maar het is toch niet meer met dezelfde hartstocht waarmee ik vroeger van *Franquin, Lucky Luke*, en zelfs *Asterix* hield... Ik vind de verhalen nu zo armetierig.

Je lijkt 'n beetje buiten het kleine stripwereldje te staan...
Ja, inderdaad. Ik zie trouwens niemand meer. Maar nu ik meerdere wereldjes heb leren kennen moet ik zeggen dat er in de stripwereld wel veel meer goeie krachten rondlopen dan ergens anders. Meer dan in de uitgeverswereld, waar het allemaal echte klootzakken zijn... Beter dan in de journalistiek, daar zijn het allemaal monsters. Maar ik heb de indruk dat er in de stripwereld iets verdwenen is. Vroeger was er dat volmaakt pretentieloze. De mensen hielden zichzelf niet voor vedettes. Dat was formidabel.

Voor iemand die de financiële problemen rond L'Echo des Savannes ontvlucht is weet je je aardig te redden met je uitgaves in eigen beheer, niewaar?
Ik merkte op 'n gegeven moment dat niemand meer recht had op mijn verhalen. Ik had geen enkel contract. Ik had wat geld om 'n album met Gefrustreerden te maken. Bij Le Nouvel Observateur waren ze ervan overtuigd dat *zij* alle rechten hadden, maar dat hadden ze natuurlijk mis... (*lacht*). Ik had tegen mezelf gezegd dat het het stomste was wat ik kon doen om weer mee te gaan draaien in 'n soort circus, zoals bij *Dargaud*, of met 'n vriendelijk ogend iemand 'n overeenkomst te sluiten en na zes maanden te merken dat hij niets verkoopt, of dat hij knoeit, of weet ik veel... Aangezien ik 'n heel klein beetje ervaring had opgedaan bij *L'Echo* heb ik gezegd: dan doe ik het liever zelf. Maar de verkoop overtrof al snel al mijn verwachtingen. Ik hou me niet met geld bezig, want daar ben ik ongeschikt voor. Maar als er iets is wat ik wèl kan, dan is dat het vinden van de juiste mensen die er zich in mijn plaats mee bezig houden! Ik heb 'n drukker die één van m'n beste vrienden is. Ik heb nooit moeilijkheden met *Diffusion*, m'n distributeur. Ik heb 'n boekhouder, en 'n agent die zich bezig houdt met de rechten voor het buitenland: Nederland, de Verenigde Staten, Spanje, etc. Uiteindelijk doe ik zelf niks. Ik ga met met cijfers om. Ik controleer het, dat is alles. Ik vraag het aan m'n medewerkers, die prima werk afleveren; die tevreden zijn omdat het leuker is om aan De Gefrustreerden te werken dan aan de balans van 'n chemicaliënfabriek... Iedereen is best wel tevreden. Nou...

(vertaling: Ineke Overeen, m.m.v. Pascala Lanfranchi)

LE COIN CINÉMA DE L'ÉCHO
HALLO
GOEDENAVOND LIEVE CLAIRE BRETECHER IK HEB ME LATEN VERTELLEN DAT JE N'GROOT FILMFAN BENT
PRECIES
DAT ZAL ME PLEZIER DOEN ZEG TSJONGE
ZOU JE ONS JE MENING WILLEN GEVEN OVER ENKELE DER MEEST RECENTE FILMS?
AARDIG
MMM MET VEEL PLEZIER
LEUK LEUK LEUK
EN OF EN OF
KIJK
JA NEE NEE KIJK IK BEN KLAAR HOOR
VOOR U IT MMM
PAAR GAAN WE DAN MAAR EERST 'N PIKANT DETAIL HET VALT ME OP DAT JE ER NIET ZO ERG OP LIJKT
HA HA HA
NOU, IK ZIE NIET IN WAAR U NOG OP WACHT
PLAF
AAAH
"DU CÔTÉ D'ORQUET"?
VAN GENOTEN
"LE PRIVÉ"?
OM TE BRAKEN
SHIT, M'N CONTACTLENZEN
"CRIES AND WHISPERS"?
JE ME SUIS FAIT CHHH HHIER
MIJN BROL VERDOMMEEDT
"LE MAGNIFIQUE"?
C'EST BIEN
VACHE MENT
DE NIEUWSTE "JAMES BOND"?
MAT'IG
TOT SLOT NOG 'N AANTAL WILLEKEURIGE T TELS "RABBI JACOB" "PAPANT" "VERBODEN VRUCHTEN" "POTEMKIN" "SNEEUWWITJE" "L'HEROGELIJK ARROSÉ"?
WELKE FILMS ZE U?
IK HEB GEEN VAN GEZIEN
O.K. HARTELIJK DANK CLAIRE
HEEL 'T FIJN

© L'écho des Savanes

Afbeeldingen op T shirts, voor Western House.

IN DE SERIE: "BEROEMDE VALSTRIKKEN"

* SCHOONHEID, M'N MOOISTE ZORG

Herdrukken Claire Bretécher

Van Claire Bretecher drukken we de strips Suicide (zelfmoord) en Beauté, mon beau Soucis. (Schoonheid, mijn liefste zorg) uit L'Echo des Savannes 1974 af, en 'n aantal Salades de Saison (uit Pilote). De strips werden vertaald door Pascale Lanfranchi en Wim van Helden, en geletterd door Wim van Helden.

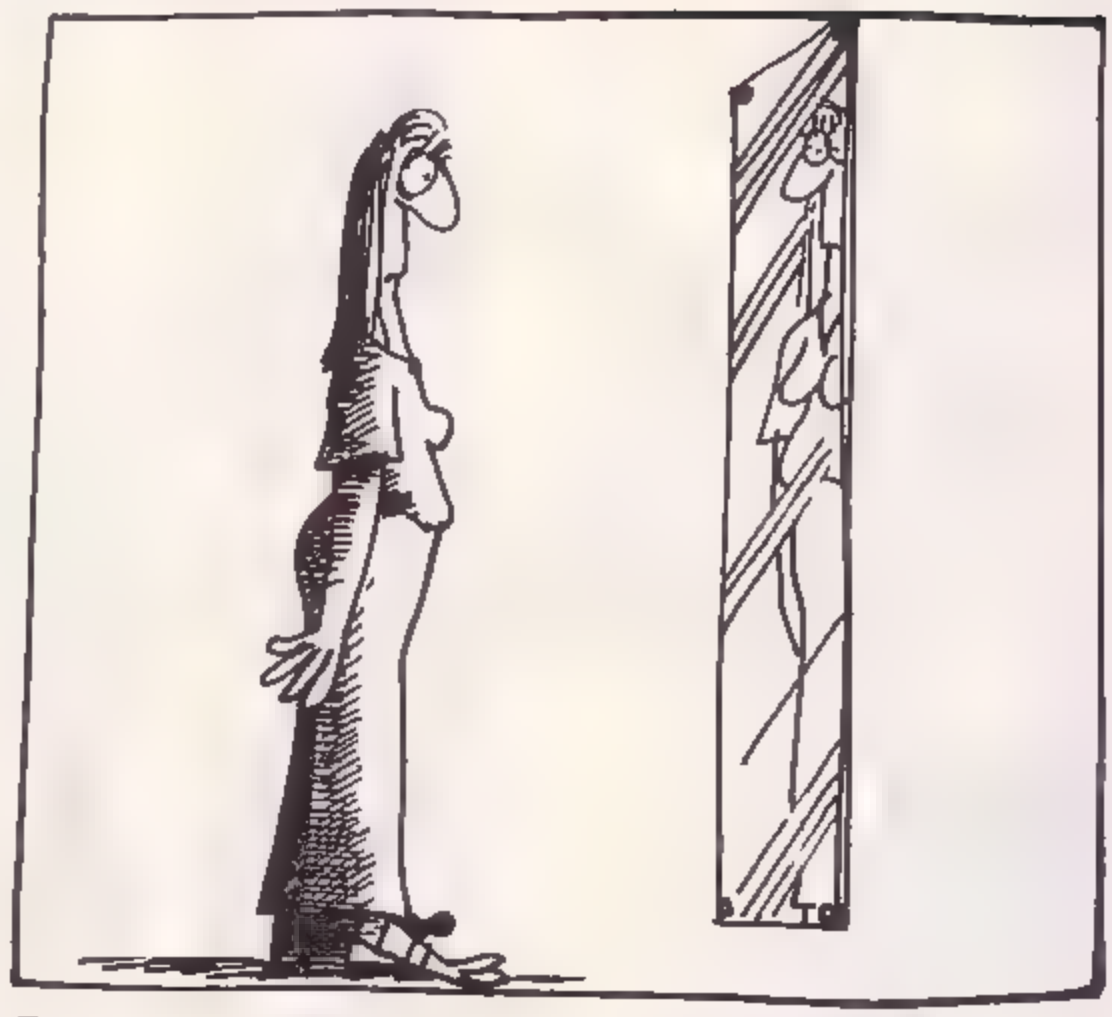

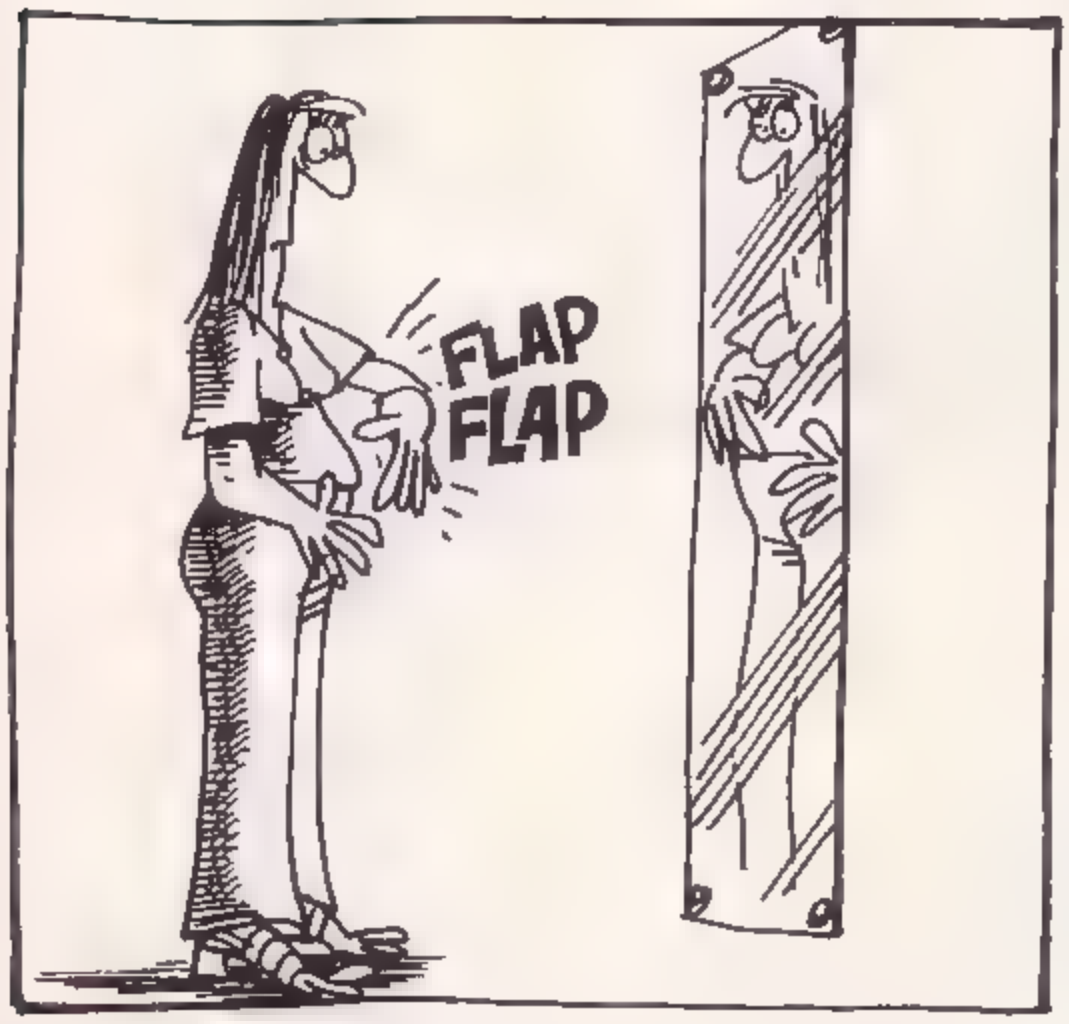

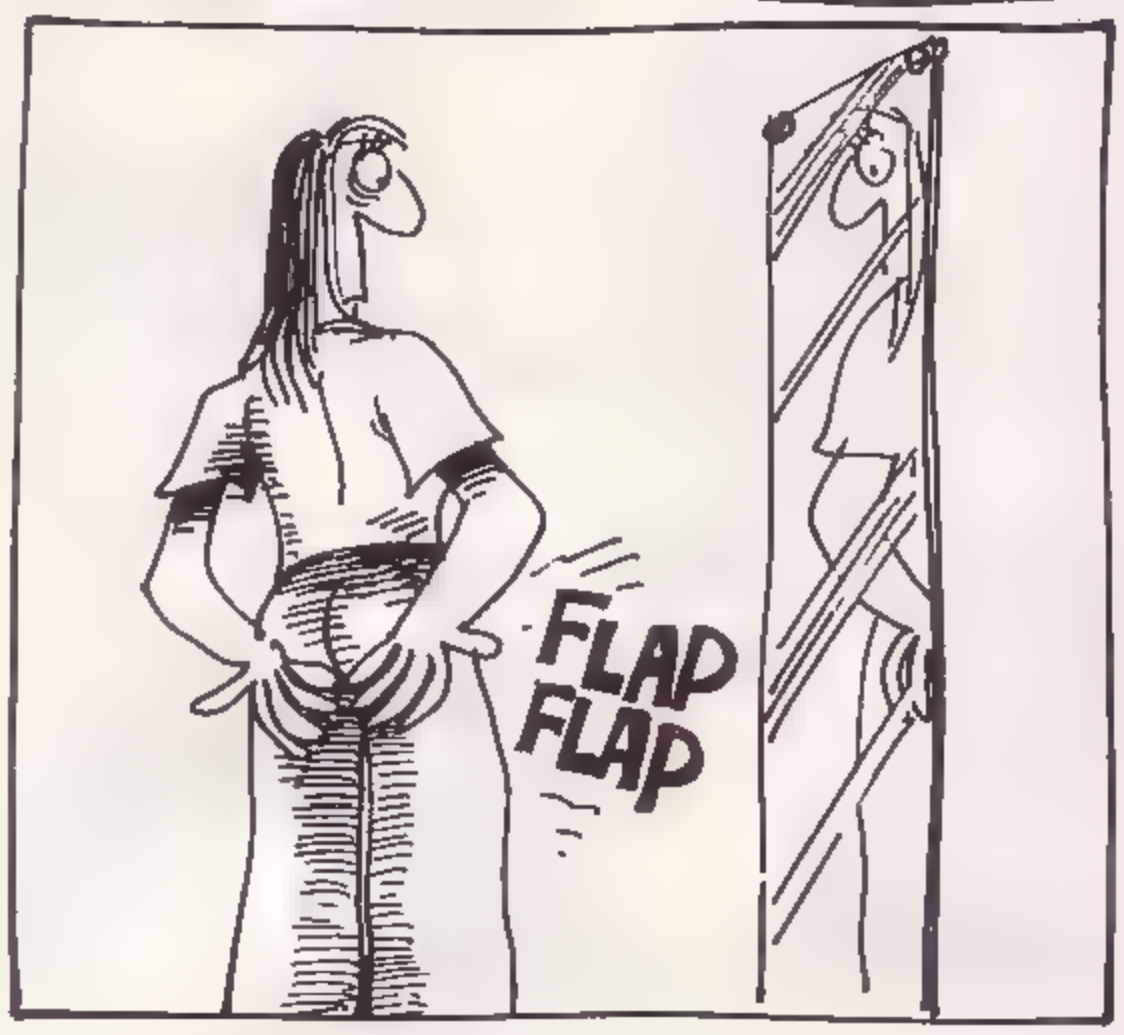

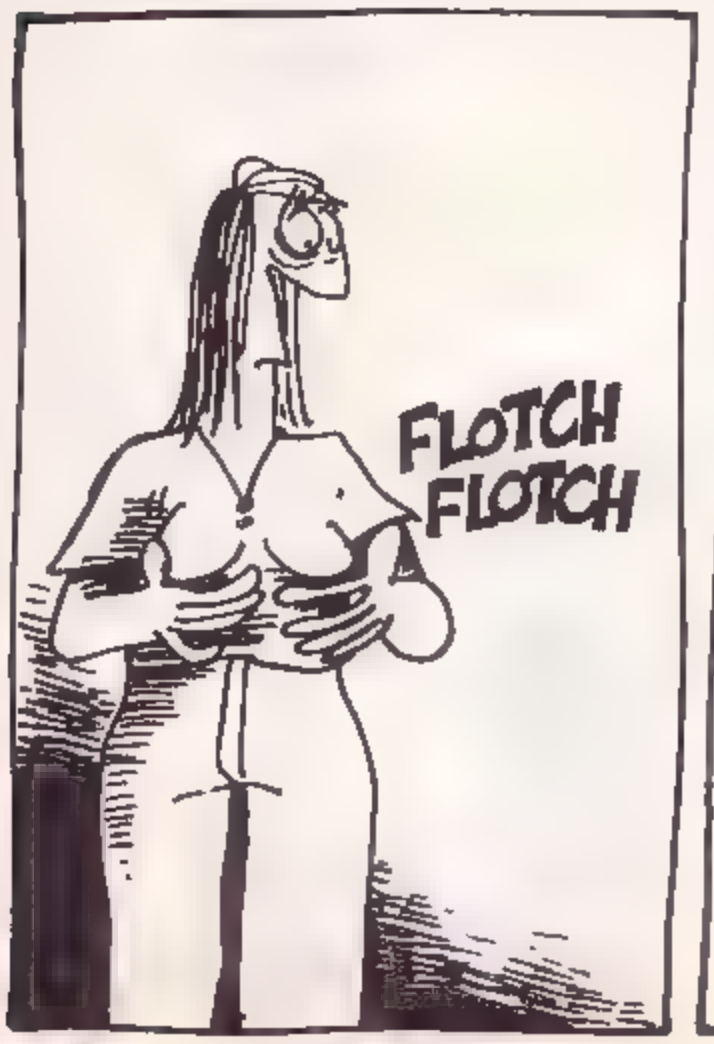

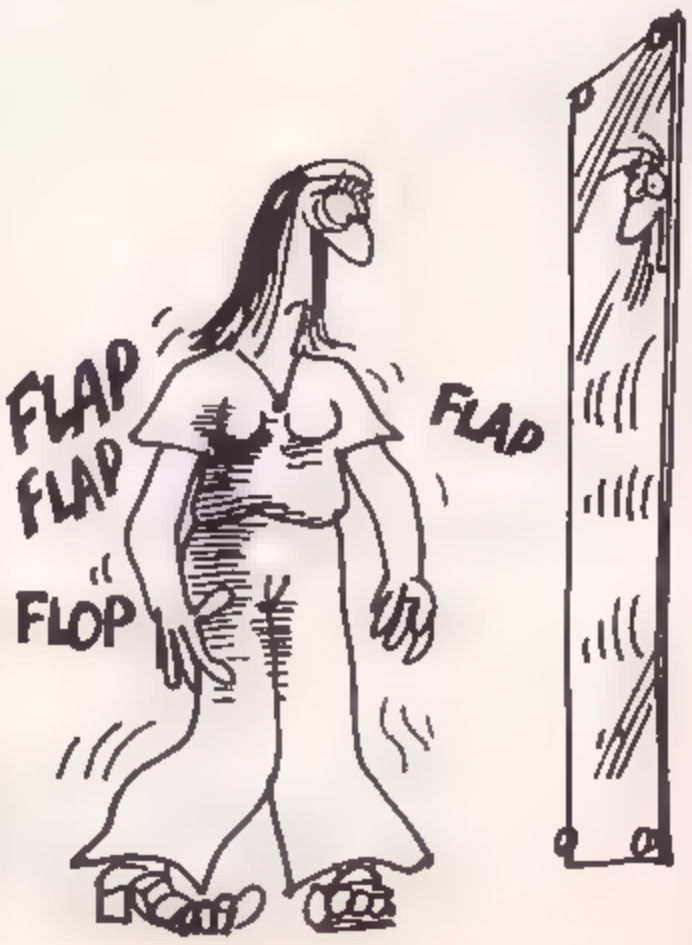

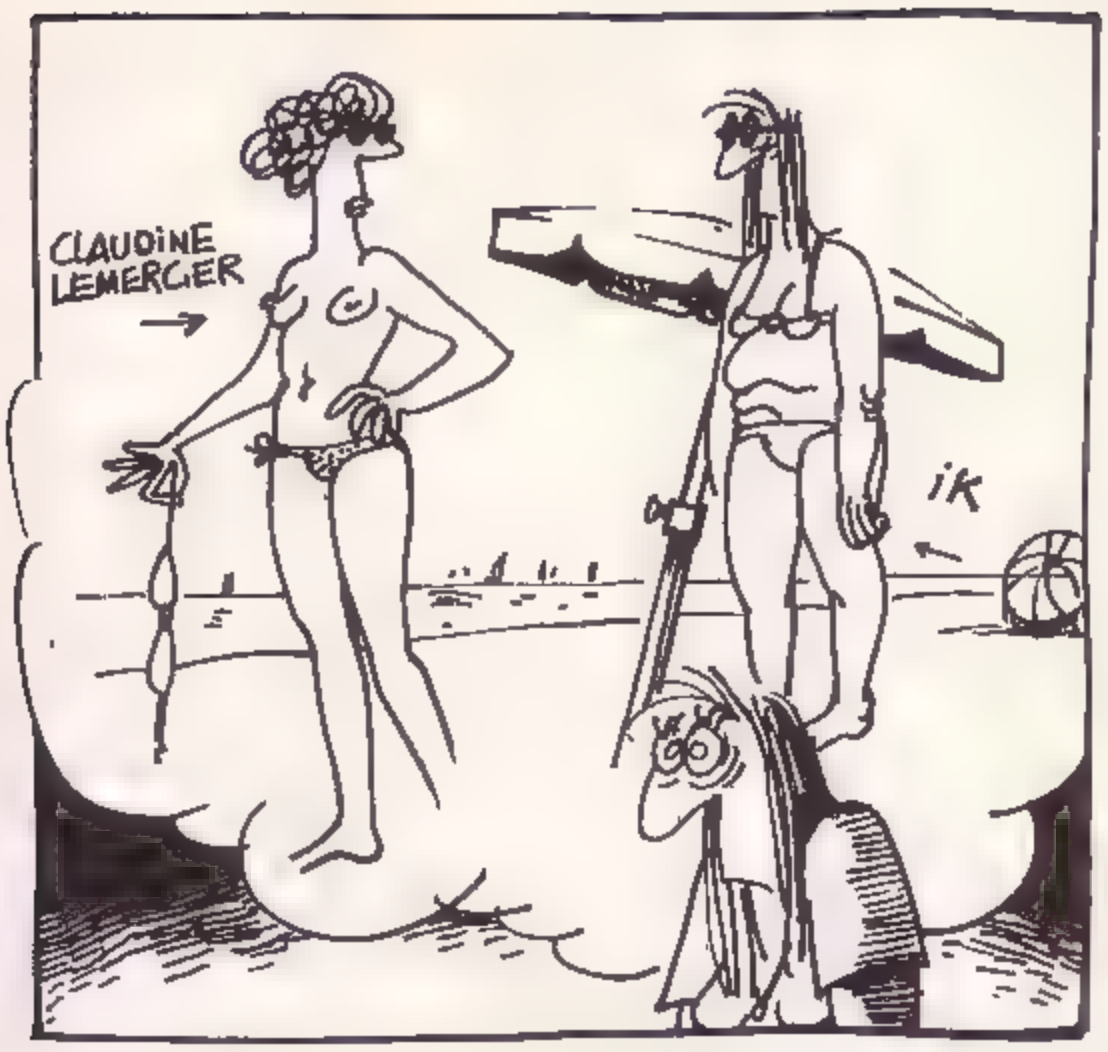
CLAUDINE
LEMERCIER
→
IK
←

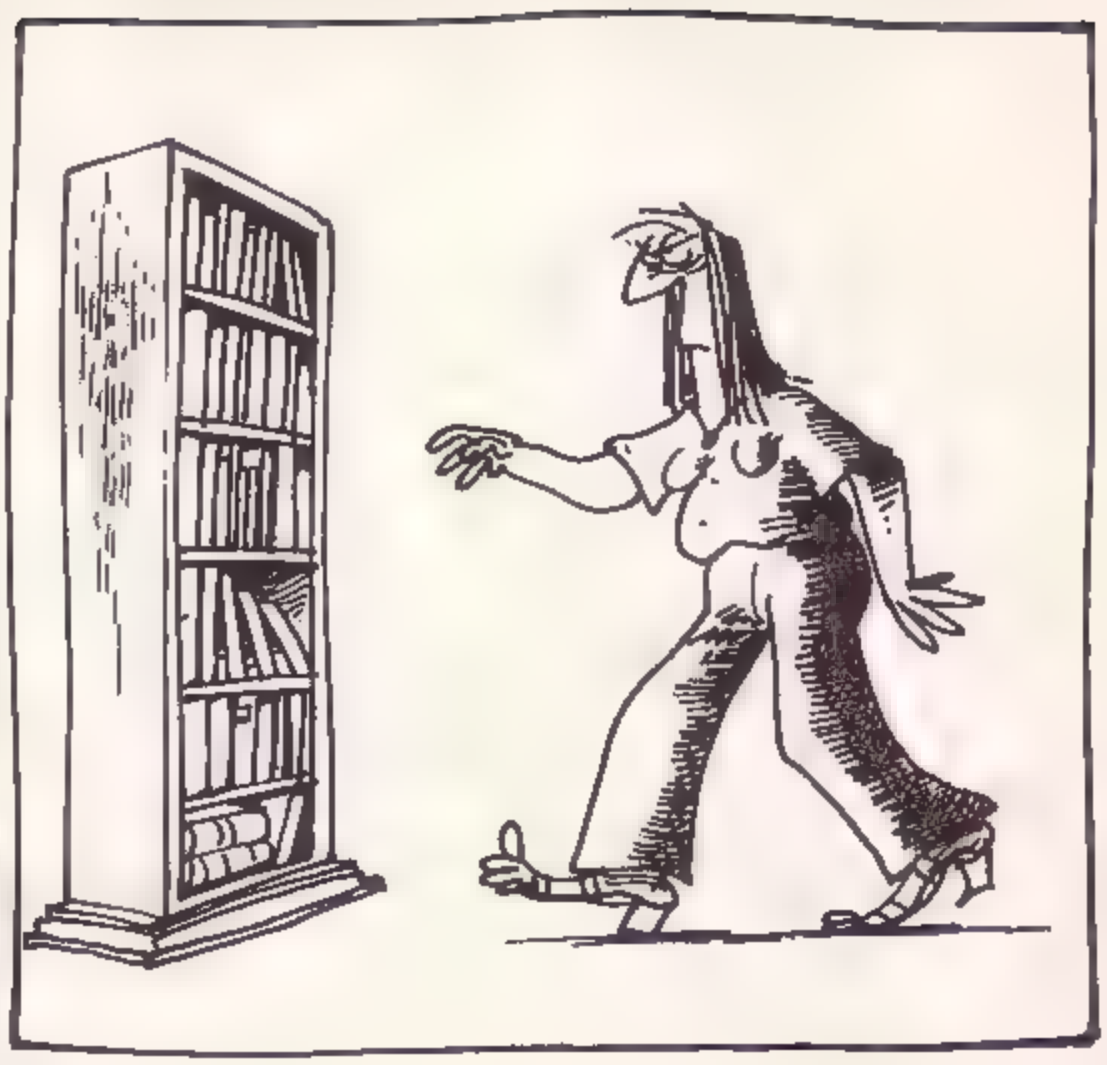

GYMNASTIQUE
ET
BEAUTÉ PLASTIQUE
DE LA FEMME

SHAZAM

CHHH
CHHH

CRiiiiii

DGUii

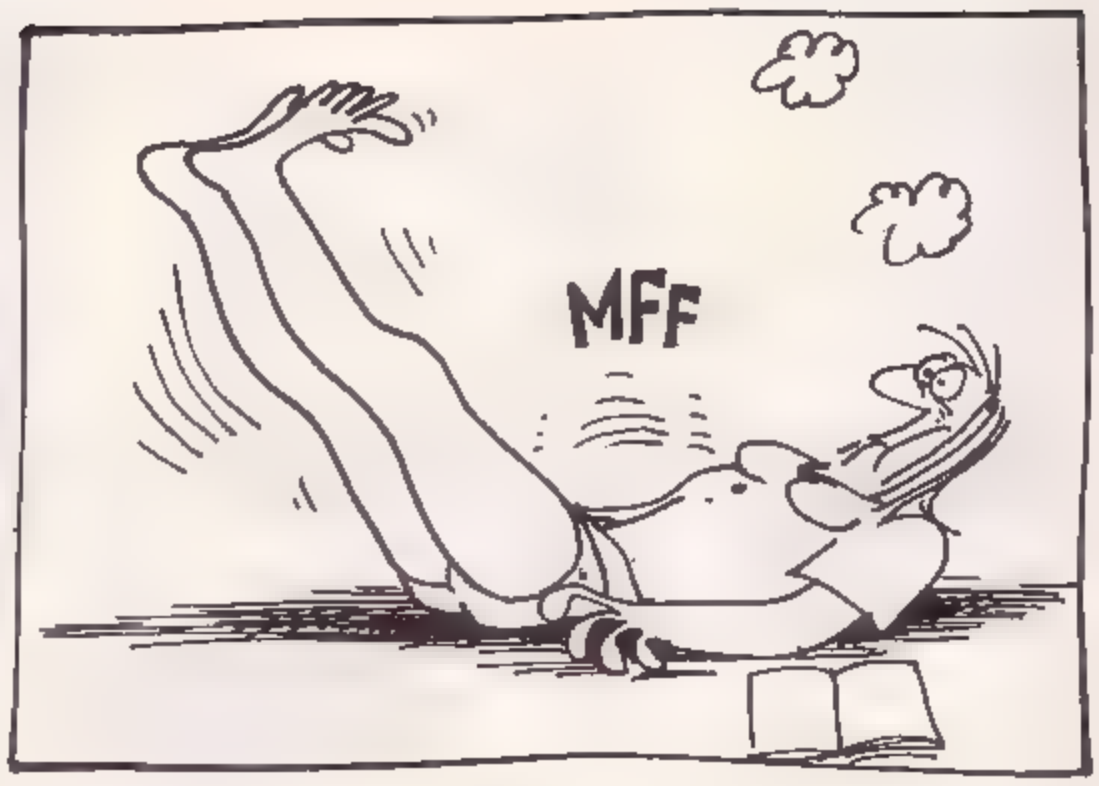
MFF

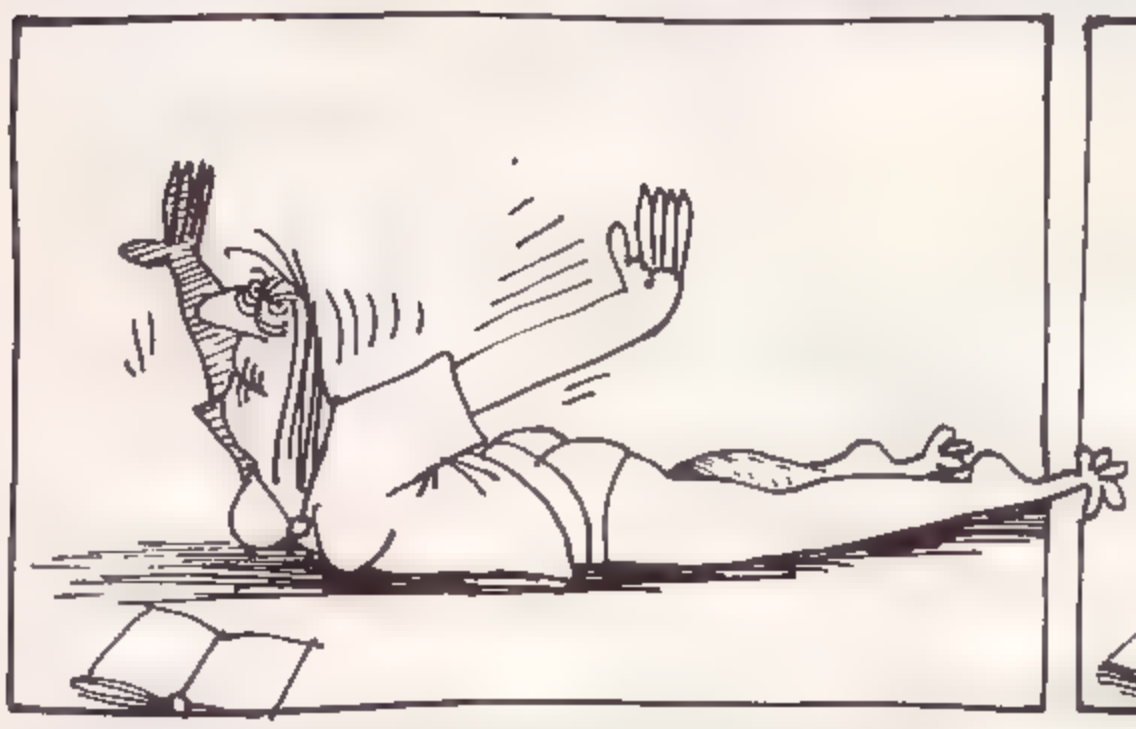

MGHEEE

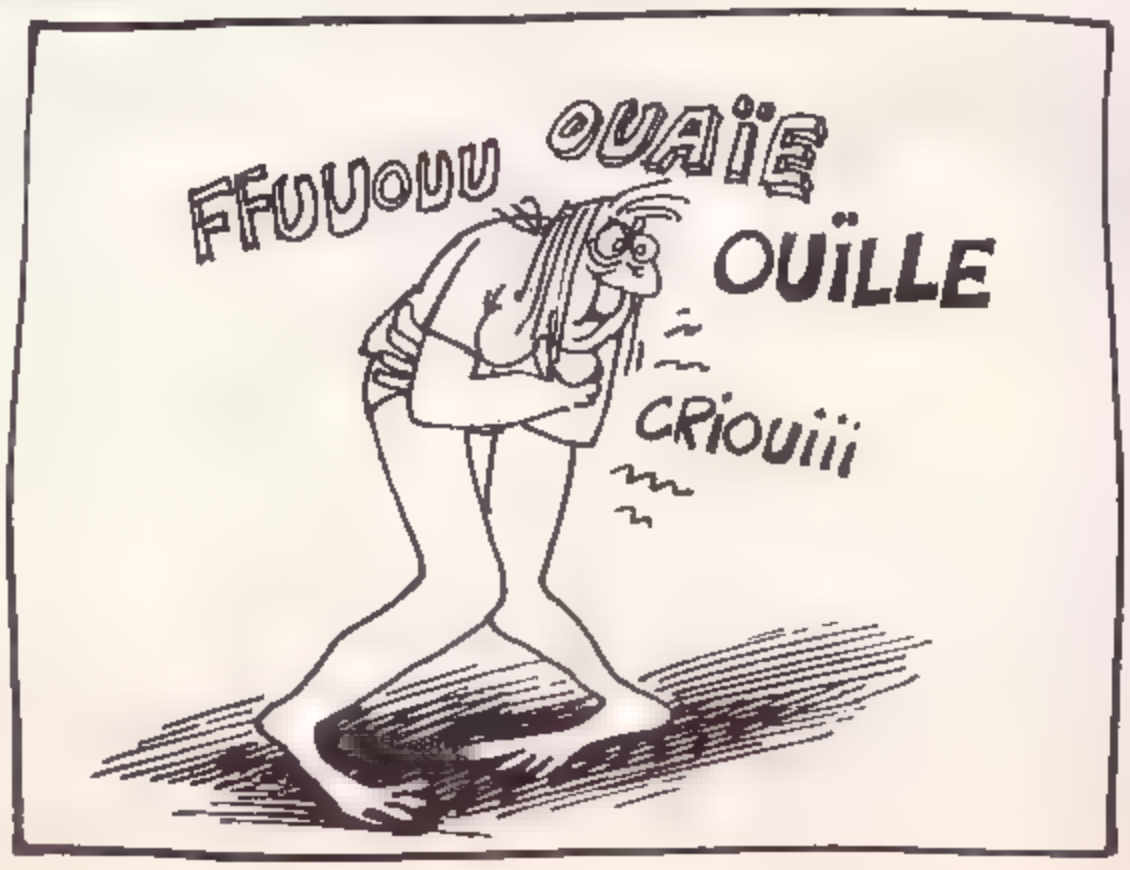
FFUUOUU
OUAÏE
OUÏLLE
CRIOUIII

MMHFF!

PCHiiii

PTOÏNG

GLOU

SLURP
GROMF
SHROMF

SLIP
GRONCH
CHMIORF
LAP
LAP

SLAM
BEUARP
PONC

GLOU

LA
ik
CLAUDINE LEMERCIER
FRRTT
ZZZZ

Claire BRETÉCHER

SUICIDE

Claire BRETÉCHER

wanneer eten we ?

is er nog wat op de teevee ?... troep, zoals altijd !

hela ... hou es op met die komedie ?!

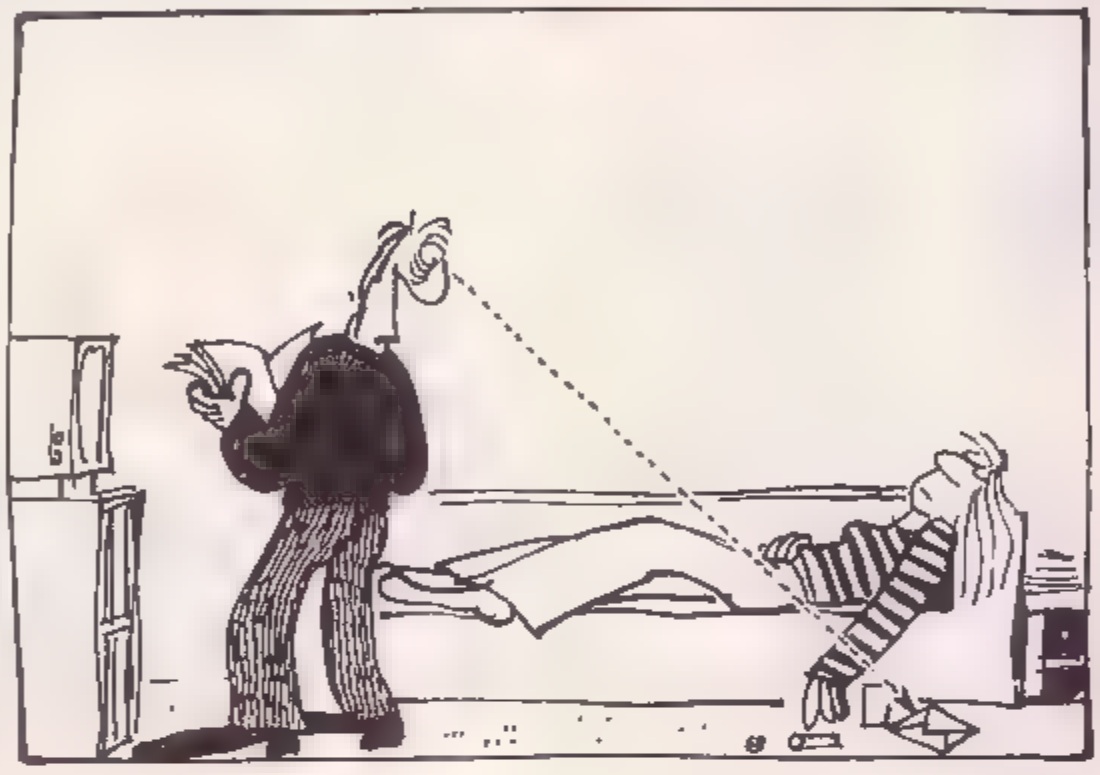

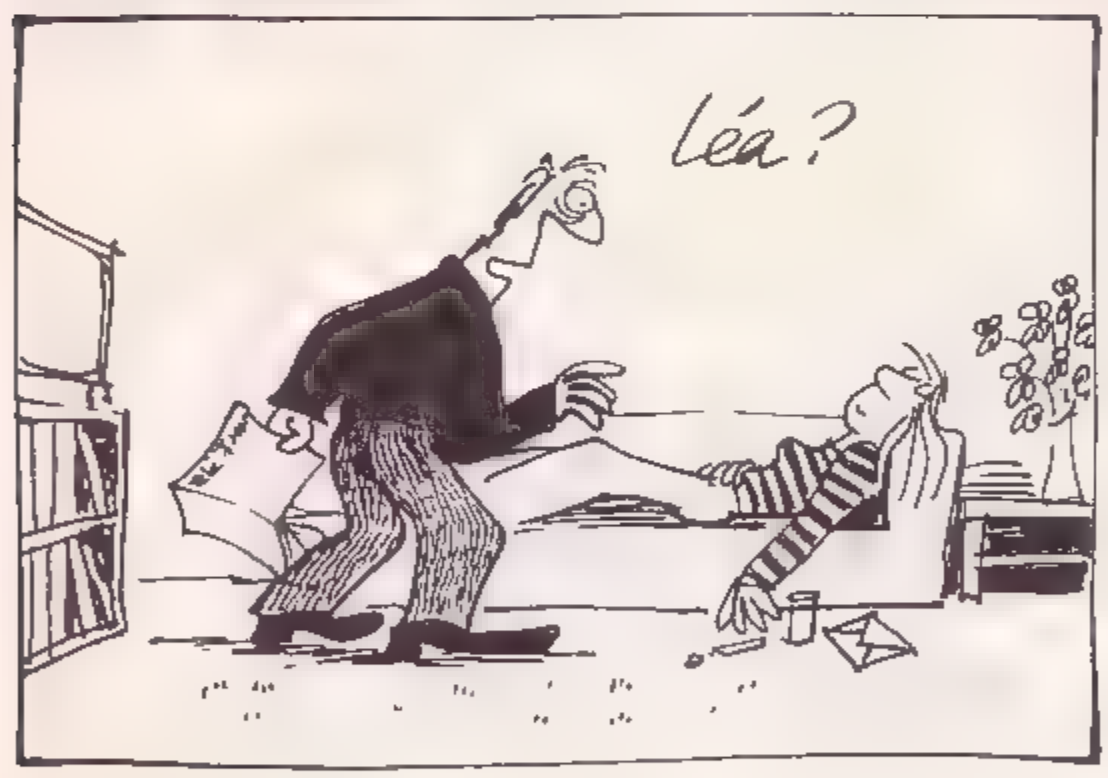
léa ?

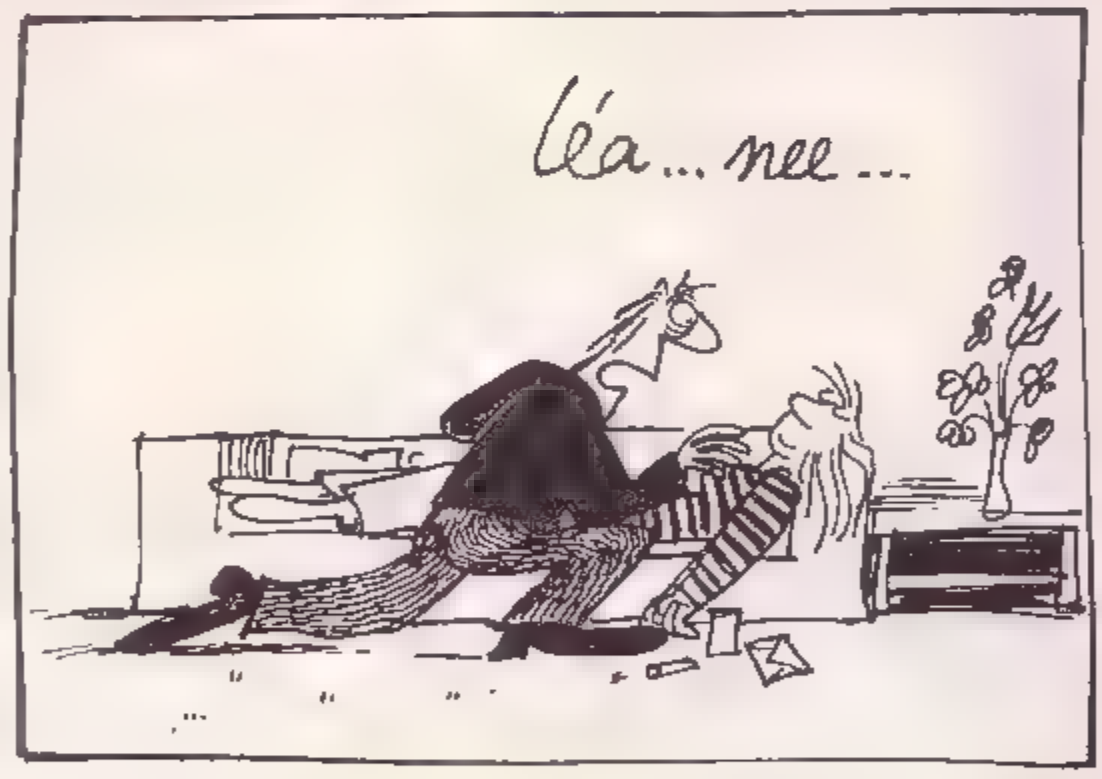
léa ... nee ...

2
ik was net gedacht
aan deze wereld
deze werkelijkheid
schoppen
en

Je was er nooit wanneer ik je nodig had, Jaap-Jan; nu heb ik niemand meer nodig en het is beter zo, mijn arme lieveling het was beter geweest dat wij elkaar niet hadden ontmoet, vergeef me als ik je pijn doe...

~~Adieu Jaap-Jan, wees niet bedroefd~~ ~~het was de enige oplossing~~ ~~Adieu Jaap-Jan~~ !

~~Jaap-Jan, ik kan niet meer~~ ~~Adieu~~ Jaap-Jan, ik kon het niet meer aan. Ik heb van je gehouden Léa

Patrice, je n'en pouvais plus

super!

Léa... nee.... dat kan niet... zeg me dat 't niet waar is...

Léa mijn liefste... antwoord... zeg wat... doe iets... ... LEA. IK HOU VAN:! JE!

3

sssnel doktor... ik... RRHAAA...

juffrouw Vreugdevol, op welke etage?

3e links... is er iets gebeurd?

juffrouw Vreugdevol op welke etage?

3e links,... is er iets gebeurd?

te laat!

sterkte kerel!

léa!... nee... hoe is 't mogelijk...

léa?

nee, niet léa, m'n enige echte vriendin...

ik hield in stilte van haar...

die prachtmeid!

de enige vrouw waar ik ooit van gehouden heb...

ik ook...

Ze had 'n grote toekomst voor zich...

..wie had dat kunnen denken..

jawel.. ze was heel, héél erg wanhopig...

'tis onrechtvaardig.

mijn lêa

zo intelligent, zo gevoelig... zo charmant.. zo'n distinctie

'tlijkt net of ze slaapt...

ze weet toch dat ze altyd bij me terecht kon

waarom maar waarom toch?

ze was heel erg bezorgt

ze is zo nog mooier dan toen ze nog leefde...

ze had altijd al zo'n intense weltschmerz!

mijn arme vriend... het uur is gekomen...

NEEEE

wat vreselijk hij wil haar maar niet loslaten...

die zielepoot, hij zal er nooit overheen komen...

hij heeft nooit iets van haar begrepen..

kijk 'm toch... 'n gebroken man...

wat zag ze eigenlijk in zo'n kerel?

LAAT ME LOS!

Adieu, jij, die door je lieftalligheid en je schoonheid ons leven minder grijs maakte, we zullen je nooit vergeten...

OUOUOUo

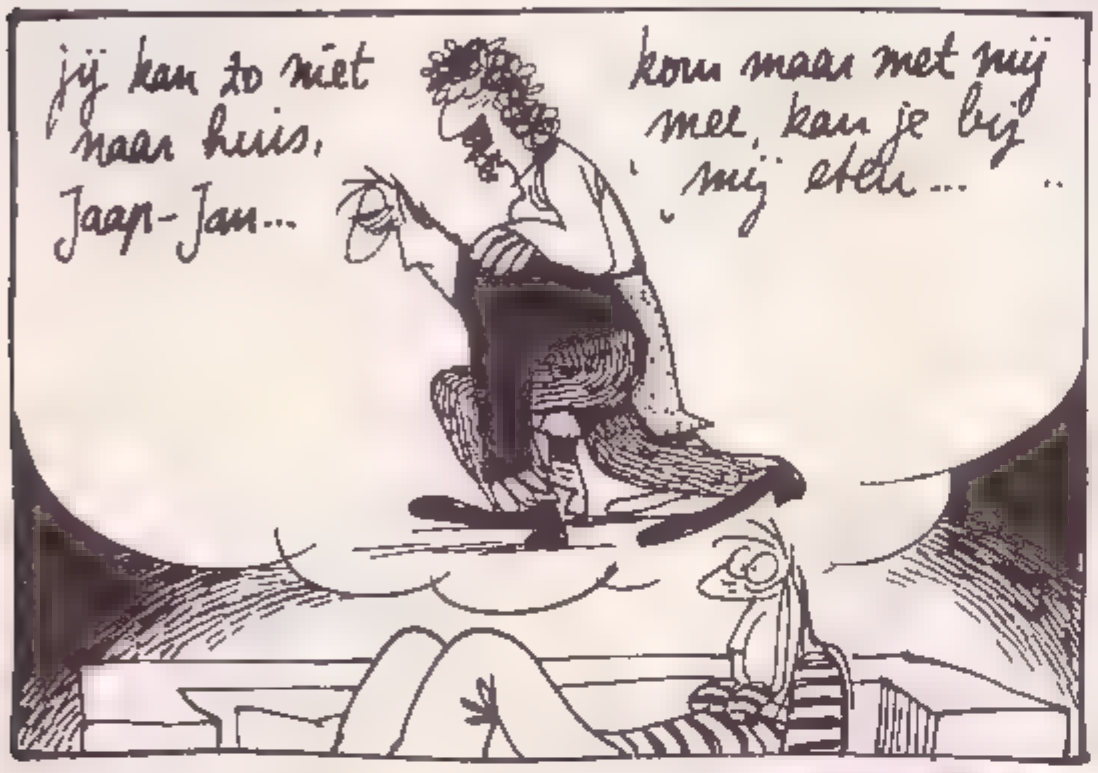
jij kan zo niet naar huis, Jaap-Jan...
kom maar met mij mee, kan je bij mij eten...

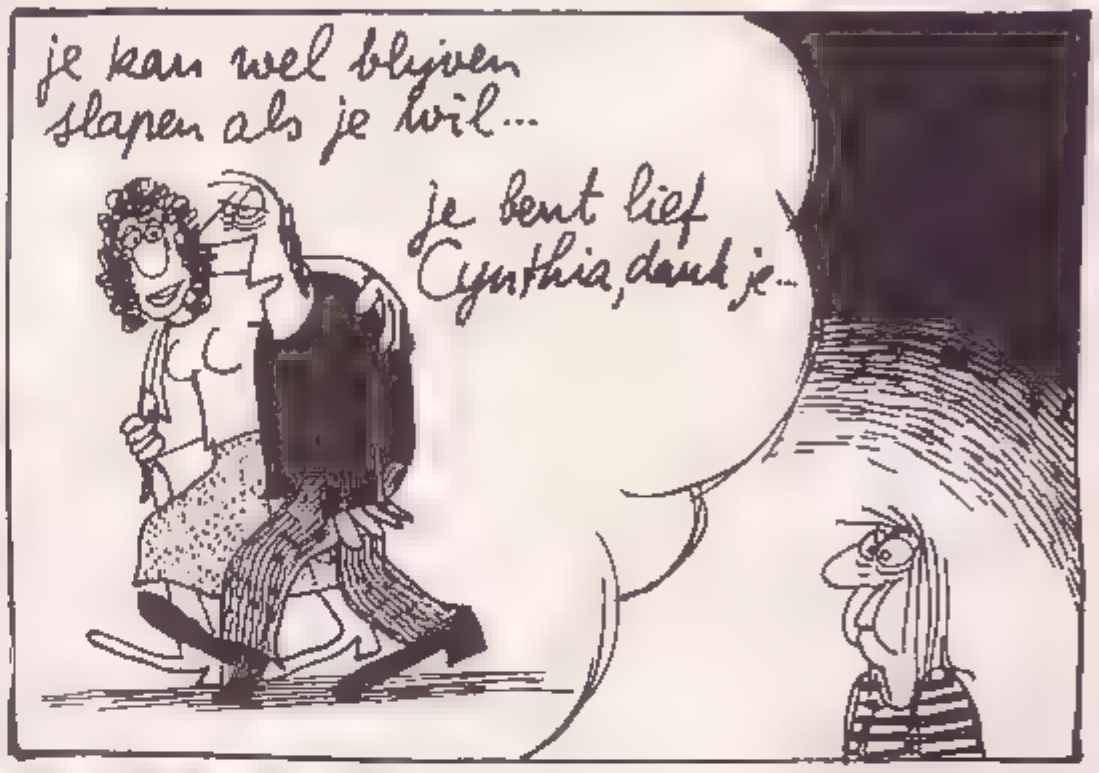
je kan wel blijven slapen als je wil...
je bent lief Cynthia, dank je...

jij bent er altijd als ik me eenzaam voel, Cynthia...

wat ga jij nu doen?
ik moet boodschappen doen, de Brekelmans'en komen vanavond eten...
...wat zal ik ze in godsnaam voorzetten?

en eigenlijk ben ik door die rottige begrafenis al te laat voor Jbrisje, die zit nog bij de baby-sit...

nou, ik ga maar naar de film, dat leidt me 'n beetje af...
tuttetijden!
6

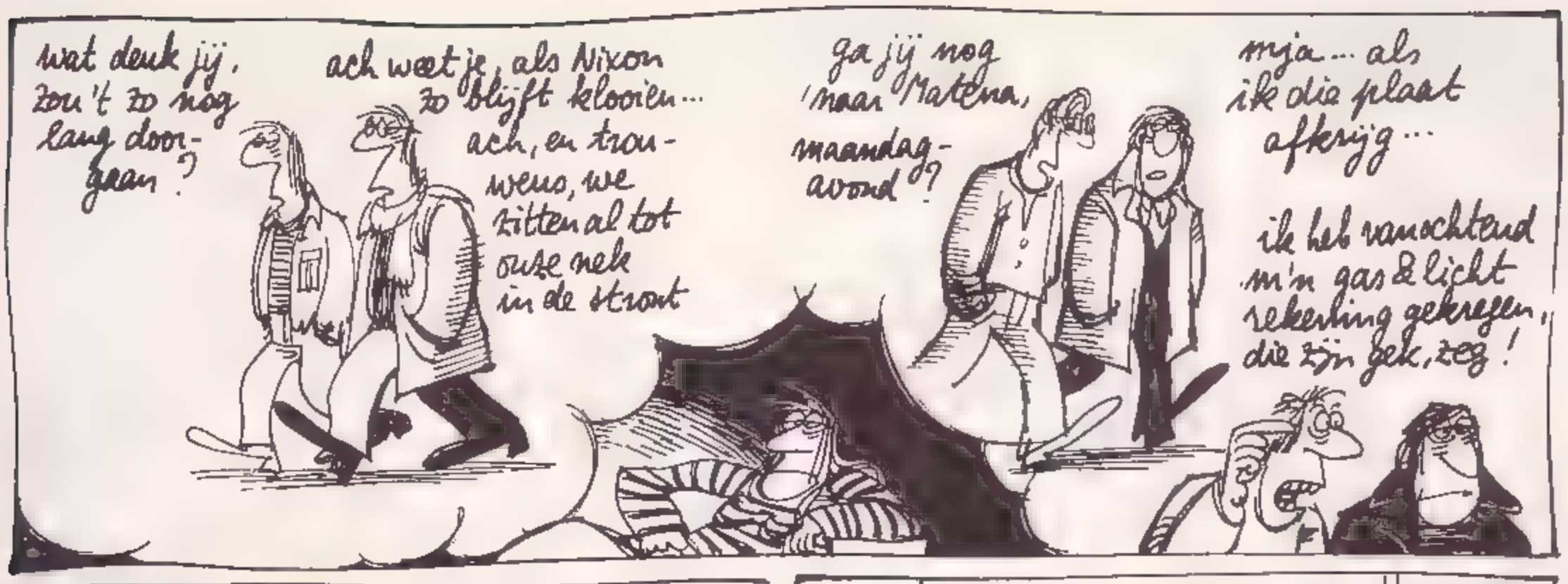
wat denk jij, zou 't zo nog lang doorgaan?
ach weet je, als Nixon zo blijft klooien... ach, en trouwens, we zitten al tot onze nek in de stront
ga jij nog naar Matena, maandagavond?
mja... als ik die plaat afkrijg...
ik heb vanochtend m'n gas & licht rekening gekregen, die zijn gek, zeg!

LES TROIS MOUSQUETAIRES
de RICHARD LESTER

LES IMAGES pl. Clichy. Lab 47-94 Métro Clichy. Perm. de 14 h à 24 h. Séances : 14 h, 15 h 50, 17 h 50, 19 h 55, 22 h 15. Sam. dern. séance vers 0 h 30. Pl. : 13 F. Cartes verm mat. : 8 F.

LE MAGNIFIQUE
JEAN-PAUL BELMONDO - JACQUELINE BISSET

VENDOME 32, av. de l'Opera. Opé 97-52. Mº Opéra. Perm. 14 h à 24 h. Séances : 14 h, 15 h 40, 17 h 45, 19 h 50, 21 h 55. Pl. : 13 F. Etud. : 8 F sf sam., dim.

RUDE JOURNEE POUR LA REINE
avec SIMONE SIGNORET - JACQUES DEBARY

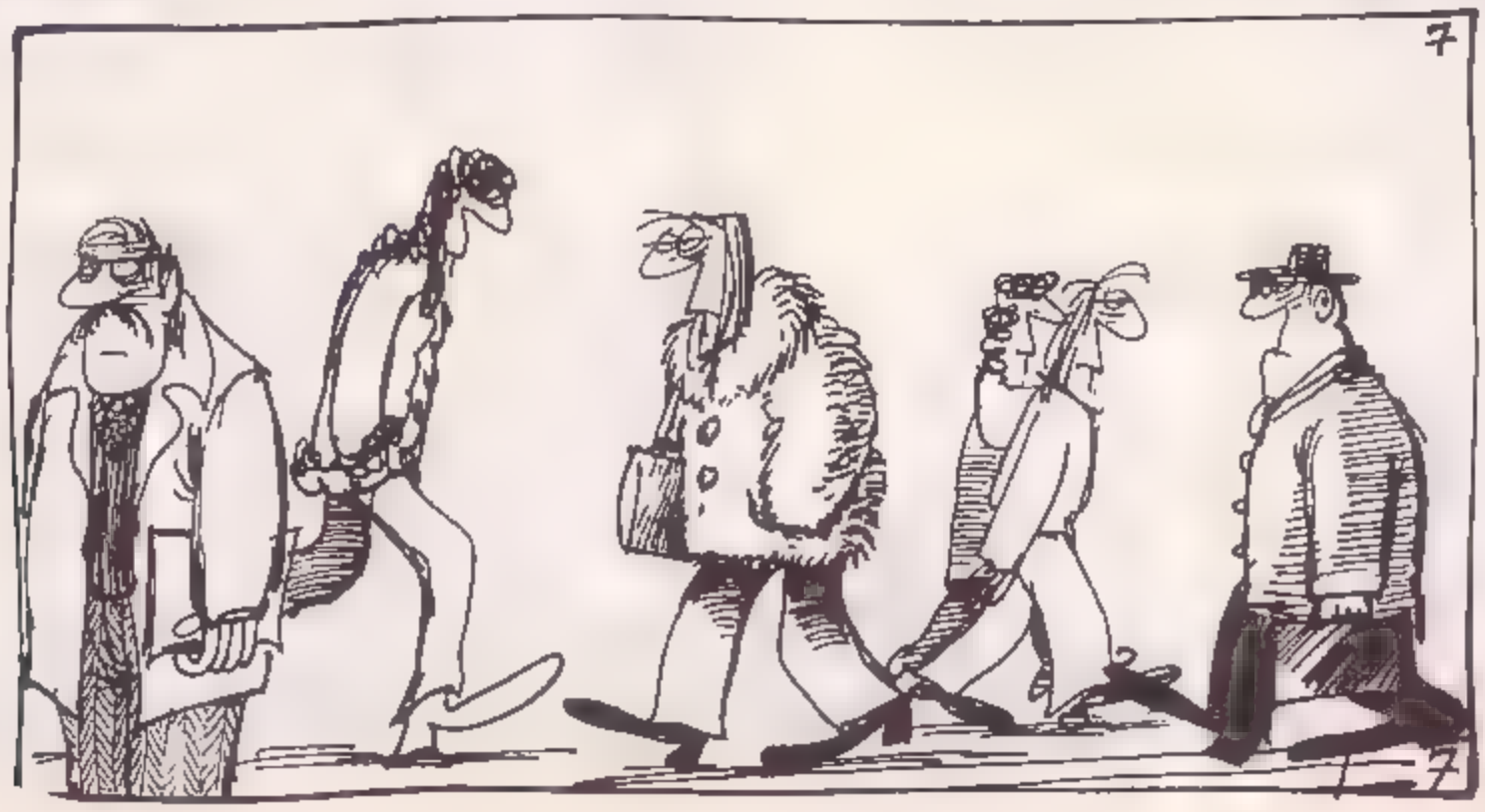

...sicut dolor meus...

ik heb pijn dáár!
HHHSSS! ik heb daar PIJN!
'n brandende pijn, of ik uit elkaar gescheurd word ... ... nee, eigenlijk zijn het meer scheuten!
ik zou eigenlijk De Wolff moeten bellen, wat denk jij ervan?
hm?
ik zei dat ik DAAR PIJN heb!
ik zei dat ik VRESELIJKE SCHEUTEN heb!... misschien zouden we beter 'n dokter kunnen bellen?...
meunon!
om zoiets moet je niet lachen... het kan heel snel uitzaaien... kijk maar naar die zwager van Sjors van der Spek!
dus ik kan kreperen? ik kan zo maar kreperen, jou kan 't niet schelen!... zeg 't dan!..
ach zeur niet!
24
verdomme en toch heb ik daar pijn!

nou en ?
die knoop kan je er toch zelf wel weer aan naaien ?
ben je invalide of zo ?

nou ja, waarom zou je je ook moe maken ? je hebt de werkster bij de hand !...
maar op mij hoef je niet meer te rekenen !

AFGELOPEN ! UIT !
je houd me voor de verkeerde ; ik ben je moeder niet
stel je voor ..

die heb ik trouwens nog het een en ander te zeggen over de manier waarop ze je heeft opgevoed !

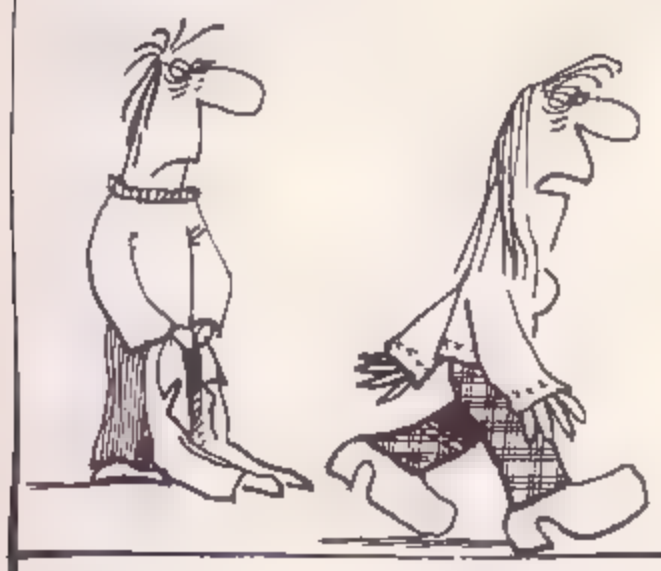

denk je dat je 'n beetje 'n bijdehante kerel hebt getroffen, nou vergeet 't maar !...
het is allemaal Jan Lul en co !

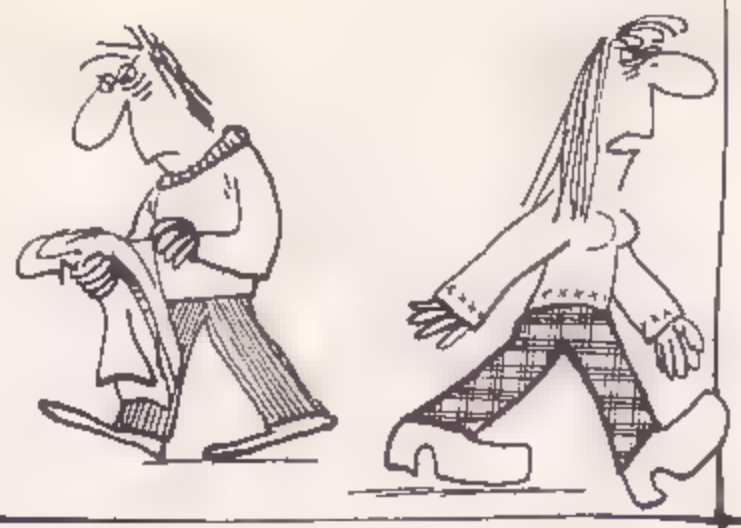

van nu af aan naai je zelf je knopen er maar aan ; of je bekijkt 't maar !! Jezus !

ik ga pleite, ik ga ergens anders wonen !...
ik blijf niet aan de gang met zo'n debiel als jij te onderhouden !

zo is 't toch !
ik ben 't stront-zat !

Wat wil je vanavond eten ?

BIJ DE OPEN HAARD

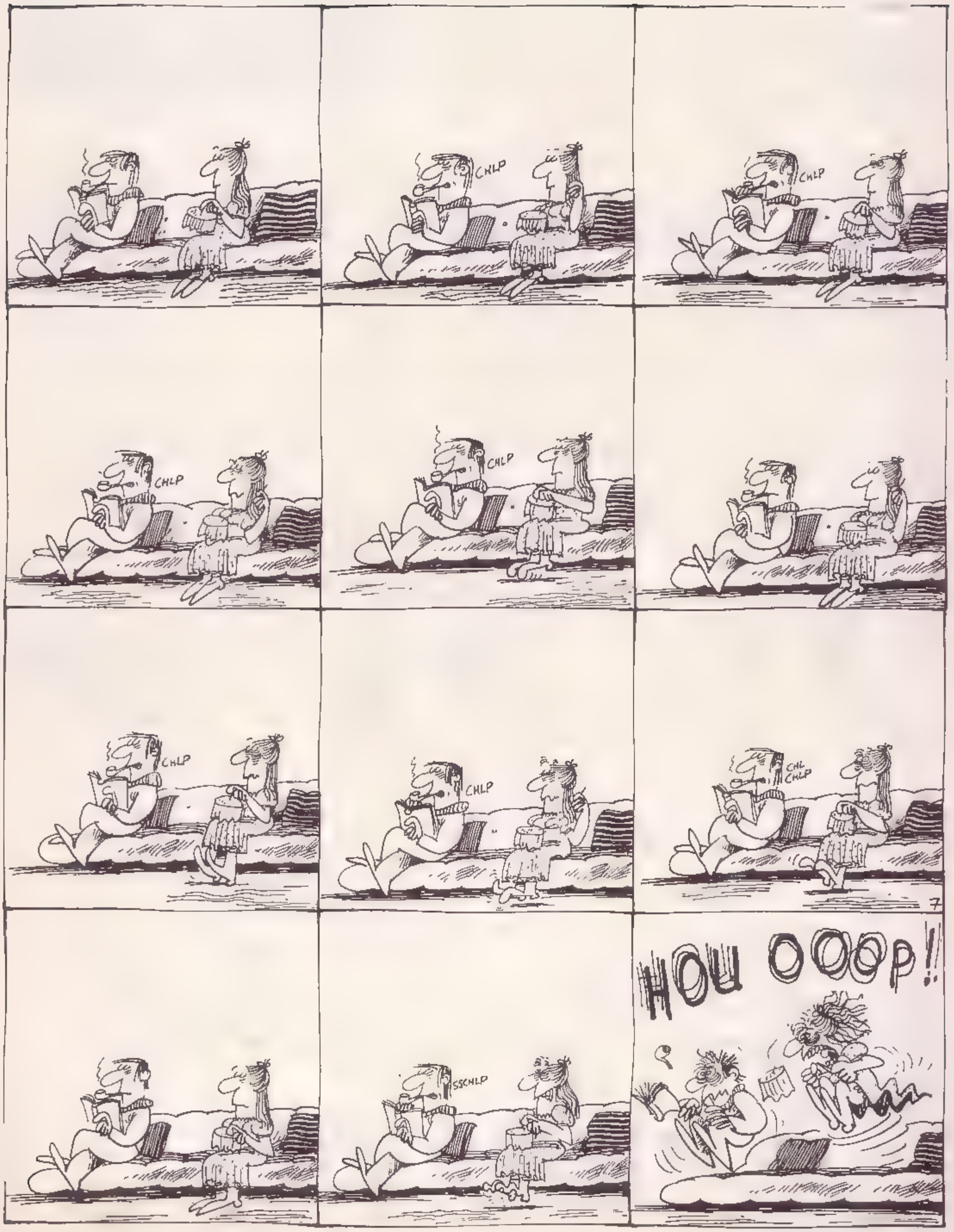

WOORDEN

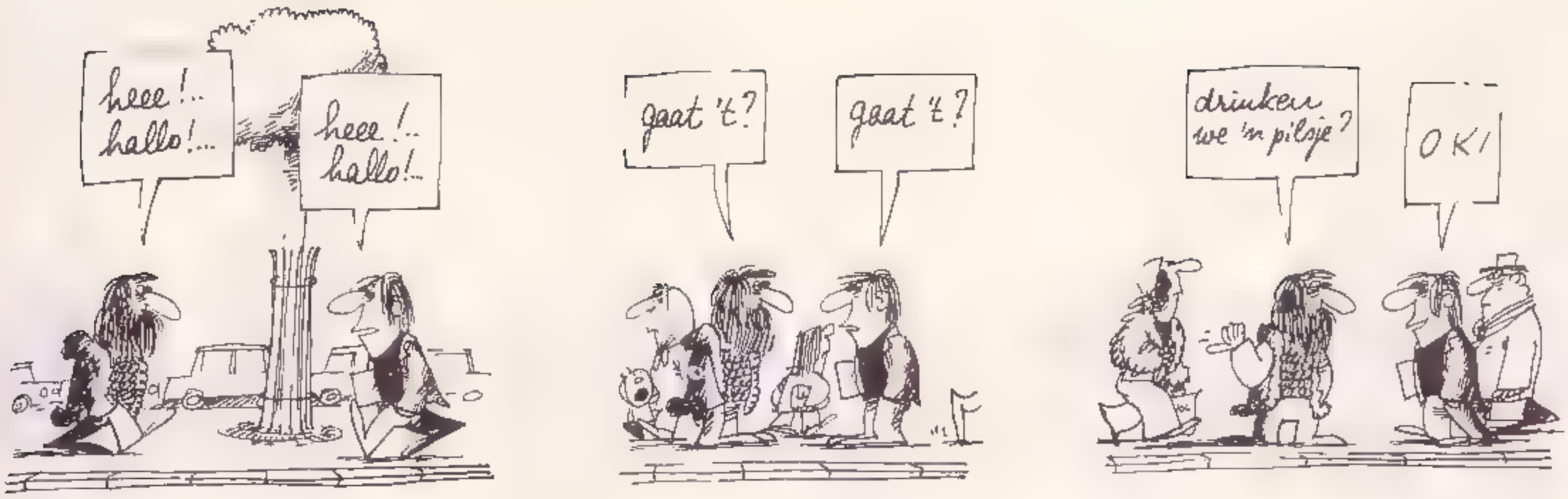
heee !.. hallo !...
heee !.. hallo !..
gaat 't ?
gaat 't ?
drinken we 'n pilsje ?
O K !

jaja !
tsja !
goed ! ik moet er weer eens van door.
ik moet er ook van door
nou tot kijk hè !
tot kijk !

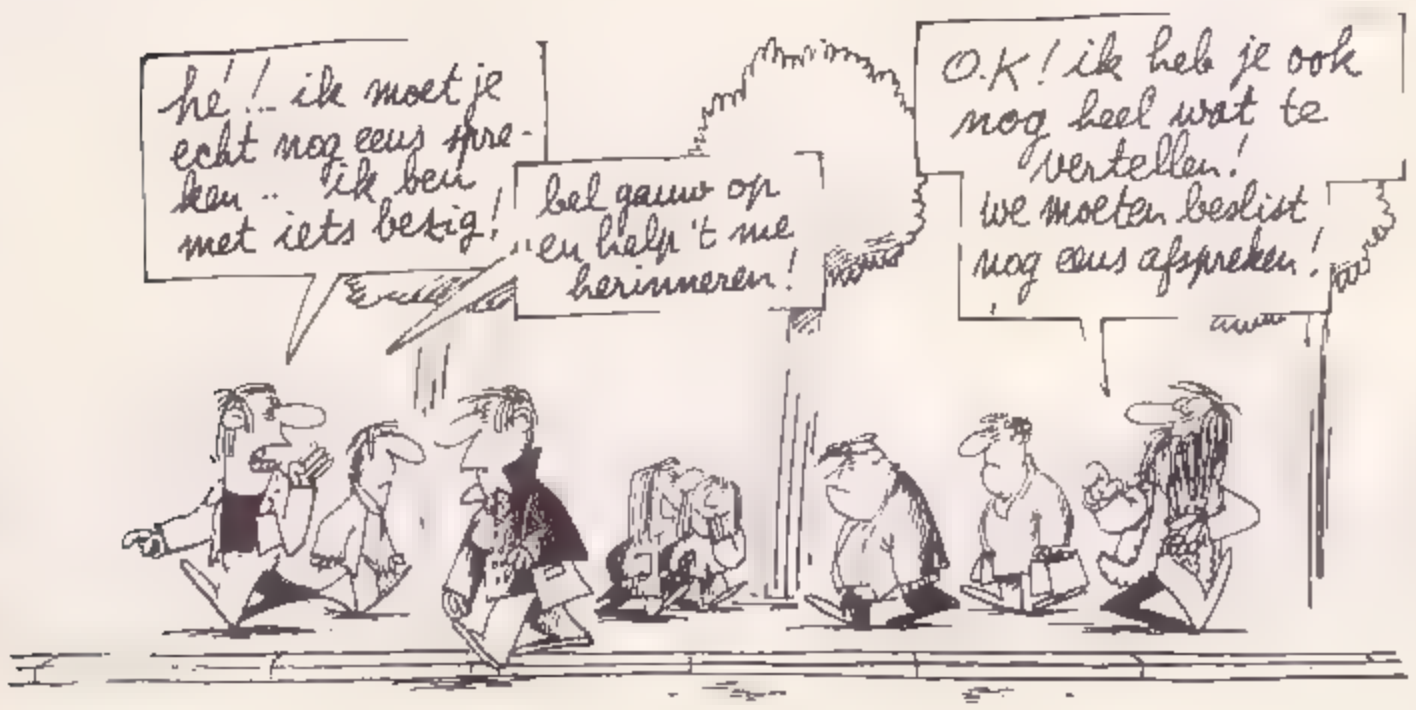
hé !.. ik moet je echt nog eens spreken .. ik ben met iets bezig !
bel gauw op en help 't me herinneren !
O.K ! ik heb je ook nog heel wat te vertellen ! we moeten beslist nog eens afspreken !

claire bretécher

door Willem Frederik Hermans

Al maanden gaat in een van de twee zaaltjes die het Café van Edgar (Edgar Quinetboulevard 58) rijk is, het toneelstuk voor 1 vrouw, *Frissons sur le secteur ou les Amours d'une Aubergine*. Het zaaltje is een voor vijftig toeschouwers ontworpen kubusvormige ruimte, waar er tachtig in worden geduwd, als degenen die het laatst binnenkomen op de grond gaan zitten, wat ze elke avond gehoorzaam doen.
Ik heb, en dat overkomt me anders zelden of nooit, tien bladen volgeschreven en de onlangs van Frans J. gekregen schitterende oude schrijfmachine driemaal uit elkaar gehaald en weer in elkaar gezet, allemaal om te proberen die titel met weinig woorden uit te leggen.
De vertaling alleen al is niet in een fraaie vorm te krijgen. Het wordt zoiets als: Huiveringen (d.w.z. schokkende belevenissen, emoties) in de wijk, of de liefden van een aubergine. Daarbij moet dan nog worden uitgelegd dat een aubergine een parkeerwachtster is, aubergine genoemd naar de paarsrode kleur van het uniformpje dat zij draagt. Maar het is natuurlijk niet alleen die kleur, waaraan ze deze honende bijnaam heeft te danken. Deze (meestal) huismoeder met bijverdiensten is een gehaat en miserabel wezen in het oog van elke parkeerder die niet op tijd de parkeermeter verlaten heeft waar hij zijn geld in heeft gestopt en andere parkeerders zijn er bijna niet in deze stad.
Het toneelstuk met de lange titel en de korte rolbezetting is geschreven door Claire Bretécher, Serge Ganzl en Dominique Lavenant.
Claire Bretécher tekent elke week een strip in *Le Nouvel Observateur*, Serge Ganzl ken ik niet en Dominique Lavenant vertolkt ook de enige rol in het toneelstuk. Zij is een actrice die haar gezicht tot onherkenbaar wordens toe vertrekken kan. Wanneer ze geen gezichten trekt is ze jong, intelligent en mooi. Maar dat blijkt pas aan het eind van haar optreden, waarin de jeugd, de vrome opvoeding te Landerneau (het Franse equivalent van Lutjebroek), de vergeefse hartstochten en de saaie bonnenschrijverij van de arme aubergine worden uitgebeeld. De zaal zou dubbel liggen van de lach, wanneer men niet als asperges in een weekglas op elkaar gepakt zat.
Ik weet het niet zeker, maar ik neem aan dat Claire Bretécher de voornaamste auteur van deze meeslepende monoloog is. Bestaan er in Nederland mensen die op *Le Nouvel Observateur* geabonneerd zijn? Zeer weinig denk ik, nu het Frans in toenemende mate verdrongen wordt door de studie van de agologie, de psychologie, het marxisme-leninisme en het naar eigen zeggen keiharde denken van staatssecretaris Ger Klein en kleuterleider Kemenade om de maatschappij nog fijner te maken.
Het eerste wat ik doe als ik *Le Nouvel Observateur* ontvang, is de strip van Claire Bretécher opzoeken. Hij vult een pagina, bestaat meestal uit twaalf plaatjes en heet De TELEURGESTELDEN.
't Is een rechtse strip, zeg Links.
Nu is *Le Nouvel Observateur* een links blad en het zou dan ook voor mijn gevoel onleesbaar wezen, als die strip van Claire Bretécher er niet in stond en bijna altijd wel nog het een en ander waarin een soortgelijke twijfel of Links de maatschappij wel fijner maken kan, tot uitdrukking komt.
Maar terug naar Claire's dramaturgische vermogens.
Er bestaan afleveringen van haar strip, waarin het hele verhaal al vervat ligt in de dialogen. Je hoeft de plaatjes niet te zien en de personages niet te kennen, om alles van A tot Z te kunnen volgen en een volledige indruk te krijgen van haar zienswijze. Deze bij voorbeeld:
– Onlangs kwam ik in de Lux Bar en wie zie ik? Albert, Mark, Dugommeau, Robert en Weet-ik-veel, alle vijf aan hetzelfde tafeltje. Ik realiseerde me ineens dat ik met allemaal wel eens naar bed was geweest.
– Dugommeau, is die goed?
– Gaat wel.
– Maar met Mark kun je de vliegen op het plafond gaan liggen tellen en dat kleine piemeltje van hem, dat vind ik zo eng.
– Och kom.
– O, dat vergat ik je nog te vertellen, ik voel toch wel wat voor Bernard.
– Bernard? Nee toch! Zó egocentrisch, kan niet erger.
– Nou ja, misschien wel. En dan is die kaffer nog dol op z'n vrouw ook. Waardeloos.
– Nou ja. Ach, ik ben ten slotte romantisch, zoek nog naar de Grote Liefde, weet je wel. Maar de zaak is, waarom wel met de een en niet met de ander.
– Hou op! En bovendien, met iemand naar bed gaan vergt een dergelijke concentratie... alles goed beschouwd geloof ik dat ik ermee kap.
– Laat me niet lachen.
– Wat denk jij nou: zouden ze me erg geëmancipeerd vinden of alleen maar dwaas?

Deze bijdrage verscheen eerder in *Het Parool* van 19 juni 1976, herdrukt in *Boze brieven van Bijkaart*. Amsterdam 1977, blz. 338-340.

Corto Maltese,

DE BALLADE VAN DE ZILTE ZEE

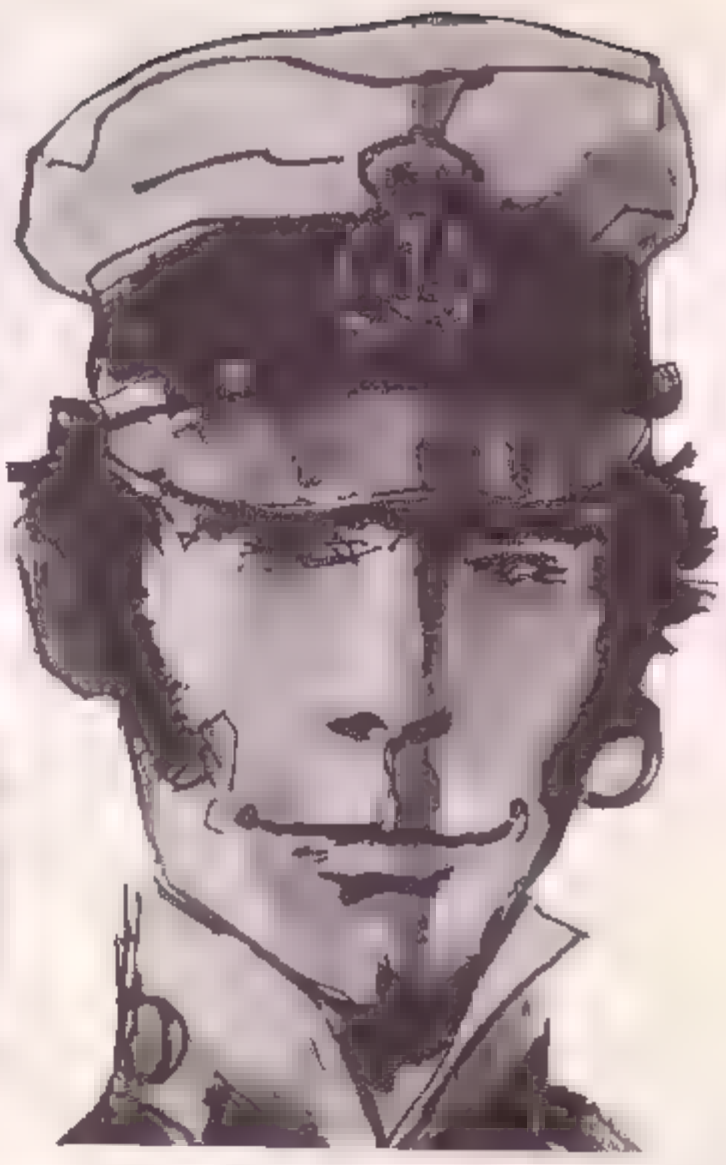

door Rob van Eijck

Persoonlijk heb ik er altijd moeite mee aan een verhaal van Hugo Pratt te beginnen. En dat is vreemd, want ik wéét dat ik, als ik tot de derde of vierde pagina gevorderd ben, zozeer door het verhaal geboeid ben geraakt dat het me de grootste moeite kost het terzijde te leggen, mocht iemand me willen storen. Maar toch is er die drempel.

Misschien is het een laatste overblijfsel van een vroegere weerzin tegen het werk van Pratt. Een jaar of acht geleden had ik nog nooit een verhaal van hem gelezen, omdat de tekenstijl me op een of andere manier niet aantrok. Ik had zijn verhalen wel gezien, maar de tekeningen trokken me niet genoeg aan om kennis van het verhaal te willen nemen. Tot ik mij op zeker dag vermande en over de drempel stapte, waardoor ik ontdekte dat Pratt ontzettend boeiend een verhaal kan vertellen. Misschien dat die reuzedrempel van vroeger nu nog steeds bij ieder verhaal apart weer voor een nieuw drempeltje zorgt. Hoe het ook zij, ook zijn nieuwste boek (in het Nederlands althans), *'De ballade van de zilte zee'*, heeft een week of vijf op tafel gelegen, voordat ik er toe kon komen het te lezen. En ook nu weer was ik onmiddellijk volledig geboeid.

'Corto Maltese maakt een opzienbarende entree'

Uitgaande van deze drempeltheorie, geloof ik dat de tekeningen van Pratt twee niveaus bevatten: een oppervlakkig en een vertellend niveau. Bij eerste oogopslag zeggen de tekeningen niet zoveel, hoewel er prachtige platen bijzitten, waarvan je ook zonder de kontekst voldoende kunt genieten. Maar de algemene aanblik is toch anders dan bij het werk van de meeste striptekenaars. Gewoonlijk kun je onmiddellijk zien wat er op een strippagina aan de hand is en krijg je direkt een beeld van het verhaal. Bij Pratt echter niet. Bij hem moet je het verhaal echt gaan zitten lezen, en dan pas komen de tekeningen op hun tweede niveau, het vertellende niveau. Als je de tekeningen in tweede instantie, al lezende, opnieuw bekijkt, zijn ze werkelijk fenomenaal.

Dat je bij Hugo Pratt niet direkt een algemeen overzicht krijgt van wat er in het verhaal aan de hand is, vindt zijn oorzaak in de stijl van zijn verhalen. De inhoud is veel psychologischer en

WE GAAN TROUWEN PANDORA!
LAAT ME LOS!
HA! HA! AFGELOPEN MET DE KOMEDIE! DACHT JE DAT IK ZO STOM WAS IN DIE KLUCHT TE GELOVEN...
WAT BEDOEL JE?... IK SNAP HET NIET!?

'Corto als man van de were d'

minder aktief dan die van de meeste andere strips. Er wordt veel meer gepraat en gefilosofeerd dan gemiddeld en Pratt neemt ook ruim de tijd om zijn verschillende hoofdfiguren te laten reageren op de akties waaraan zij deelnemen. Want aktie zit er wel degelijk in, soms zelfs zeer gewelddadige. Maar zij vormen bij Pratt niet de hoofdmoot: die rol is toebedacht aan het kommentaar op de aktie.

Hugo Pratt is een meester in het leggen van gevoelens in beelden, hij maakt gebruik van een zeer suggestieve werking om aan te geven wat hij bedoelt. Zijn stijl is geleidelijk zo gegroeid dat hij al het overbodige uit zijn tekeningen weglaat. De vorm wordt tot de meest elementaire basis teruggebracht en hij vervormt zijn tekeningen om de grootste zeggingskracht te bereiken. Daarbij gaat hij naar mijn idee wel af en toe over de schreef met zijn geëxperimenteer. In *'De ballade van de zilte zee'* komt bijvoorbeelde een scène voor waarin mensen in het water gevallen zijn, waarbij Pratt de personen reduceert tot wat spetterige inktklodders. Dit is niet suggestief meer, maar een kliederboel. Ook bij wolk- en waterpartijen balanceert hij af en toe gevaarlijk op de scheiding tussen suggestie en geknoei. Maar dat zijn dan ook de enige keren dat hij uit de boot valt. Voor de rest werkt zijn suggestieve stijl wel degelijk, op een zeer indringende wijze.

'De ballade van de zilte zee' is het eerste verhaal waarin Corto Maltese een rol speelt (oorspronkelijk getekend voor het maandblad *Sgt. Kirk,* in 1967). Volgens Pratt zelf speelt Corto niet de hoofdrol en is hij slechts een van de vrij grote groep hoofdrolspelers. Toch kan ik me niet aan de indruk onttrekken dat het wel degelijk Corto Maltese is om wie het verhaal draait, of dat hij op zijn minst de figuur is voor wie Pratt de meeste sympathie heeft. En dat is niet zo vreemd, omdat Pratt diverse malen duidelijk heeft verkondigd dat hijzelf graag Corto Maltese zou willen zijn.

In het begin van het verhaal, nadat Corto een opvallende entree heeft gemaakt (vastgebonden op een paar palen op zee ronddobberend), is hij nogal onduidelijk van karakter. Hij is een soort piraat, maar toch ook weer niet helemaal, een beetje de ruwe zeebonk zonder meer. Maar al snel ontwikkelt zich bij hem de persoonlijkheid die we uit zijn latere verhalen kennen. Hij is de opperste individualist, hij staat overal buiten, of beter: hij is nergens door gebonden. Hij gaat volledig zijn eigen gang en stoort zich niet aan nationaliteiten, rassen, landsgrenzen, konventies en nog wel het minst aan autoriteiten.

Dat laat hij in *'De ballade'* duidelijk merken. De achtergrond van het verhaal wordt gevormd door de strijd van enkele Duitse oorlogsschepen, gesteund door de geheimzinnige piraat *'de monnik'*, tegen geallieerde schepen en bases in de Stille Zuidzee, vlak vóór en tijdens het begin van de Eerste Wereldoorlog. Corto Maltese neemt niet werkelijk aan deze strijd deel, hij voelt zich er ook niet bij betrokken. Zijn werkelijke betrokkenheid, zijn loyaliteit, gaat niet uit naar groeperingen of partijen, maar naar personen, individuën, die zich waardig hebben getoond zijn steun te ontvangen. Hij kiest zelfstandig partij, voliedig op eigen houtje en zonder zich te laten beïnvloeden, voor diegene of datgene waaraan hij waarde hecht.

Ogenschijnlijk is hij een harde cynicus die alleen voor eigen rekening werkt. Maar dat is een vertekend beeld, want hij is niet bitter of gevoelloos. Af en toe valt hij door de mand en dan komt de ware Corto Maltese aan de oppervlakte: de Corto Maltese met een hart.

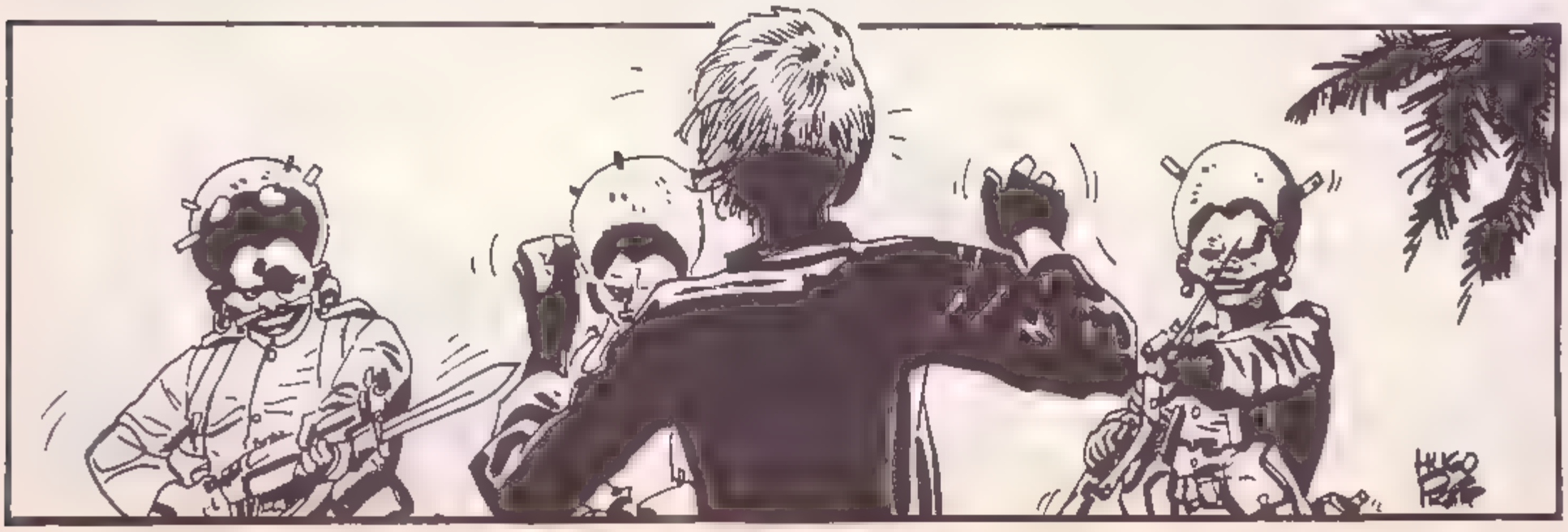

door Hans van den Boom

twijfelachtig winstobject of gewoon een leuke strip?

September 1973: Harry Thomas, promotor van het Duitstalige lied in Nederland weet voor de eerste keer een 'schlagerfestival' van de grond te krijgen, een liedjesfestival met vrijwel uitsluitend Duitstalige artiesten. Het blijkt een gouden formule: Veel publiciteit, veel publiek en hoge kijkcijfers voor de AVRO die het gebeuren wel wil uitzenden.

September 1977: Het schlagerfestival is, vooral in het oosten des lands, zo'n beetje een instituut geworden. Thomas zoekt naar iets spectaculairs, iets dat voor de pers extra attentiewaarde heeft. Als stripfanaat (hij schreef o.a. over strips in het Veronica-blad en in Striprofiel) komt hij al gauw op een 'strip-act'. Hij zoekt contact met Uitgeverij Dupuis en met Pierre Kartner (Vader Abraham) en zo komt de combinatie *Vader Abraham met de smurfen* tot stand. Veel geloof in verkoopsuccessen is er dan nog niet. Platenmaatschappij Dureco wil aanvankelijk niet meer dan 1000 singletjes persen en ook Dupuis denkt er niet over om er veel geld in te steken.

Toch wordt het een instant-succes: 18 weken hitparade, waarvan 4 weken nummer 1.

Na deze 'klapper' is het hek van de dam: Vader Abraham is niet meer te stuiten, produceert een LP, nog een single (Smurfenbier), komt te pas en te onpas met Smurfenpoppen aansjouwen en is vermoedelijk op dit moment nog steeds bezig zijn smurfenplaten te promoten ergens in Japan of Australië.

September 1978: Harry Thomas, ook niet gek, wil het smurfensucces herhalen. Omdat er met Vader Abraham sinds 1978 nogal wat problemen zijn gerezen, word de 'stripact' voor dit jaar opgezet met Dennie Christian, een jonge Duitse schlagerzanger die goed Nederlands spreekt. Inventarisatie van de Dupuis-stripstal brengt het gelegenheidskoppel Guust en de Marsupilami aan het licht.

Dennie Christian speelt uiteraard de rol van Guust, terwijl de Marsupilami eraan toegevoegd wordt om ouders en kinderen te vertederen.

Het verhaal wordt eentonig: ook dit optreden wordt een groot succes.

Weer wordt de single een hit (17 weken in de hitparade), terwijl ook van de bijbehorende liedjeselpee en hoorspelelpee vele exemplaren verkocht worden. En dat ondanks de heersende Travoltarage. De onderneming begint zich nu ook tot meer branches uit te strekken. Werden er van de Smurfen hoofdzakelijk platen en poppen verkocht (naast wat van de bestaande stripalbums), rond de marsupilami werden ook stickers, buttoms, placemats en

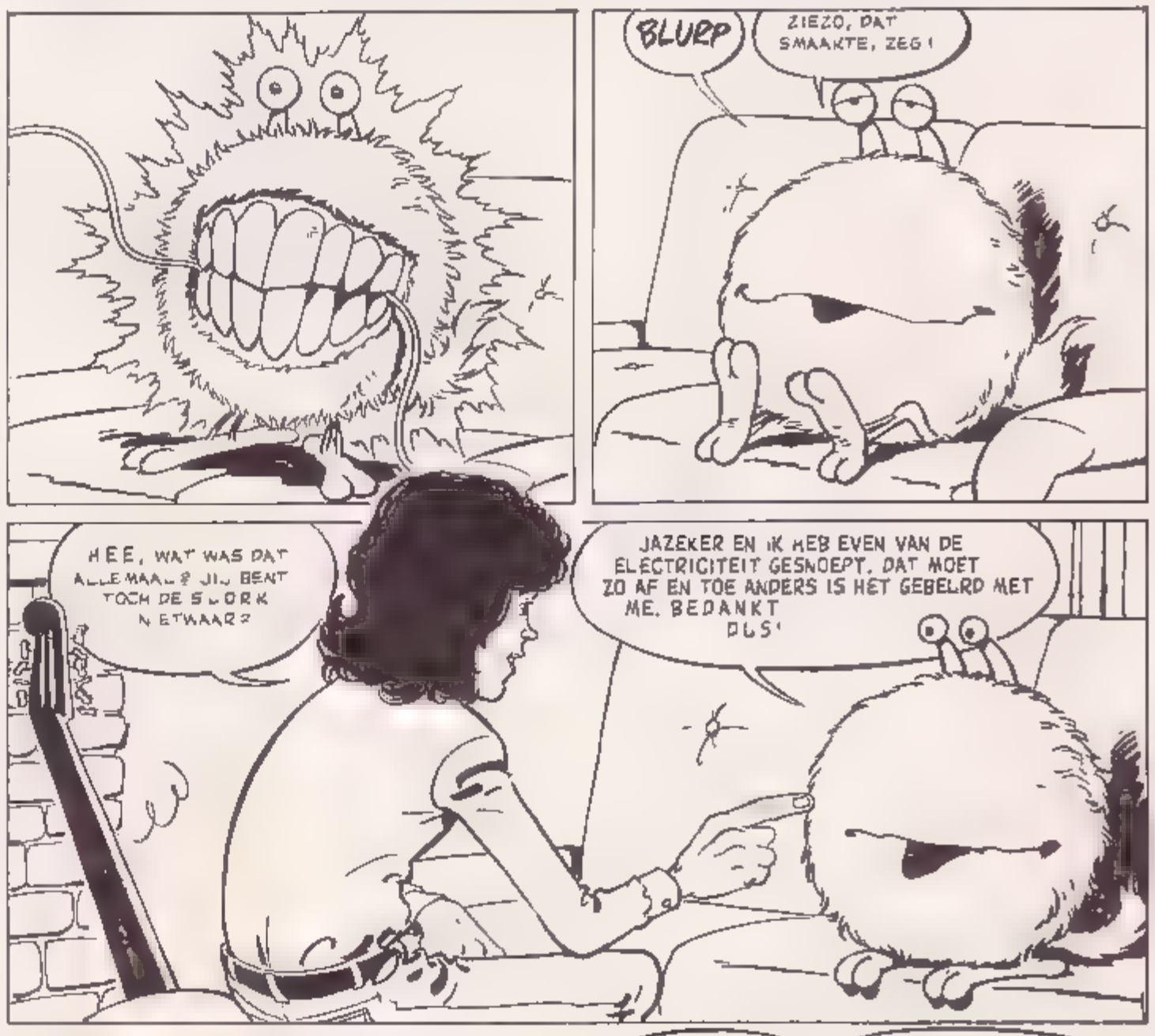
BLURP
ZIEZO, DAT SMAAKTE, ZEG!
HEE, WAT WAS DAT ALLEMAAL? JIJ BENT TOCH DE STORK NIETWAAR?
JAZEKER EN IK HEB EVEN VAN DE ELECTRICITEIT GESNOEPT. DAT MOET ZO AF EN TOE ANDERS IS HET GEBELRD MET ME. BEDANKT
DUS!

WEET JE, DAT ZE JE ZOEKEN?
EN OF IK DAT WEET. HEBBEN ZE JOU NIET GE WAARSCHUWD EN GEZEGD, DAT IK VRESELIJK GEVAARL IK BEN?
JA, DAT WEL.
WAAROM HEB JE ME DAN NIET BUI- TEN GEZET?
DAAR VIND IK JE VEEL TE AARDIG VOOR. VOLGENS MIJ BEN JE NIET GE- VAARLIJK.
DANK JE. MAG IK BLIJVEN TOT DONKER?

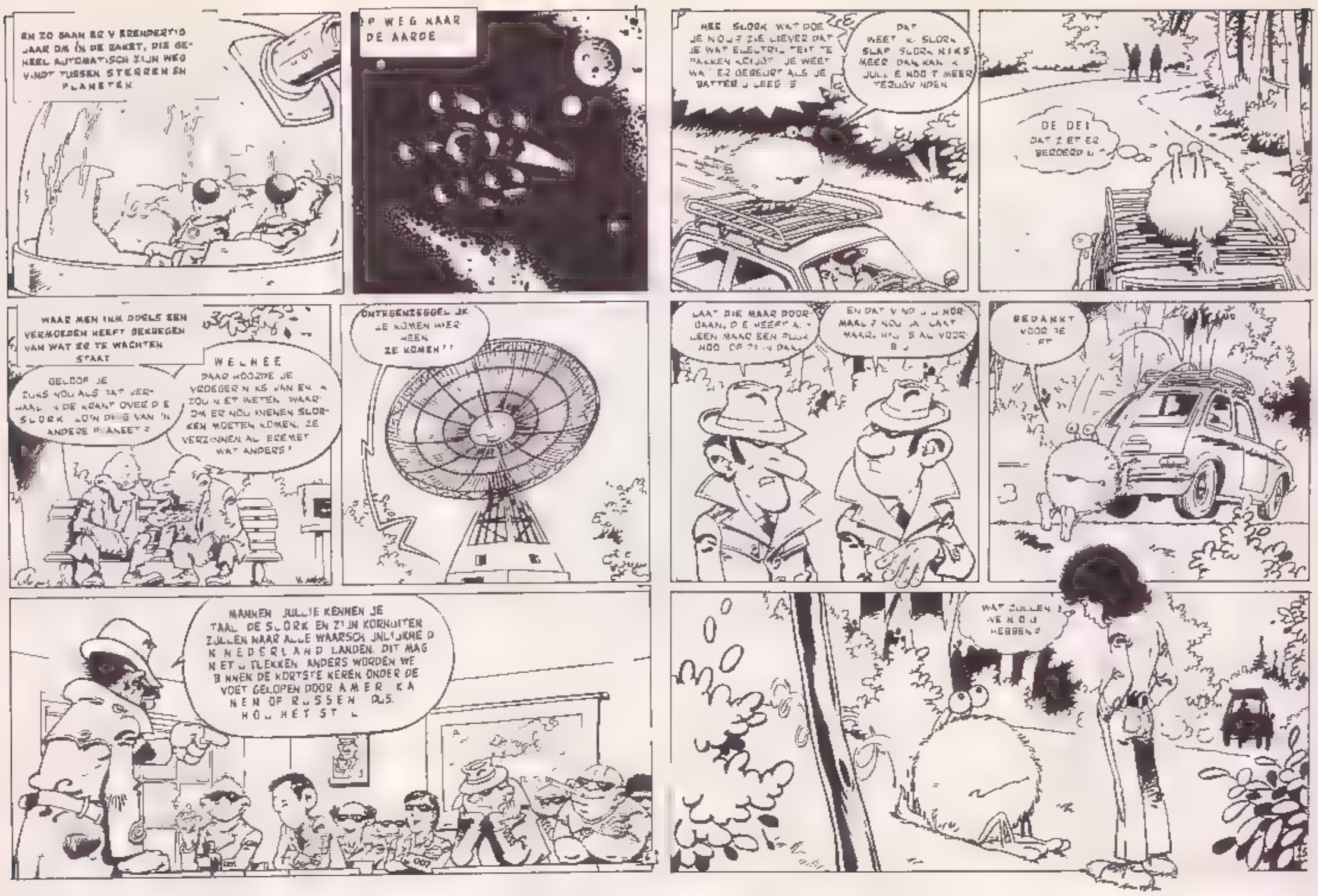
EN ZO GAAN ER VERDERTIJD JAAR DAN IN DE RAKET, DIE GEHEEL AUTOMATISCH ZIJN WEG VINDT TUSSEN STERREN EN PLANETEN
OP WEG NAAR DE AARDE
HEE SLORK WAT DOE JE NOU ? ZIE LIEVER DAT JE WAT ELEKTRISCHEIT TE PAKKEN KRIJGT JE WEET WAT ER GEBEURT ALS JE BATTERIJ LEEG IS
DAT WEET IK SLORK SLAP SLORK NIKS MEER DAN KAN IK JULLE NOG T MEER TERUGVINDEN
DE DE DAT ZE ER VERDOEMD U
WAAR MEN INK DOELS EEN VERMOEDEN HEEFT BEKREGEN VAN WAT ER TE WACHTEN STAAT
GELOOF JE ZUNS NOU ALS DAT VERHAAL IN DE KRANT OVER DE SLORK DIE DOOR VAN IN ANDERE PLANEET Z
WELNEE DAAR HOUDE JE VROEGER NIKS VAN EN ZOU N ET MOETEN WAARDOM ER NOU INENEN SLORKEN MOETEN KOMEN. ZE VERZINNEN ALTIJD WEL WAT ANDERS!
ONTRUSTENZEGGEL JE ZE KOMEN HIER HEEN ZE KOMEN!!
LAAT DIE MAAR DOORGAAN, DE HEEFT ALLEEN MAAR EEN SLOK HOOFD OP ZIJN DAK
EN DAT VINDT U NOG MAAL ? NOU JA LAAT MAAR, HIJ IS AL VOORBIJ
BEDANKT VOOR DE LIFT
MANNEN JULLIE KENNEN JE TAAL DE SLORK EN ZIJN KORNUITEN ZULLEN NAAR ALLE WAARSCHIJNLIJKHEID IN NEDERLAND LANDEN. DIT MAG NET U TEKKEN ANDERS WORDEN WE BINNEN DE KORTSTE KEREN ONDER DE VOET GELOPEN DOOR AMERIKANEN OF RUSSEN OLS HOU HET STIL
WAT ZULLEN WE NOU HEBBEN?

tee-shirts gepousseerd, terwijl Dupuis uit bestaand materiaal een nieuw stripalbum samenstelt met de toepasselijke titel 'Guust en de Marsupilami'.
September 1979: Het ligt voor de hand; weer een schlagerfestival, met weer een stripgericht optreden. Zanger is evenals vorig jaar Dennie Christian, maar de bij het geheel betrokken stripuitgeverij is dit jaar een andere: Oberon.
Anders is ook het verband tussen 'strip-act' en strip. Was er in de voorgaande jaren nog sprake van het gebruiken van bestaande, bekende, stripfiguren, dit jaar is voor het schlagerfestival een stripheld gecreëerd. Het is (we zeiden er al iets over in het vorige nummer van Stripschrift) de *Slork*, een geel bolvormig beest op pootjes, afkomstig van de planeet Nardja, en bijfiguur in een aantal verhalen van Sjors en Sjimmie (heel even in De verdwijners, regelmatig in De Slordige Slork en alle daarna getekende vervolgverhalen.) Deze Slork is uit de Sjors en Sjimmie strip gelicht en is, speciaal voor deze gelegenheid, een eigen leven gaan leiden. Niet alleen komen er van de Slork een single, een liedjeselpee, een hoorspelelpee (dit alles ook in Duitsland) en de gebruikelijke 'merchandising-artikelen' (poppen, stickers, dit jaar ook miniboekjes), maar er verschijnt dit keer ook een compleet voor deze gelegenheid getekend, stripalbum van 32 pagina's, waarin de Slork allerlei avonturen beleeft, samen met Dennie Christian. De tekst van dit album is van Buis, de tekeningen zijn van Jan Steenman.
Als alles verloopt zoals de organisatoren geplanned hebben, dan gaan we de komende maanden nog veel van de Slork horen en zien, via radio, TV, tijdschriften, enzo-voorts. Er zijn zelfs uitgewerkte plannen geweest voor een Slork-speelfilm, maar om financiële redenen is die er uiteindelijk toch niet gekomen.

Commercialiteit

Wat nu te denken van het fenomeen, dat stripfiguren voor dergelijke acties worden gebruikt? Overduidelijk is, dat zulke acties op strikt commerciële leest geschoeid zijn en er op gericht zijn in een korte periode aan een stripfiguur een flink bedrag te verdienen. Al naar gelang Uw politieke overtuiging kunt U daar wel of geen problemen mee hebben. Belangrijker echter is de vraag of stripfiguren schade ondervinden van dit soort activiteiten.
Inderdaad is dat gevaar niet denkbeeldig. Als we bijvoorbeeld kijken naar de smurfen, tot nu toe het meest intensief gebruikt, dan moeten we vaststellen dat de smurfen als *stripfiguur* weliswaar aan bekendheid hebben gewonnen, maar aan geloofwaardigheid en inhoud hebben verloren. Zou Peyo de smurfen op dit moment weer als strip willen voortzetten, dan zou hij er een hele klus aan hebben iedereen ervan te overtuigen dat het 'kleuter-image', dat de smurfen inmiddels hebben, onterecht is.
Voor een nieuw gecreëerde figuur als de Slork bestaat dit gevaar natuurlijk niet. Het beeld dat door middel van de media wordt geschetst is in die zin zuiver, dat er nauwelijks een voorgeschiedenis is, en er wat dat betreft dus ook geen vervorming op kan treden. Op die manier is het hele strip-act-gebeuren niet langer iets wat 'parasiteert' op bekende strips, maar juist een fenomeen dat aan de vaderlijke stripwereld iets nieuws toevoegt.
Als Thomas op deze weg doorgaat, dan is het waarschijnlijk dat hij minder negatieve reacties uit stripkringen krijgt dan tot dusver (getuige alleen al het wrange commentaar in Stripschrift, naar aanleiding van het uitreiken van de gouden platen voor het Smurfenlied). Teruggrijpen op bestaande stripfiguren mag misschien iets meer kans op succes geven, het zal door de stripliefhebbers zeker niet in dank worden afgenomen. Maar, zoals gezegd, de ontwikkeling gaat in een goede richting. We wachten af wat het schlagerfestival van '80 ons brengt.

Ralph Bakshi

van Tolkien tot tekenfilm!

Stanley Kubrick, John Boorman en Walt Disney zijn alle drie van plan geweest om het boek *In de ban van de Ring* te verfilmen zonder dat het er ooit van kwam. Het is duidelijk dat als deze drie er niet in slagen een filmadaptatie te maken van J. R. R. Tolkiens zeer komplekse- én populaire-mythologie vermoedelijk niemand dat kan.

Die 'niemand' is Ralph Bakshi, 40 jaar oud en maker van *Fritz the Cat, Heavy Traffic* en *Coonskin*, die beurtelings geprezen en verguisd werden. *Heavy Traffic*, om maar eens wat te noemen, voert ten tonele zwervers, souteneurs, oplichters, bloedig geweld, een grappenverkopende travestiet, de moordzuchtige dubbelgeamputeerde *Shorty*, die zijn vijanden achterna zit op een klein vierwielig karretje, veel seks en incestueuze indikaties. Dat is nogal wat voor een tekenfilm! Inderdaad, Bakshi is die scherp bekritiseerde tekenaar, maar dat gaat niet meer op voor zijn realisatie van *In de ban van de Ring*. Toch zit er natuurlijk verloop tussen *Fritz the Cat* en zijn laatste film. Hij is de straatjongen die er in slaagde uit Brooklyn weg te komen door zijn tekentalent te gebruiken zonder konsessies te doen. Hij weigerde de algemeen aanvaarde stijl over te nemen van de Disney Studios, Max Fleischer, Tex Avery of Terrytoons (waar hij zijn loopbaan begon). Van niemand.

Praktisch bankroet toen hij *Coonskin* niet gedistribueerd kon krijgen door druk van de Congres of Racial Equality, slaagde Bakshi erin de rechten van *In de ban van de Ring* te krijgen, nadat ook nog eens de film *Hey Good Looking* halverwege de produktie stopgezet moest worden. Voor het geld voor de realisatie ervan zorgde de producer Saul Zaentz van Fantasy Films. Een enorm bedrag dat opliep tot de voor een tekenfilm buitensporige hoogte van zes miljoen dollar.

Bakshi's vroegere werk is doorspekt van *Live-action*, dikwijls in kombinatie met animatie. In zijn vierde avondvullende film *Wizards* gebruikte hij voor een scène de *rotoscoping* techniek. Deze techniek, die al sinds het begin van deze eeuw bekend is en met tussenpozen opduikt in tekenfilms, kan wat gesimplificeerd beschreven worden als het overtrekken van levende figuren om een realistische animatie te krijgen. Om redenen die verderop in dit artikel nog aan de orde komen besloot Bakshi *In de ban van de Ring* eerst geheel in *Live-action* op te nemen en vervolgens die opnamen te 'vertalen' in meer dan 250.000 losse tekeningen. Het resultaat daarvan is iets volstrekt unieks en moet een van de geheimen zijn van het grote sukses van deze film.

Het hieronder volgende interview werd afgenomen tussen de voorvertoning en de officiële première. Bakshi, nu eens vriendelijk, dan weer nors, in de zenuwen dus.

door Paul Scanlon

de animatie-man

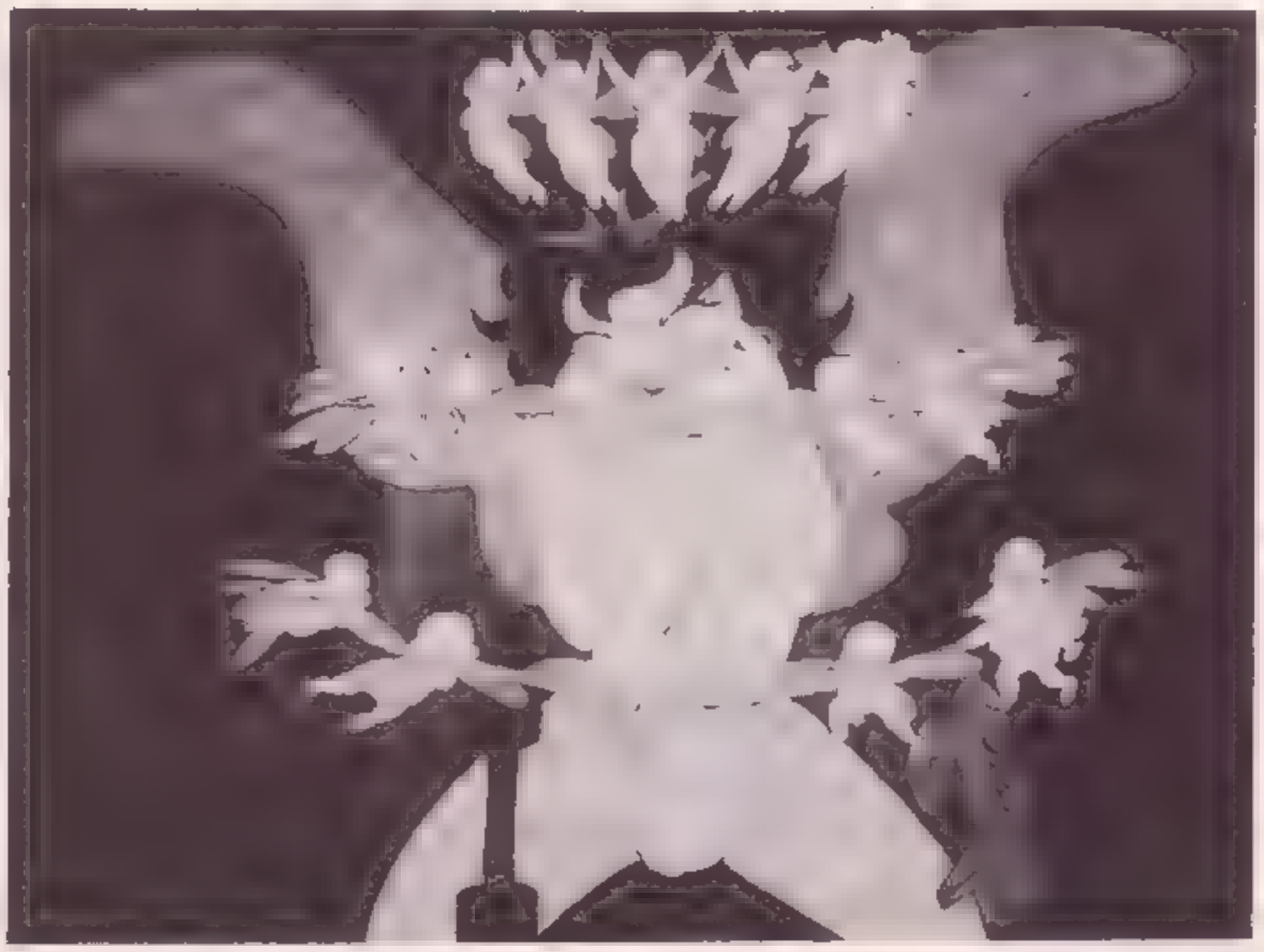

Luchtige scène uit 'Wizards', Bakshi's eerste grote kassukses.

Monsters uit 'Wizards', voorlopers van de griezels uit 'Lord of the Rings'.

Je staat bekend als maker van 'dirty-cartoons'. Hoe ben je nu op het plan gekomen 'In de ban van de Ring' te gaan verfilmen?
Ik hield ervan toen ik 18 of 19 was. Het boek was mijn eerste kennismaking met volwassen fantasie. Ik had een hele hoop moeilijkheden gehad met mijn films *Coonskin* en *Hey Good Lookin'* en toch wilde ik nog iets maken waar ik om gaf... Mijn eerste huwelijk liep in die tijd fout. *In de ban* gaf me een houvast.
Het bijzondere van Tolkien is de manier waarop zijn verhaal in elkaar zit. Het basisverhaal is eenvoudig, maar de manier waarop hij nuances laat werken, maakt het volwassen en intrigerend. Tolkien is de eerste schrijver waar ik mee 'gewerkt' heb. Al het andere heb ik zelf geschreven. Maar bij deze film heb ik me proberen in te leven in wat deze man voelde. Ik had nog nooit gewerkt met iets dat talloze mensen al in boekvorm kenden. *In de ban van de Ring* is technisch gesproken de moeilijkste film die ik ooit gemaakt heb. Organisatorisch was het echter de gemakkelijkste: op het drukste moment van de produktie bestond mijn staf uit 600 man.

Hoe was de officiële voorvertoning voor de pers?
Ik heb op deze film twee jaar gewerkt. En dan, ineens, is het zover. Ze hadden me verteld dat alle kritici van Chicago tot de West Coast uitgenodigd waren en zélf had ik eigenlijk nog niets van het resultaat gezien. Ik hield m'n hart vast, en terecht. Het kwam absoluut niet over. De mensen die er waren, gemiddelde leeftijd tegen de zestig, waren echt van die Hollywoodmensen. Na afloop was er een party met een van kippenlever gemaakte Frodo. Onvoorstelbaar, en intussen werd er driftig de foxtrot gedanst... allemaal lachende gezichten, die me vertelden hoe prachtig m'n film was... Maar ik zag wat dingen in de film die me nog niet bevielen en daarover liep ik te prakkiseren. Die kritici zagen dat natuurlijk ook wel, maar ze vonden het allang best. Ze begrepen niet dat deze film is gemaakt voor jonge mensen: fans van Tolkien en mijn eigen publiek. Hetzelfde publiek waarvoor ik *Fritz the Cat* bedoeld heb. Ik liep daar dus maar mee rond en kort daarna was er zo'n zelfde vertoning in New York. Ik kan zeggen dat ik *erg* zenuwachtig begon te worden. Dat zou het fatale moment worden! Plotseling begon ik te begrijpen dat het nu echt begonnen was, de filmkritici en het feit dat ik op een totaal ander publiek gemikt had. Ze hadden nog nooit een realistische tekenfilm gezien en 99% had nog nooit Tolkien gelezen. Er was dus helemaal geen reaktie en iedereen werd steeds zenuwachtiger. Ik moest wel terugdenken aan de previews van Coonskin, dezelfde reakties zo van 'Hé Ralph, prachtige film hoor. Ik zie je nog wel 'ns'. Ik heb toen tegen mezelf gezegd 'Wacht even, jongen, dít is serieus'. En toen heb ik het anders gedaan. Na een lang gesprek met United Artists werd er nog één voorstelling gehouden. Het publiek werd opgetrommeld door middel van maar één advertentie in de krant en van de 1200 beschikbare plaatsen bleken er 800 gevuld. De zaal werd afgebroken. Ze schreeuwden en riepen, ze sprongen van hun stoelen, kortom... ze reageerden, want het waren voor 95% Tolkien fans. Ik wist dat ik thuis was toen ik die zaal binnenkwam. Er werd geflipperd bij het leven, de vertrouwde hashlucht en ik begreep dat ik eindelijk het goede publiek voor mijn film bij elkaar had... Van hen kon ik eindelijk de respons krijgen die ik zocht. Bedenk wel dat ik nog nooit zo'n groep Tolkienfans bij elkaar gezien had. Hun reaktie was beter dan ik maar had kunnen dromen en uiteindelijk zijn de reakties op *In de ban van de Ring* door het hele land in elk theater hetzelfde geweest.
Op dat moment begon United Artists erg vriendelijk voor me te worden. Ik wilde nog steeds wat aan de film bijschaven, maar ik wist in elk geval al dat ik de Tolkien-fans had weten te bereiken. Dat wil zeggen de mensen waarvoor ik mijn film gemaakt heb... Ik maak me niet zo druk om al die recensies. Ik vind ze wel interessant en daarom lees ik ze ook wel. Van de kritici die mijn film in de goede ambiance gezien hebben, heb ik nog geen slechte kritiek gekregen. In de voorvertoningen hebben we al heel wat records gebroken en dat nog wel voor een animatiefilm. Voor zover ik het hoor is *In de ban van de Ring* een hit, maar toch wil ik er nog wat aan veranderen. Absoluut.

Van een Tolkien-fan hoorden we al serieuse kritiek op de film dat vooral jongere toeschouwers het einde onbevredigend vinden. Ik bedoel het beeld waarop Frodo, Sam en de Gollem op weg gaan naar Mordor terwijl een stem op achtergrond zegt... 'Hier eindigt het eerste deel van de geschiedenis van de Oorlog om de Ring'.
Ik geloof wel dat dat een probleem is, maar ik heb nooit verborgen dat ik alleen nog maar het eerste deel (in de Nederlandse Prisma-uitgave *De Reisgenoten. HB)* verfilmd heb.

Maar in de aankondigingen blijkt daar niets van. Is dat met opzet?
Volgens mij komt die teleurstelling omdat de kijkers zo emotioneel erbij betrokken zijn dat ze met een voorlopig einde geen genoegen kunnen nemen. Het komt erop neer dat ze na 2 uur en 16 minuten nog méér willen zien. Dat is een interessante zaak... als ik geëindigd was met de Strijd om de Helmsdiepte had men dat wellicht meer als een eindpunt gevoeld. Zo zie je maar... het is moeilijk perfekt te zijn en dat geldt voor alle films.
Ik voor mij dacht dat ik het publiek een plezier deed door op het einde van de film Sam, Frodo en de Gollem nog even ten tonele te voeren. Meer kon ik niet doen. Niet dat ik me eraan erger, maar het verbaast me echt bij film dat zelfs zo'n klein onderdeeltje invloed kan hebben op het eindoordeel. Het is bijna niet te geloven.

Je bent de eerste die 'In de ban van de Ring' verfilmd heeft. Zegt je dat wat, het feit dat anderen er niet in geslaagd zijn?
Daarover zit ik in feite te praten. Ik denk dat mijn grootste kracht wel geweest is het feit dat ik het boek las op het moment dat ik gewoon tekenaar was en er gewoon van onderstboven was. Ik heb dus dezelfde rechten als elke Tolkien-fan en dat heb ik steeds voor ogen gehouden. En wat de animatie betreft, ik zou geen andere studio weten die het beter zou kunnen doen... In alle eerlijkheid... Die twee zaken samen en veel goede moed, tsja... Dat is de manier waarop ik het Tolkien-syndroom benader.

Pepijn en Merijn weggevoerd door Orles

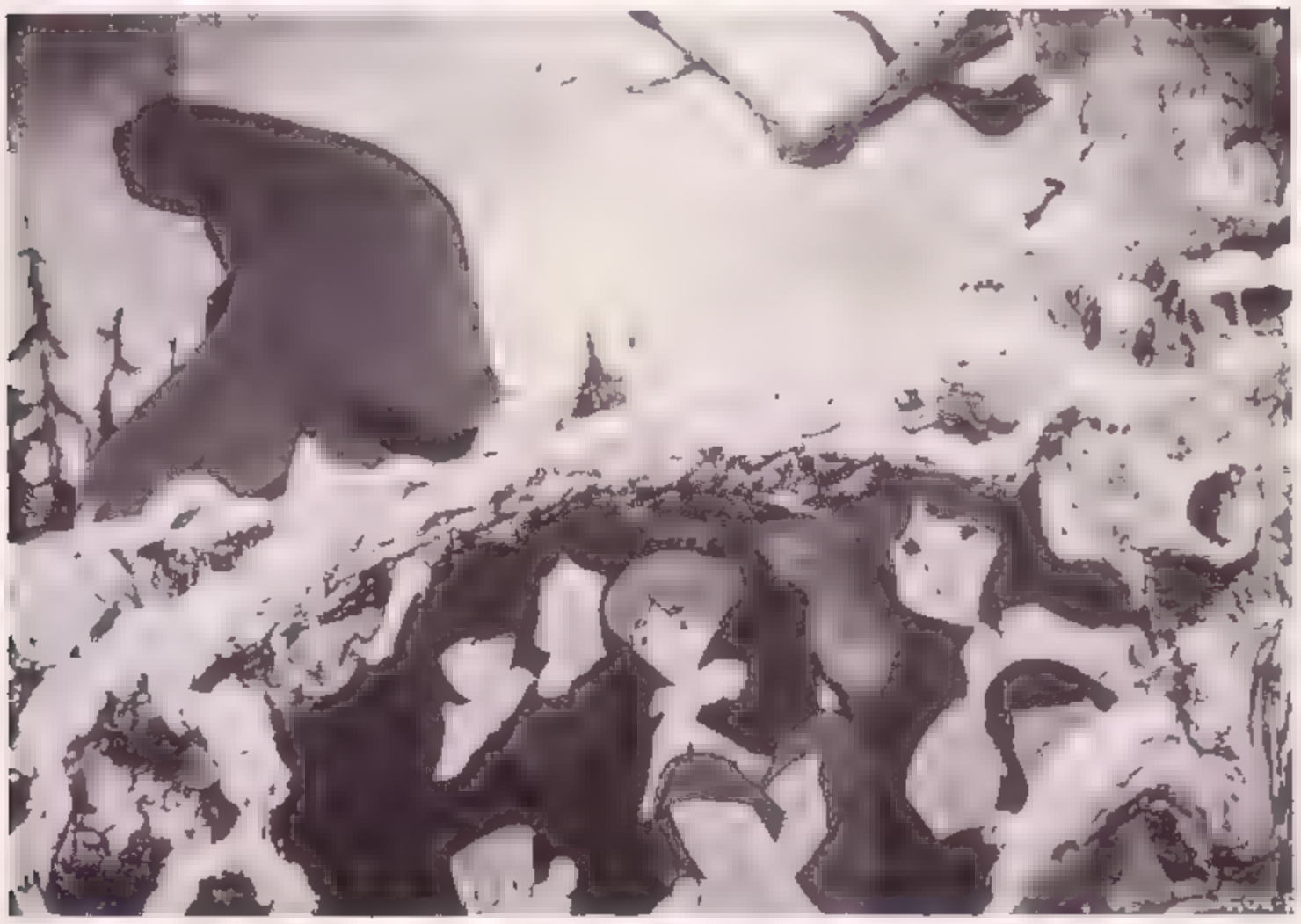

Frodo, Sam Pepijn en Merijn beloerd door een Zwarte Ruiter.

Legolas de Elf en Aragorn

Wanneer heb je besloten om het verhaal in twee delen te verfilmen?
Als je van Tolkien houdt, en ik heb het recht om te zeggen dat ik dat doe, is er geen enkele reden om het in één film te proppen. Je zou dan ontzettend veel moeten weglaten van wat juist de *opbouw* van het verhaal is. Het gaat eenvoudigweg niet anders als je een surrogaatversie wilt voorkomen.

En wanneer heb je besloten om je hele film op live action te baseren?
Er zijn zaken die met zuivere animatie gewoon niet te verwezenlijken zijn. Veel aktie op hetzelfde moment bijvoorbeeld. Het animeren van één personage alleen al kost veel tijd en moeite. Voor twee personages kost dat het dubbele... dus voor 200 personages in één scène kost dat een animator zo ongeveer de rest van zijn leven. Daarom ben ik maar met verfilming van live action begonnen, alleen de paarden, en het bleek erg goed te werken. Beter dan ik gedacht had. Toen besloot ik ook aktieopnamen van personen te maken met hard lopen, springen, vallen, vechten en zo. Ik nam een stel van die scènes op en ze bleken ontstellend goed bruikbaar, snap je?
Het andere grote probleem waar ik mee worstelde vormde de struktuur. Als een tekenfilmregisseur een film begint op te delen in storyboards elimineert hij instinktief alles wat niet verwezenlijkt kan worden bij tekenfilm. Op die manier verwijder je zonder meer een aantal shots uit de film. In het begin heb ik zo al enorm veel geëlimineerd. Je probeert op die wijze onder een stel scènes uit te komen.

Je hebt het nu over het prille begin van de verfilming?
Ja. Twee jaar geleden was het peil van de animatie en de kwaliteit van het realisme dat ik beoogde nog niet goed te kombineren met de live scènes die ik al had opgenomen. Ik moest die grote paarden ook weer stil kunnen laten staan en hetzelfde gold voor de live opgenomen personen, ze vanuit stilstand op laten staan en weg laten lopen. De bewegende beelden waren prachtig, zuiver en realistisch, maar de andere beelden waren teveel 'tekenwerk'. Op een gegeven moment kwam ik toen 's avonds thuis, vol zorgen, zenuwen en vraagtekens... Je moet begrijpen dat ik eigenlijk helemaal geen budget had om ook nog eens een live film op te nemen. Maar, enfin, toen realiseerde ik me dat dingen die bewegen *altijd* in beweging zijn. Waarom dus toch maar niet eerst de hele film live opgenomen?
Laat ik je uitleggen waar ik heen wil. Ik geef *geen bal* om animatie, zoals die altijd gedaan wordt. Voor mezelf wil ik eigenlijk iets anders, al staat me dat allemaal nog niet zo duidelijk voor de geest. Ik ben op zoek naar een nieuw medium. Ik zoek het totale realisme met al zijn nuanceringen. Ik ben geïnteresseerd in satire, in realisme, in hetgeen waartoe schilders en illustratoren in staat zijn geweest.

Komt er daarom zoveel live action voor in je vroegere produkties?
Ja, rotoskoop is maar een van de vele gebruikte technieken in *In de ban van de Ring*. Ik maak nog gebruik van een andere techniek die men nog nooit gezien heeft. Ik beschouw het als mijn taak op het doek emotie te laten zien die echt emotie is. Hoe dat moet, dat kan me niet schelen. Ik heb niet geïnteresseerd in het herscheppen van iets dat allang bestaat.

Beschouw je jezelf eigenlijk nog steeds als een animator of meer als een regisseur?
De tekenfilm heeft natuurlijk heel wat voor me betekend... ze betekende voor mij de overstap naar dingen die ik eigenlijk wilde doen. Ik zou dus kunnen zeggen dat ik een regisseur ben die toevallig met een kunstmatig medium werkt. In elk geval teken ik helemaal niet zoveel... Regisseur is denk ik wel het goede woord, maar dan ben ik wel een erg ongebruikelijke regisseur. Ik bedoel daarmee dat ik mijn films ook *echt regisseer*. Disney heeft dat nooit gedaan. Mijn bedrijf is het enige waar de eigenaar zijn films ook zelf regisseert.

Denk je dat bioskoopbezoekers in het algemeen (ik bedoel dus niet de filmkritici) gekonditioneerd zijn in hun verwachtingen een traditionele tekenfilm voorgeschoteld te krijgen, zoals een Disneyfilm met antropomorfe figuren, waarin vooropstaat dat wat er getoond wordt niet werkelijk bestaat of kan bestaan? Altijd maar weer die 'Sneeuwwitje'-verwachting. Denk je dat het publiek wel rijp is voor jouw soort realistische animatie?
Natuurlijk zijn de mensen door Disney gekonditioneerd. Daar is geen twijfel aan. *In de ban van de Ring* ligt mijlenver van de vertrouwde animatie. Het is een enorme stap vooruit. Maar van de andere kant is Tolkien dat zelf ook al. De benadering van zijn boek vraagt om zuiver realisme. Het gaat juist om de geloofwaardigheid van de personages, zoals Aragorn, van de paarden, en dat gaat niet als je in een karikatuurvorm werkt. Er zal altijd wel een zekere weerstand tegen blijven bestaan, omdat Disney meer zoiets is als Coca-Cola. Je bent grootgebracht met die beelden en het is lastig om daar wat aan te veranderen. Van de andere kant had ik bij de verfilming van Tolkien gewoon geen andere keus.
Kijk, met mijn manier van filmen is het nu ook mogelijk romans te verfilmen. Tekenfilmers hebben de neiging hun publiek tegemoet te komen; ze maken wat volgens hun indrukken door het publiek geaksepteerd en op prijs gesteld wordt. Ik van mijn kant speel in op het publiek dat naar niet-geanimeerde films gaat.

Okay, maar waarom zou je dan uiteindelijk nog in het genre 'tekenfilm' bezig moeten blijven?
Ik wil alles realiseren wat er maar met live film mogelijk is, maar daarna wil ik op op mijn beurt alles uitbeelden wat met live film juist weer niet kan. Ik wil het gewoon nog beter doen... snap je? Ik wil gewoon *beter* zijn. Ik wil alledaags werkelijkheid, achtervolgingen met auto's voor mijn part, kombineren met fijne nuances, bijvoorbeeld in emotioneel geladen gebaren of bewegingen. Ik wil dat bij elkaar brengen omdat dat bij film nog nooit vertoond is. En ik geloof dat het echt mogelijk is zo nog een trede hoger te stijgen. Hoger, maar vooral beter. Ik begin nu pas te begrijpen wat me eigenlijk bezielt, waar ik *eigenlijk* op uit ben, ik wil iets in beeld brengen dat nog nooit op het scherm vertoond is.

Je zegt dat je alles van live films wilt realiseren met daar nog eens bij wat met die techniek niet mogelijk is. Maar je eindresultaat is toch uiteindelijk een tekenfilm en tekenfilms zijn voor kinderen. Je streeft dus naar tekenfilms voor volwassenen, maar wat is dat? Wat is 'volwassen tekenfilm'?
Allereerst bereik je volwassenen natuurlijk door het onderwerp dat je kiest. Films als *Taxi Driver, Midnight Express* of *Fear and Loathing in Las Vegas* spreken volwassenen aan. Zo zullen er ook meer mensen naar *In de ban van de Ring* gaan, dan naar welke andere film ik ooit gemaakt heb. Al vindt maar de helft van de bezoekers die film goed, dan komt in elk geval die helft naar mijn volgende film. En die gestadige vooruitgang zit erin sinds *Fritz the Cat*. En wat mijn realistische techniek betreft: er zijn genoeg schilders die met absoluut realistische schilderijen een zeker publiek weten te boeien. Heb je ooit *Rock Dreams* gezien? Als we het erover hebben in welke richting ik de zaak wil veranderen, dan komt dat boek in de buurt van mijn ideaal. Heel dicht zelfs. Die verwevenheid van werkelijkheid en interpretatie. Als ik *Rock Dreams* zou kunnen animeren dan zou dat een emotionele betrokkenheid oproepen die in een gewone film *niet mogelijk* is. Als je dat boek live opneemt dan kan het alleen maar een zoveelste MGM-film worden.
Neem nu bijvoorbeeld Frederic Remington, schilder bij uitstek van de 'Old West'. Vergelijk zijn schilderijen nu eens met foto's van dezelfde onderwerpen. Kun je je voorstellen dat er in Remingtons stijl een serieuze Western gemaakt wordt? Nou, dát is juist wat ik zou willen doen.

Het lijkt wel of in al je films de slechterikken het aan de stok krijgen met de sterksten, zelfs in 'In de Ban van de Ring' waarin zoveel goeierikken voorkomen. Ik denk daarbij aan de Orks, of zoals in 'Heavy Traffic', aan Shorty...
Die is er gewoon. Een vreemd figuur (Bakshi fluistert). Ik weet niet waar hij vandaan komt. Ik heb dat allemaal erg onbevooroordeeld gedaan. In zekere zin was ik erg blij met *Heavy Traffic*. Zo blij als toen ben ik eigenlijk nooit meer geweest. Ik denk dat als je elke film onder de loep neemt en met name de zware jongens en de stempel die ze op 'n film drukken, je zult ontdekken dat ze erg overtuigend zijn. Ik denk dat hun basis mentaliteit en hun basis image aantrekkelijk is voor de mens. Als we naar hen kijken reageren we onmiddellijk omdat we allemaal bang zijn voor die personages. Neem Jack Palance in Shane of de schurken in de James Bondfilms. Het is vreemd maar ik geloof niet dat het typisch iets van mij is. Ik denk dat het iets van de film is of iets van het publiek. Houd ik ervan om met het boeventuig te werken? Ik geloof dat het interessant is. Het is verwarrend.

Gnili de dwerg

Gandalf en Frodo

v.l.n.r. Sam, Legolus, Frodo en Aragorn

Het je geen problemen gehad om kleine mensen of dwergen te vinden?
Wel, Billy Barty, waar ik vroeger mee gewerkt heb, kent een groep van deze kleine mensen en ze waren er erg opgetogen over. Ze hadden het boek allemaal gelezen. Natuurlijk, want de Hobbits zijn niet alleen klein, ze spelen bij Tolkien ook een heroïsche rol en dat laatste is niet wat men in het algemeen automatisch bij kleine mensen denkt in deze maatschappij. Ze wilden maar al te graag meedoen. Ze hielden van hun rol, omdat die zoveel beter was dan wat hen normaal beschoren is... Eindelijk eens niet in een cirkus met gekke pakken aan om het publiek te vermaken... weet je?

Hoe heb je dat allemaal uitgekiend bij de live opnamen? Dat moet een heel werk geweest zijn, tegelijkertijd kleine mensen, maar ook mensen met een normaal postuur tegen dezelfde witte achtergrond zonder al te veel herkenningspunten, omdat je toch wist dat alles in tweede instantie nog eens 'overgetekend' zou worden?
Dat was een heel probleem. Ik had natuurlijk weinig houvast. Ik moest natuurlijk steeds aan mijn *storyboards* vasthouden. Maar ook de akteurs hadden moeite met hun oriëntatie. De wat konkretere scènes, zoals de vechtscènes in Spanje, waren wat eenvoudiger. Een aantal zaken daarvan stonden vast: er was een kasteel dat aangevallen moest worden, je weet hoe dat gevecht verlopen moet. Maar het filmen in een volkomen witte kamer is minder gemakkelijk. Er is dan veel minder afgebakend.

In zeker opzicht bevind je je dan toch wel in een vreemde situatie. De geluidsbanden zijn klaar, er zijn akteurs die op grond daarvan tegen een witte achtergrond staan te 'play-backen'. Je staat dat te verfilmen met de opzet daar weer een 'geïntensiveerde werkelijkheid' van te maken! Het lijkt eerder op het omgekeerde.
Ik stond van dat alles ook versteld. Op een zeker moment, midden in de produktie, zat ik ook in een moeilijk parket met die live action, die soms niet meer zo eenvoudig voor mijn animators opnieuw tot leven te wekken waren. Ik heb daar heel wat moeite mee gehad en het vinden van oplossingen heeft in bepaalde gevallen maanden geduurd.

Kan je daar een voorbeeld van geven?
Ik wist welke schaduwen ik moest veranderen, welke schaduwen vereenvoudigd moesten worden en welke schaduwen ik moest animeren tussen de omtreklijnen want als je *alles* een omtreklijn geeft, werkt het niet als geheel. (Bakshi gebaart). Zie je wat er gebeurt. Je beweegt en toch beweeg je niet. Dat doet ieder levend wezen. Als ik alles wat je op film vastzet met een lijn zou omtrekken, zouden de bewegingen schokkerig worden. Met andere woorden: als je een lijn trekt om iets dat niet beweegt of om iets dat heel weinig beweegt – en dat is in werkelijkheid zo - zou het met pure tekenfilm niet werken. Maar het grote probleem was om de speelfilm te maken, die perfekt moest zijn. Knapen die vechten, rennen en van paarden vallen. Toen ik naar de filmbeelden keek, had het geen zeggingskracht. Gigantische legers komen op je af en verdwijnen weer. Waar zijn hun voeten, hun hoofden, de details? Ik heb het probleem opgelost met de schaduw-techniek die ik heb uitgevonden. Waar dingen verloren gingen, viel ik terug op mijn ervaring en één van de dingen die je het eerst leert bij Kunst is dat wanneer je eenmaal begonnen bent en je niet zeker bent van een bepaald gebied, je het ogenblikkelijk in de schaduw moet gooien. Zie je de schaduw onder je arm? Als je dat donker schildert, ziet het er prachtig uit en hoef je niet noodzakelijkerwijze uit te leggen wat het is. Het kontrasteert goed.

Je gebruik van slow motion werkt erg goed en ik heb nooit eerder zoiets in een tekenfilm gezien!
Kijk, als regisseur wil je soms momenten bevriezen. Zal Frodo het halen of niet? Je wilt het uittekenen, de emotie voelen. En voorheen kon dat nooit. Kijk maar eens wat dat heeft betekend voor tekenfilmregisseurs. En plotseling, toen ik dat moment wilde pakken, was het van mij. Ik hoefde het niet meer uit te leggen. Ik bedoel verdomme nog aan toe, dat als ik Heavy Traffic opnieuw zou kunnen doen met deze techniek, ik totaal gek zou worden. Ik zou doorgaan en doorgaan, zelfs als die vervloekte rolprent als film niet zou werken... als mensen die film zouden haten... wat er in animatie eenmaal gebeurt, heeft eeuwigheidswaarde, en daar ben ik waanzinnig blij om.

Zat het de animators niet dwars dat ze uiteindelijk alleen maar lijntjes zaten te trekken om figuurtjes die 'live' gefilmd waren?
Jazeker wel. Het hinderde vooral de oude professionals, maar niet de jongere knapen die ik regelrecht uit de schoolbanken heb gesleept. Zij aksepteerden het. Ik probeer nu een heel nieuwe ploeg animators samen te stellen die samen met mij willen werken aan 'realisme'. Het mag dan misschien wat minder leuk zijn om te doen, maar het is als eindprodukt, als film, bevredigender.

En hoe zit het dan met de oude rotten in het vak?
Er zijn een paar oude rotten bij mij in dienst die zorgen voor het moeilijker werk in elke scène. Eén knaap deed Frodo de

hele film door om er zeker van te zijn dat hij precies zo werd als ik wilde. Sleutelfiguren hebben de sleutelscènes uitgewerkt. Het kan me niet schelen hoe de karakters eruit zien als er maar een duidelijke *samenhang* is. Het belangrijkste is dat de karakters in een film niet veranderen, van uiterlijk. Ik trek animators aan om specifieke rollen te tekenen. Het hangt nauw samen met de speelfilm waar je bepaalde karakters aantrekt om bepaalde rollen te spelen. Deel 2 van *In de Ban van de Ring* zal een zacht eitje zijn omdat we nu alle figuren grondig kennen. Deel 1 was een gemeen loeder. Ik heb er hopen film uitgegooid.

Hoe zit het met de invloeden op 'In de ban van de Ring', die per slot van rekening heel anders is dan je vorige films.
Die zijn er nauwelijks. Het is de nieuwe techniek die me heeft voortgedreven. In *Wizards* kan je een beetje Dali herkennen en héél veel George Grosz... Als ik een film maak, kies ik eerst de kunstenaar en kijk ik goed naar zijn boeken en daarna gooi ik alle boeken weg en probeer ik het vanuit mijn gevoel te creëren. Ik zou zeggen dat Edward Hopper me enorm heeft beïnvloed voor *Heavy Traffic*. Alleen omdat ik bleef kijken naar dat Hopper-spul, maar ook het werk van Reginald Marsh. En naar foto's van de stad. Dan leg je die dingen weg en ga je aan het werk. Ik ben gek op de oude meesters en als je goed kijkt zie je veel van Rembrandt terug in *De Ring*, vooral de kleurschakeringen.

Is het zaad voor veel van de dingen in 'De Ring' geplant in 'Wizards'?
Reken maar. Maar met *Wizards* was ik bezig aan een wanhopig gevecht. Ik was over tijd, door mijn geld heen en ik wilde de realiteit van een veldslag omdat je nu eenmaal geen film kan maken die draait om een veldslag en dan die veldslag ongeloofwaardig, niet realistisch maken. En ik bedacht dat als ik live action beelden zou omlijnen en in zou schilderen, de oplossing gevonden was. Ik deed het en sommige stukken ervan werkten zo verdomd goed dat ik er opgewonden van raakte, niet zozeer vanwege de 'beweging' maar meer vanwege het 'gewicht' dat je bepaalde dingen meegeeft. In animatie neigen de dingen ertoe geen 'gewicht' te hebben. Een van de dingen in *De Ring* is dat als een figuur loopt, hij wel een bepaald 'gewicht' en importantie heeft. Je kunt het realisme *voelen*.
Dus daar komt het concept van *De Ring* in wezen vandaan. *Wizards* was een heel belangrijke film voor me, door die ene kleine scène.

Is het moeilijk voor een tekenfilmer om geldschieters te krijgen... voor een onafhankelijk persoon als jij bent?
Jaaaa! Er worden maar weinig lange tekenfilms gemaakt. De studio's zijn nog steeds erg 'ster-gebonden'. Wat voor lol is er aan het werken met tekenfilmfiguren? Ze gaan liever met een ster lunchen. Disney werd, in wezen, gedwongen op te bouwen wat hij heeft opgebouwd en er zijn avondvullende tekenfilms dankzij hem.

Ik heb nooit enige overeenkomst tussen Disney en jou gemerkt.
Mensen scheren ons graag over één kam, en dat haat ik. Het is klote. Ik wil niet de volgende Walt Disney zijn. Daar ben ik totaal niet in geïnteresseerd. Ik wil alleen maar mijn eigen volgende ik zijn. Ik ben zeker niet anti-Disney maar ik wil niet met hem vergeleken worden. Ik heb bewondering voor wat hij voor zichzelf deed, maar ik ben doodmoe van mensen die mij met hem vergelijken.

Waarom zou 'Wizards' het zo goed hebben gedaan, denk je?
Wizards – en *De Ring* zijn sword and sorcery, het tegenovergestelde van science fiction. *Star Wars* is science fiction sword and sorcery. Een ruimteschip met fantasie figuren aan boord. George Lucas is een fan van *Wizards*, dat schreef hij me in een brief.
Ik was in science fiction geïnteresseerd tot iedereen het leuk begon te vinden. *Wizards* werd gemaakt vóór *Star Wars* en liep behoorlijk goed tot *Star Wars* als een lokomotief overal overheen denderde en vernietigde wat op z'n weg kwam. Ik keerde me toen net om en daar kwam die vervoekte Lucas film aanrazen en ik had de pech net een paar maanden voor de Lucas Lokomotief op de markt te komen. Lucas begreep waarschijnlijk wat er daar buiten aan de hand was.

Wat is er eigenlijk precies met 'Coonskin' gebeurd?
Een van de hoofdrolspelers in *Heavy Traffic* was zwart en er was nog een ander zwart karakter, Old Man Bone genaamd. Hij was 110 jaar oud en hij was een slaaf in de periode dat zijn land nog slaven hield. Ik las een enorme hoeveel-

Gandalf, de wijze ghoerroe van Frods

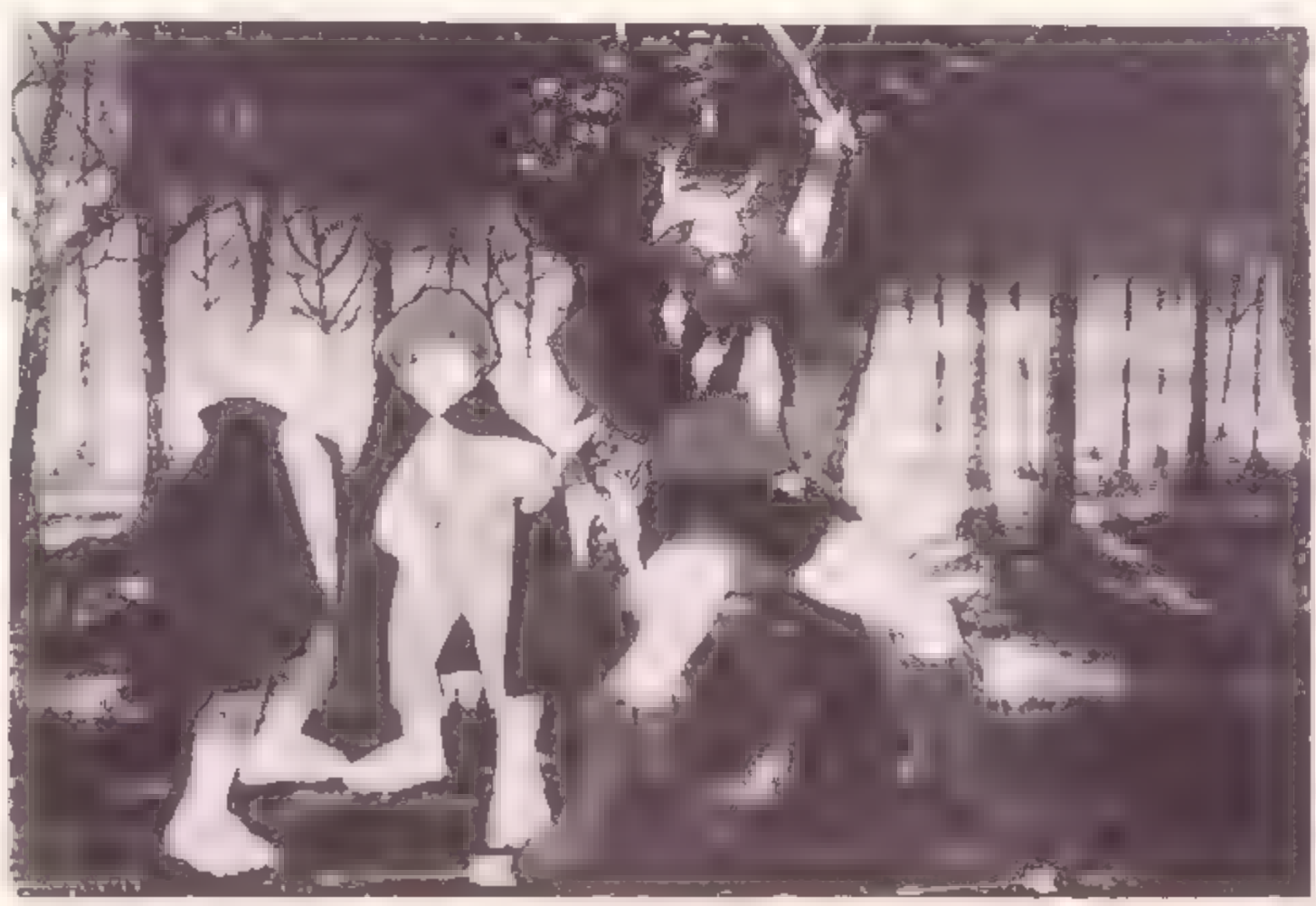

Pepijn en Merijn met Boromir

Saul Zaentz, producer van 'In de land van de ring'

Ralph Bakshi

heid zwarte literatuur, gedichten en zwarte geschiedenis om dat karakter dat nog in New York rondloopt te kunnen maken. In *Heavy Traffic* verzorgde hij duiven op het dak en was hij de portier van het huis en in de scène die ik van hem maakte haalde hij herinneringen op aan de tijd dat hij nog slaaf was en wilde hij al de duiven hun vrijheid teruggeven. Simpele ziel. Kon tegen niets dat in een kooi gezet wordt. Hij voelde duidelijk dat dat met hem het geval was. Uiteindelijk laat een ander figuur, Michael, de duiven vrij en ze schijten op zijn gezicht. Old Man Bone lacht en zegt: 'Ik houd van die vogel!' Hij bedoelt dat het een beetje laat is en dat één goede daad van een blanke niet al het onrecht ongedaan maakt dat de zwarte mensen is aangedaan en wat het zwarte volk nog steeds wordt aangedaan. Dus besloot ik een film *Coonskin* te maken, waarin wordt beschreven wat het zwarte volk allemaal is aangedaan, wat de volkskunst is waar de zwarte manier van leven uit voortgevloeid is. En ik wilde een hedendaags volkssprookje vertellen over de positie van de zwarten nu, waarbij ik oude en nieuwe symbolen gebruikte. Ik probeerde Coonskin te benaderen als een toeschouwer. En de film was een film die voor de negers was, overduidelijk pro-black!

Waarom de titel Coonskin?
Dat was een vergissing. De laatste zin van de film was: 'No coonskin no more'. Al Ruddy, de producer, kreeg een telefoontje van het Congress of Racial Equality. Ze vroegen hem om de titel te veranderen, terwijl ze de film niet eens gezien hadden. Hij zei: 'Nee. Niemand verandert de titel van de film, het zou lijken alsof we uitverkoop hielden of omgekocht werden!' Ik zei: 'Al, verander de titel. Ik maak me alleen zorgen om de inhoud van de film'. Twee weken nadat ik de film liet draaien in het Museum of Modern Art, stormden zo'n 25 à 30 mensen van CORE de zaal binnen en begonnen 'racist' te schreeuwen. En toen na afloop van de film zowel het blanke als zwarte publiek applaudiseerde, vroegen ze: 'Waar klappen jullie voor?'
Het was een vrij nare avond. Een wegtrekker. De kranten kregen er lucht van, schreven er over en boem, boem. Het NAACP schreef dat het duidelijk geen racistische film was en dat werd godzijdank ook bevestigd door de New York Times maar Paramount gooide de film eruit. Niemand verdedigde de film. Het was een *tekenfilm*, waar zou je je dan druk om maken?

Was je al begonnen met 'Hey, good Lookin'?
Ik zat er net midden in. Er kwam een zwarte jeugdbende in voor die het aan de stok had met een blanke bende. Het speelde zich af in de jaren Vijftig... en ik hoef je niet te vertellen hoe idioot de dingen kunnen lopen... de film stortte in elkaar zonder dat hij afgemaakt is.

Wat bedoel je daarmee?
Of iemand *nog* een tekenfilm wilde met zwarte knapen erin was nog maar de vraag op dat moment, nietwaar? Ik zat daar rustig aan *Good Lookin'* te werken en plotseling stortte alle ellende van *Coonskin* zich over me uit. Niemand zat te springen om een bende zwarte jongeren. Nu praat ik toevallig wel over twee jaar hard zwoegen die er in *Coonskin* zitten. Verdomme nog aan toe! Ik was op de verkeerde weg. Jezus, wat was ik kwaad. Ik geef toe dat de titel een vergissing was, maar wat is in jezusnaam een titel? Het was een stom maar vooral verkeerd gevecht. Ik zou 'Ja' hebben gezegd tegen die jongens van het Congress of Racial Equality.

Na 'De Ring' zou de meest logische stap zijn een speelfilm maken. Maar in plaats daarvan ga je werken aan nog meer realiteit in tekenfilm. Weer iets nieuws?
Dat probeer ik in ieder geval wel. Er is iets waarvan ik weet dat het bestaat, en ik probeer wanhopig om dat punt te bereiken. Een soort, perfekte verhoogde realiteit, die evenwaardig is aan de werkelijkheid, struktureel en filmisch, die iets toevoegt, zoals alleen Kunst iets toe kan voegen. Zoals het boek *Rock Dreams*. Als we het er over hebben in welke richting ik me zou willen bewegen, dan ligt dat er het dichtste bij. Heel dichtbij. Realiteit en onwerkelijkheid. Dat is stukken opwindender dan live acton of wat dan ook dat al eerder is gedaan op tekenfilmgebied.

Wat wordt dus het volgende projekt?
Dat wordt *American Pop... American Pop* is de popkultuur van ons land en al haar inwoners zoals ik hen zie. Van immigranten tot Hell's Angels. En tegen het einde van *Pop* zal ik vrijwel zeker tot aan mijn nek in *Lord of the Rings 2* zitten. (Bakshi pauseert even). Als iemand me er tenminste om vraagt. (Hij lacht).

copyright – Rolling Stone
vertaling: Har Brok/Kees de Bree

door Hans van den Boom

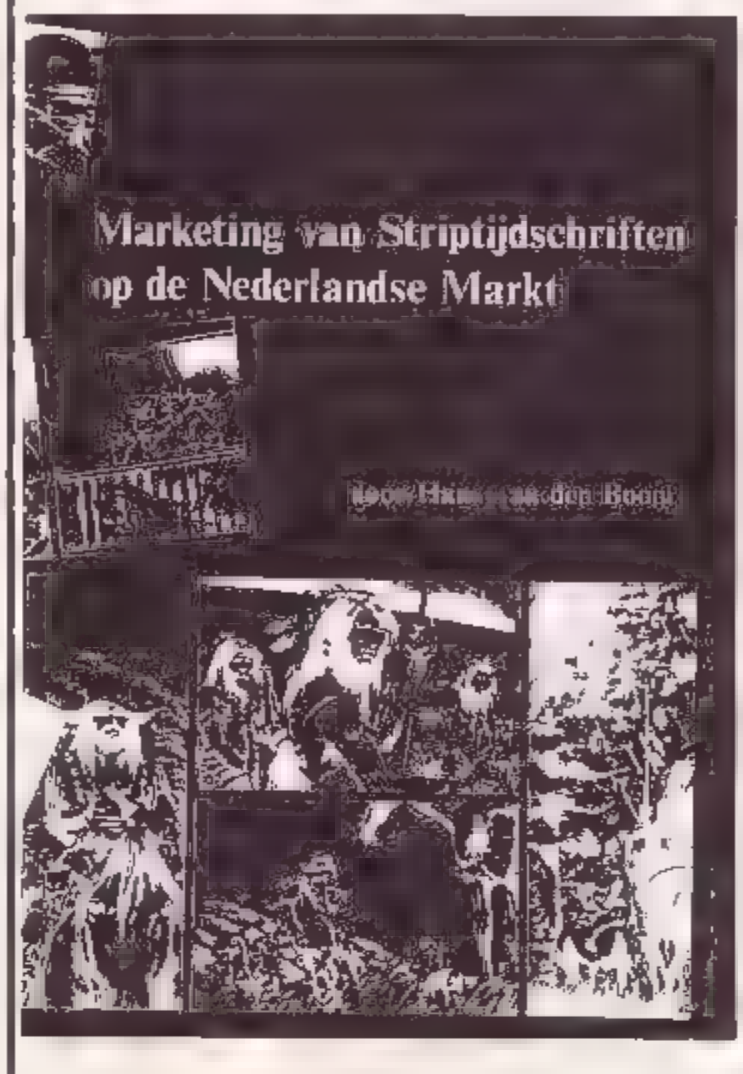

de strip als afstu-deer objekt

(2)

In *Stripschrift* nr. 119 werd onder deze titel een bespreking door Har Brok gepubliceerd van mijn doctoraalscriptie *Marketing van striptijdschriften op de Nederlandse markt.* Blijkens zijn recensie behoeven een aantal punten nadere toelichting. Ik zal proberen in onderstaande reactie de vragen die Brok opwerpt stap voor stap te beantwoorden.

In zijn aanhef stelt de recensent: 'voor de auteur van het hier te bespreken onderzoek moet het weinig bevredigend zijn een Neerlandicus als beoordelaar te hebben'. Nu hoeft dat niet per definitie zo te zijn, maar in dit geval heeft Brok voor 100% gelijk. Zijn betoog gaat namelijk al direct drastisch in de fout als hij de term 'marketing' gelijk stelt aan marktonderzoek. Hij baseert hierop een deel van zijn betoog en concludeert dat de scriptie geen antwoord geeft op de vraag hoe het daarmee gesteld is. Echter: Al op bladzijde 7 van de scriptie wordt duidelijk omschreven dat marketing in de uitgeverijsector probeert 'door het sturen van de bekende elementen van de marketing mix (prijs, produkt, promotie en distributie) op zo doelmatig mogelijke wijze aan de behoeften van de lezers te voldoen'. Dit *bedienen van de marketingmachine*, met als voornaamste toetsen de prijsstelling, de produktsamenstelling, de promotie (verkoopbevordering) en distributie is onderwerp van het onderzoek. Marktonderzoek, het verzamelen van gegevens van en over de (potentiële) afnemers, is bij die activiteit slechts een hulpmiddel en mag dan ook zeker niet als synoniem voor marketing gebruikt worden[1].

Enig cijferwerk leidt Brok tot de conclusie 'dat het aantal lezers van de zeven bladen boven de 50.000 exemplaren, die nu nog verschijnen, sinds 1972 konstant gebleven is (in 1972: 1.058.374, in 1977: 1.057.000)'. Hijnoemt dit een intrigerend feit en verbaast zich erover dat dit verder niet aan de orde komt.

Nu is zijn zo geformuleerde conclusie op zichzelf al niet juist omdat het aantal lezers niet gelijk is aan de oplage (het lezersaantal is veel groter), maar daarnaast is de gesignaleerde getallenovereenkomst niet meer dan puur toeval! In 1976 bijvoorbeeld was de totale oplage bijna 100.000 lager dan in 1977, terwijl ook in de andere jaren het totaal van deze bladen grote schommelingen vertoonde. Enige conclusie verbinden aan het toevallig samenvallen van twee getallen, zonder deze in samenhang met de tussenliggende te bekijken, is dan ook zinloos. (Nog afgezien van de betrekkelijke zinloosheid van het optellen van oplages van zeven totaal verschillende bladen, die in dit verband als enig gemeenschappelijk aspect hebben, dat zij zowel in 1972 als in 1977 bestonden, onder weglating van alle andere bladen).

Marketingbeleid

Bij zijn bespreking van hoofdstuk 3 ontdekt Brok 'verbluffende beleidsaspekten (...), die met estetische en groepsverhinderende faktoren geen enkel verband hebben.' Vooral dat laatste is een weinig opmerkelijke ontdekking in een hoofdstuk dat zich juist met het tegenovergestelde, het uitsplitsen van de markt naar de doelgroepen, bezighoudt. Dat segmentatie (naar doelgroepen) zou betekenen dat de problemen van het leven uiteengerafeld moeten worden in de mannelijke, de vrouwelijke en de chronologische kant van de zaak is een wel heel zwaarwichtige en negatieve uitleg van het streven bij verschillende lezerscategorieën qua waardering zo hoog mogelijk te willen scoren. Stripverhalen zijn negen van de tien keer bedoeld als ontspanningslektuur. Meer dan dat pretenderen zij ook niet te zijn, hoe spijtig bepaalde belangengroepen dat ook mogen vinden.

Onder het tussenkopje *jeugdliteratuur en ekonomie* vraagt Brok zich af waarom er geen cijfers in de scriptie opgenomen zijn over de jeugdliteratuur in het algemeen. Hij denkt hierbij aan gegevens van de Nederlandse bibliotheken en dergelijke. Op deze vraag had de recensent, lijkt mij, het antwoord zelf ook wel kunnen geven. In een onderzoek naar strip*tijdschriften* hebben cijfers over jeugdboeken in het algemeen maar weinig nut. Ter vergelijking: Voor een onderzoek naar de verkoop van bloemen in Nederland is de totaalomzet van alle Nederlandse veilingen ook tamelijk oninteressant.

Tenslotte gaat de recensent nog vrij uitgebreid in op een voetnoot op blz. 17 waarin gemeld wordt dat bij kinderen jonger dan negen jaar vrijwel geen verschil in belangstelling te constateren is tussen jongens en meisjes. Brok noemt dit een kennelijk niet op bestaand onderzoek gebaseerde stelling. Nu kan ik het mij voorstellen dat een neerlandicus een zekere voorkeur heeft voor letters en woorden boven cijfers en tabellen, maar bij goed lezen zou toch ook hij in de gaten hebben moeten krijgen dat het hier niet ging om een stelling maar om een constatering, gebaseerd op cijfers uit het National Onderzoek Jongerenmedia. Deze cijfers, afgedrukt op bladzijde 18 van het onderzoek en hieronder voor de duidelijkheid herhaald, geven aan hoeveel procent van de kinderen in een bepaalde leeftijdsgroep ten tijde van het onderzoek door de verschillende bladen werden bereikt.[2]

Duidelijk is te zien dat in de leeftijdsgroep 6-7 jaar de verschillende bladen bij jongens en meisjes praktisch evenveel gelezen worden

(bijvoorbeeld *Kuifje* 20-17, *Donald Duck* 43-44). Pas bij de groep 8-9 jarigen beginnen de bereikscijfers wat uiteen te lopen.
Wat dergelijke cijfers voor betekenis hebben voor marketing-functionarissen komt in het onderzoek vrij uitvoerig aan de orde. Wat psychologen en sociologen ermee willen en kunnen doen mag Brok zich gerust afvragen, maar het antwoord hoort niet thuis in een scriptie in de bedrijfseconomische studierichting. Met hem ben ik het eens dat de vraag naar de relatie lezer-strips interessant is: het antwoord zal hij echter toch in een sociologisch, en niet in een bedrijfs-economisch (noch in een Nederlands-dialectologisch) onderzoek moeten zoeken...

Bereik van jeugdbladen N.O.J. '76

titel	bereik per gemidd. nr. in %. Jongens					
	6-7	8-9	10-12	13-14	15-17	17-19
(Tina) Club	2	5	5	9	4	4
Donald Duck	43	59	61	44	32	23
Kuifje	20	30	28	25	20	17
Robbedoes	6	7	10	9	5	9
Eppo	6	19	28	24	27	23
Tina	7	12	15	15	11	12
deelpopulatie (×1000) najaar 1975	245	249	382	249	243	306

titel	bereik per gemidd. nr. in %. Meisjes					
	6-7	8-9	10-12	13-14	15-17	17-19
(Tina) Club	1	7	18	30	25	12
Donald Duck	44	55	54	36	28	22
Kuifje	17	17	23	14	10	11
Robbedoes	6	4	10	2	3	8
Eppo	10	12	13	12	13	14
Tina	9	21	48	52	49	33
deelpopulatie (×1000) najaar 1975	232	236	363	237	228	277

1. Als Nederlandse vertaling van marketing wordt wel 'commerciële beleidsvorming' gebruikt.
2. De door Brok aangehaalde tabellen met segmentatie naar leeftijd voor jongens, respectievelijk voor meisjes, zijn op vergelijkbare wijze een vertaling van bij marktonderzoek gevonden werkelijke bereikscijfers. Een meisjesstripblad is dat omdat het voornamelijk door meisjes gelezen wordt; zo simpel is dat...

HET ENIGE ADRES IN NEDERLAND EN BELGIË VOOR INBINDMAPPEN, O.A. EPPO (OUD EN NIEUW MODEL), PEP DONALD DUCK, ROBBEDOES, KUIFJE ETC. STORT PER MAP (½ JAAR) FL. 7.95 OP GIRO 4053546 T.N.V. WOUT, VAN WOUSTRAAT 126, AMSTERDAM

ALLE NIEUWE EN GEBRUIKTE STRIPS EN S.F. BOEKEN UIT VOORRAAD LEVERBAAR DOOR GEHEEL NEDERLAND. BEL 020-792116 OF 020-224680
GRAAG GEVEN WIJ PRIJSOPGAVE
BESTELLINGEN VAN BOEKEN EN STRIPS VAN MEER DAN FL. 25,- ALTIJD 15% KORTING!!

STRIPSCHAPPRIJS 1979-winnaar

Jaap Vegter
ZEI D'R IEMAND IETS?
De stille aftocht van de jaren zeventig in een krisissfeer omtrent kerk, staat, maatschappij, gezin en olie.
Een vervolg op de succesvolle eerste bundeling Vegter-strips; ditmaal een keuze uit het werk dat in de bijlage van Vrij Nederland verscheen.
80 blz., f 12,50

UITGEVERIJ BERT BAKKER AMSTERDAM

SOUP BALL

RACKETY COON KIND EN ALABASTER WILLEN GEEN BEREN MEER Z'JN DUS GAAN WE COWBOY TJE SPELEN, MAM

ALS ALBERT NIET **OPHOUDT** MET Z'N GOUDTOEPETJE DAN DOE IK MET JULLIE MEE

HA ALS JIJ DE **PAN** BENT DAN MOETEN WE NU WAT HEET WATER TOE-VOEGEN

EN **SOEPBENEN!** DIE **MOETEN** ER OOK IN

MOET DAT NOU ECHT?

MAAR NATUUR L'IJK DE **SOEP-MAKERSVAKBOND STAAT** ER OP

MAAR MEVR BEAR, U SPEELT **UW ROL** NIET! DER STAAT GEENEENS **SOEP** OP TAFEL.... WAAR S HET?

VEGETABLES

ALS JE NIET OPPAST DAN STAAT ER STRAKS **ALLI-GATOR**-SOEP OP TAFEL

IK GA **GEEN** SOEP MAKEN!

MAAR ZO **HOORT** HET VOLGENS HET GOUDTOEPETJE VERHAAL

VEGETABLES

EN NU DE BENEN

WAT IS **DIT**?

DAT'S EEN PTERODACTYLUS SKELET EN HET WORDT GEBRUIKT OM DE SOEP TE **ROEREN**

OOO OOOOH HOOHOO HEE! IK KAN NIET TEGEN KRIEBELEN!

HOE SMAAKT DE SOEP?

HE **EINDELIJK**, WAT BEN IK BLIJ DAT IK JOU ZIE, MANNIE! ALBERT HIER IS SOEP AAN HET MAKEN

LIEVE **HELP**! MAAR WAT GE-BRUIKT-IE VOOR PAN?

MEZELF, NATUURLIJK.

DAAR GAAT MOEDERS ZE 3 BOOS OMDAT WE EEN **FIASCO** VAN HAAR KOKERIJ HEBBEN GEMAAKT

DAT IS OMDAT JE ER OP STOND DAT DIT PARAPLU-FRAME EEN PTERODACTYLUS MET SCHENKELKWALITEIT IS

EN J'J ZAT ER STEEDS MEE IN MEVR. BEAR'S SOEP TE ROEREN EN DAT DEED OOK GEEN GOED

HET WAS NIET HALF ZO ERG ALS WAT J'J DEED TOEN JE ALLE SOEP NAAR B NNEN GOOT

TERW'JL DE TEGENPART'J RUST ZAL IK EVEN DUIDELIJK MAKEN DAT U EEN GROEN GETINTE LOBBER STOBBER BENT EN WEL EEN MET MUIS.

IK BE DENK E EN WEER-WOORD

NIET EERLIJK! NIET EERLIJK! DAT STAAT NIET IN HET RECEPT

ZO VERHOLPEN HOOR .. WAAR IS JE BALPEN ?.

TERW'JL MOEDERS DE KINDEREN ZOEKT, ZOEK IK EEN RECEPT VOOR PTERODACTYLUS SKELET

ZOEK LIEVER ÉÉN VOOR PARAPLU

MIJNHEER, IK HEB EXPERT ADVIES GEKREGEN VAN DR HOWLAN OWL EN H'J ZEGT DAT HET EEN BENE-FIEDE PTERODACTYLUS .S

POEH VOOR OWL, POEH VOOR JE PTERODACTYLUS EN POEH ME NEER VOOR U MENEER

IN DE MEDICIJNKAST NATUURLIJK

WOOP! LIK JEZELF SCHOON! HIER KOMT JE .VROUW

OH HALLO M'JN LIEFSTE WE PROBEREN EEN PAAR RECEPTEN UIT OM HET JE WAT MAKKELIJKER TE MAKEN ALBERT HEEFT IETS HEERLIJKS

EH JAH! U MAG M'JN HAND PROEVEN !

ALS IK M'JN GEBIT IN HAD ZOU IK JE HAND TOT AAN JE SCHOUDER PROEVEN

M'JN WAARDE HEER HOE KONT U AAN HET WOORD VAN EEN EXPERT ALS DR OWL TEN ENE MALE TW'JFELEN?

ACH, IK BEN EEN EXPERT OP HET GEBIED VAN DIKHOOFDEN EN DAAROM GROET IK U . SALUUT!

ADIEU MAMA... W'J MOETEN NU GAAN

NEEM JE MISBAKSELS EN JE HALF GARE VR.END MEE !

WAT ZIET JE SCHERPE BLIK HAVIKSOOG, WIJZE PHILOSOOF EN VRIEND VAN ALLEN?

IK ZIE PA EN ALBERT. NOU DAT WE COWBOYS Z'JN KUNNEN WE ZE OM SINGELEN EN DAN VERBRANDEN WE HUN WIGWAMS

MIJNHEER, IK VERACHTTE UW GEDRAG TOEN U MIJ OP HET HOOFD SPLETTERDE MET PAP

WAS HET NIET GOED, ZEUN? NIET GENOEG ROOM EN SUIKER?

NU DAT WE ZO BESCHAAFD Z'JN ZOUDEN WE EIGENL'JK DEZE SANDWICH EERLIJK MOETEN DELEN.

VOL VREUGD ZULLEN WE HEM ONZE RUG TOEDRAAIEN OM EEN MES TE HALEN

VOL VREUGD!

NEE, HET WAS MEER DE FLUIDALE WIJZE WAAROP JE HET DEED.. ZOALS DIT... GROF

NIETWAAR!

IK DEED HET VEEL NETTER! MEER ZOALS DIT! IK NAM DE LEPEL ER EERST UIT

WE ZULLEN ZO EERLIJK EN ZO VREUGDEVOL Z'JN DAT IK NAAR MIJN HUIS GA EN JIJ NAAR JOUWES EN DAT WE IEDER EEN MES GAAN HALEN

WAT HEB JE PRECIES IN GEDACHTE?

PRACHTIG! WE HEBBEN DE SANDWICH GERED! EEN HOERAATJE VOOR ONS COWBOYKINDERTJES

LATEN WE DEZE FLAUWEKUL STOPPEN MENEER BEAR, DIT ONBESCHAAFDE GEDOE IS NIET BESCHAAFD VOOR BESCHAAFDE HEREN

CORRECT- WE MOETEN DE MOERAS-EER HOOG HOUDEN

WELLICHT HEB JE OPGEMERKT DAT ER ÉÉN SANDWICH OVER IS EEN VERLEIDELIJKE EN BOVENAL HEERLIJKE SANDWICH

HET TOEVAL WIL DAT IK ZO IETS HEB OPGEMERKT

WEL MIJN GOEDE VRIEND, IK BEN KLAAR OM TE VERDELEN

EN IK OOK OUWE MAAT!

HET IS WEG! JE HEBT ME BELAZERD! DE SANDWICH IS IN JOUW EN KAN NIET MEER VERDEELD WORDEN

JIJ HEBT MIJ BEDONDERD! EN ALS DIE SANDWICH IN JOU IS DAN KAN-IE NOG STEEDS VERDEELD WORDEN!

Is Kuifje in Petra geweest?

door
Lex Ritman

De 'schat-tempel' El Khazna te Petra in Sordanië

De toegang tot Petra wordt gevormd door een nauwe kloof van slechts enkele meters breedte, de 'sikh' genaamd.

In *Cokes in Voorraad* gaan Kuifje, Bobbie en kapitein Haddock naar Wadesdah, de hoofdstad van Khemed. Op blz. 28 bereiken ze via een nauwe kloof een in de rotsen uitgehouwen tempel. In deze schuilplaats verblijft de door de sjeik Bab El Ehr verdreven emir Ben Kalish Ezab. De omstandigheden hier doen sterk denken aan het oude Petra!
Hoewel Khemed en Wadesdah fictief zijn, is het toch wel mogelijk bij benadering de juiste lokatie te vinden. Gelukkig biedt het avontuur zelf uitkomst, want onze drie helden gaan van België (Molensloot) via Beiroeth naar Wadesdah. Ze horen over een bedevaart, die van Senegal en Soedan via Wadesdah naar Mekka gaat en ze proberen over de Rode Zee van de schuilplaats van emir Ben Kalish Ezab naar Mekka te komen. N.W. Arabië lijkt dan de meest waarschijnlijke ligging van Khemed en Wadesdah. Dit stemt ook overeen met de lokatie van Petra in Jordanië.

Wadi Moesa

Petra (Grieks *petra* = rots), de roze stad, lag in de woestijn, in een rotsachtig dal, 160 km. ten Z. van Jeruzalem, ten zuiden van de Dode Zee. De ruïnes liggen in het huidige Jordanië. Het was een belangrijke stad, middelpunt van het karavanenverkeer, en hoofdstad van het koninkrijk der Nabataeërs. Dit volk bewoonde in de Oudheid, het

Woningen in de rotsen? Ja, je zou zeggen dat het vensters zijn Zou den er mensen in wonen?
Maar dat kan toch niet! Ik zal eens even kijken Daar wil ik het mijne wel eens van weten!

Cokes in Voorraad blz 28

Copyright by Uitg. Casterman

N.W. van het Arabische schiereiland en kende vooral in de derde en tweede eeuw voor Christus een bloeitijd. In 105 na Christus werd Petra door Trajanus aan de Romeinen onderworpen, en sedert de aanvang van de vijfde eeuw was het de zetel van een Christelijke metropolitaan (=aartsbisschop). Later viel het in handen van de Mohammedanen. De bloei verdween en de naam werd Wadi Moesi (=Dal van Mozes). Van de vele bouwvallen zijn de in zandsteenrotsen uitgehouwen woningen en graven, overblijfselen van een theater en tempels en een triomfboog het vermelden waard. De enige toegang bestaat uit een *enge kloof* van rode zandsteen, – de Sikh, waardoor een handelsweg naar de stad liep.

Onze belangstelling gaat in verband met Kuifje uit naar de 'schattempel' El-Khazneh, die in de Hellenistische tijd in Petra in de rotsen is

uitgehouwen. Deze in Griekse stijl opgetrokken Isistempel bestaat onder andere uit een portaal met zes Nabataeïsche zuilen (één is omgevallen), die een lokale variatie zijn van de Korinthische. In het midden van de gevel staat een beeld van de godin Isis.

Khemed

In *Cokes in Voorraad* (blz. 28) kan de geïnteresseerde lezer in de rotsen uitgehouwen woningen en een op dezelfde wijze opgetrokken tempel met Korinthische pilaren bewonderen, die slechts via een nauwe kloof te bereiken zijn. Al deze feiten wijzen ten zeerste in de richting van het oude Petra. Vooral opvallend is de sterke overeenkomst tussen de in Kuifje getekende tempel en die van Petra. Hergé heeft slechts een kleine verandering in zijn afbeelding aangebracht. Ten slotte zijn Khemed en Wadesdah fiktief en dat is de schuilplaats van de emir dan ook!

Kuifje in Tibet

Naar aanleiding van uw artikel 'Is Kuifje in Tibet geweest?' in *Stripschrift* nr. 121 kan ik u mededelen dat als Kuifje er niet geweest zou zijn, hij middels de cover van het vooraanstaande wetenschappelijk tijdschrift *Geographical Magazine* van de maand juni 1979 er misschien toch nog wel naar toe zal gaan.

Daar deze cover (zie afbeelding. Red.) identiek is, alhoewel in spiegelbeeld en zonder

Haddock, Kuifje en Tjeng, aan de cover van *Kuifje in Tibet* gaarne hiervan nota en van de onvoorstelbare voorspelbare invloed van Hergé op grafici (in casu de coverontwerpers) wat zich ogenschijnlijk als een continue journalistiek openbaart en slechts onderdoet voor de dagelijkse algemeen geaccepteerde journalistiek in detail doch Nimmer In Grote Lijnen.

M. A. Terveen
Alphen aan de Rijn

Naschrift: **Ondanks uw moeilijk te ontcijferen brief hebben we van 'Tjeng' niet 'Tharkey' kunnen maken, wat ongetwijfeld juister geweest zou zijn. De afgebeelde cover zullen we doorzenden naar Hergé. Anderzijds verwijzen we u voor Hergé's bronnen naar Numa Sadoul:** Tintin et moi **(Tournai 1975) blz. 114.** (HB)

Vandersteen (1)

Er kan geen verhaal over Vandersteens vlegeljaren worden gepresenteerd zonder dat er weer wordt verwezen naar dat artikel 'Comics In Your Life', dat zo langzamerhand een eigen leven begint te leiden. Bestaat dat stuk wel? Waar stond het in? Wie schreef het? We zouden eigenlijk wel eens willen lezen waardoor Vandersteen zo werd begeesterd. *Stripschrift* (en tallozen anderen) tast in het duister. Zelfs in de bibliografie van Wolfgang Kempkes is het niet te vinden! Het bestaat dus niet.

Anton Hermus,
Utrecht

Naschrift redaktie: **Er lijkt een aardige taak voor u weggelegd.** (HB)

Vandersteen (2)

De 'Suske en Wiske-wegwijzer' in *Stripschrift* nr. 122/123 heb ik met belangstelling doorgelezen. Ik heb altijd gemeend dat de volgorde van uitgave van de Vlaamse Rode Reeks (vanaf 1946) met weglating van de latere herdrukken overeen kwam met de verhaalvolgorde. Uit de 'Wegwijzer' is mij nu gebleken dat dit niet het geval is. Ik heb de verhalen op verhaalvolgorde achter elkaar gezet en nu blijkt dat de verhalen V 10, V 11, V 14, V 17 en V 28 niet in de 'Wegwijzer' voorkomen. Behalve het album *Het Spaanse Spook* lijken mij geen andere (latere) verhalen in aanmerking te komen om de vijf lege plaatsen in te nemen. Zijn er soms nog oude tijdschriftverhalen die nooit in albumvorm zijn uitgegeven? Kortom: hoe zit dit? Overigens: met dit soort bibliografische gegevens doet u uw lezers veel plezier.

J. W. Bruinsman,
Groningen

Naschrift: **De door ons gebruikte gegevens voor de verhaalnummering, onontbeerlijk omdat die volstrekt anders is dan de albumnummering (zelfs afgezien van wat u noemt 'latere herdrukken'), zijn overgenomen uit H. Matla's** Stripkatalogus 1979, **blz. 409 en volgende. Het door u gemiste verhaal V 10 is daar te vinden onder de titel** Het Spaanse Spook **onder SUSK 11.3 en SUSK 4.1. Verhaal V 28** Het vliegende hart **is in de herdruk van CISO eveneens aan te treffen onder SUSK 10.3a en b. Voor de verhalen V 11, 14 en 17 lijkt ons, wat gemakzuchtig, dat Matla een verklaring heeft (Frederikstraat 955 te Den Haag). In de door u kennelijk aandachtig gelezen 'Wegwijzer' ontbreken nog meer zaken, die in een vervolg afgerond zullen worden. Wat u ten onrechte niet gemist heeft is verhaal V 3** (De Sprietatoom), **dat door een zetfout als V 5 aangeduid werd. Uw bibliografische interesse schijnt overigens geen gemeengoed te zijn, maar als meest arbeidsintensief onderdeel van** Stripschrift **kan een kompliment daarover niet genoeg gewaardeerd worden.** (HB)

NIEUW!

flexibele GUUST poppen

16 cm hoog!

Kan in vele standen gebogen worden. Verkrijgbaar bij de Stripwinkels, of door overmaking van Hfl. 8,50 op rek. nr. 44.38.99.185 v.d. AMRO bank t.n.v. Stripantiquariaat "SJORS", Voorstraat 371, Dordrecht. tel. 078-142012, alleen s'middags open.

uit de bladen

Jongetje gewond bij 'Spiderman'-spel
Amsterdam – Een zevenjarige jongen is gistermiddag aan zijn hals gewond toen hij met een vier jaar ouder vriendje in de Celebesstraat 'Spiderman' (een 'superman'-filmheld) speelde. De jongens waren daarbij zo ruw met touwen in de weer, dat de jongste zich in een ziekenhuis moest laten behandelen.
(Parool wo. 8/8/1979)

Er zijn genoeg volwassenen geïnteresseerd in strips, gezien het feit dat er in Nederland wèl minstens drie periodieken verschijnen die door volwassenen worden volgeschreven over strips.

Het idee dat de scribenten daarvan zich met de jeugdbladen toereikend bediend voelen, krijg je wanneer je die bladen regelmatig leest. De redactie van het blad Striprofiel bijvoorbeeld doet soms het lang bestreden vooroordeel herleven dat veel lezen van strips leeslui en achterlijk maakt, gezien de stilistische armoede en vrijwel ontbrekende kritische zin waarmee men beeldverhaaltjes als De Beverpatroelje analytisch te lijf gaat als moest er een nieuwe theorie over de ware identiteit van Shakespeare worden bewezen. Geen groter held in dit soort kringen dan degene die kan aantonen met een onscherp fotootje dat een bepaald Tibetaans tempeltje uit een Kuifje-verhaal ècht bestaat.

Stripschrift is veel beter dan Striprofiel of CISO en biedt vaak werkelijk heel leesbare artikelen, maar ook in dàt blad wordt je niet zelden vanuit een hoofdartikel toegesproken met een luimigheid die je je alleen nog uit schoolkranten herinnert.

Wie werkelijk hevig geïnteresseerd is in een opgave van alle driehonderachtentwintigduizend Bommelboekjes, inclusief de Vlaamse varianten, de gekuiste en ongekuiste versies, zo iemand dient wel te beseffen dat hij niet minder zonderling is dat de man die tien jaar van zijn leven gestopt heeft in het nabouwen van Hoog Catharijne, met behulp van een wagonlading lucifers. Dat soort excessen zijn best wel legitiem natuurlijk, maar het drukt de leeslol, van de ach ja best wel in strips geïnteresseerde stripschriftlezer en daar zijn er denkelijk toch de meeste van.
Uit: Utrechts Nieuwsblad 2/7/1979.

U schrijft: wij drukken

Kommer en kwel
In uw Amsterdams Logboek, dat ik altijd met veel belangstelling lees, trof ik onder Notities een opmerking aan over 'zo'n te pas en te onpas veelgebruikte term', nl. Kommer en kwel. Nadat ik zo overmoedig was deze term te lanceren in De Hachelbouten (een Tom-Poesverhaal, dat in de NRC en De Volkskrant verscheen in 1960), heeft hij inderdaad nogal om zich heen gegrepen, en dat vond ik, mijn winderigheid, natuurlijk wel aardig. De opmerking van een lezer van Onze Taal, die meent dat het wel een vertaling zal zijn van het Duitse Kummer und Qual, drukt de pret echter op ernstige wijze, vooral omdat u zegt dat het best zou kunnen. Het kan niet en het is zelfs onmogelijk. Mijn kennis van de Duitse taal gaat niet verder dan die van professor Prlwytz-kofsky, en de term Kummer und Qual is mij geheel onbekend.
Ik voelde mij geroepen u dit even te laten weten, omdat het gebruik van germanismen en andere ismen mij hoogst betreurenswaardig voorkomt.

MARTEN TOONDER
Greystone, Ierland

Uit: Parool za. 21/7/1979.

De Zwitserse wielrenners Stefan Mutter en Uli Sutter door Toon geportretteerd als de detectives Jansen en Jansens.

Uit. Algemeen Dagblad, mei 1979.

Sportvereniging Knudde door **Toon**

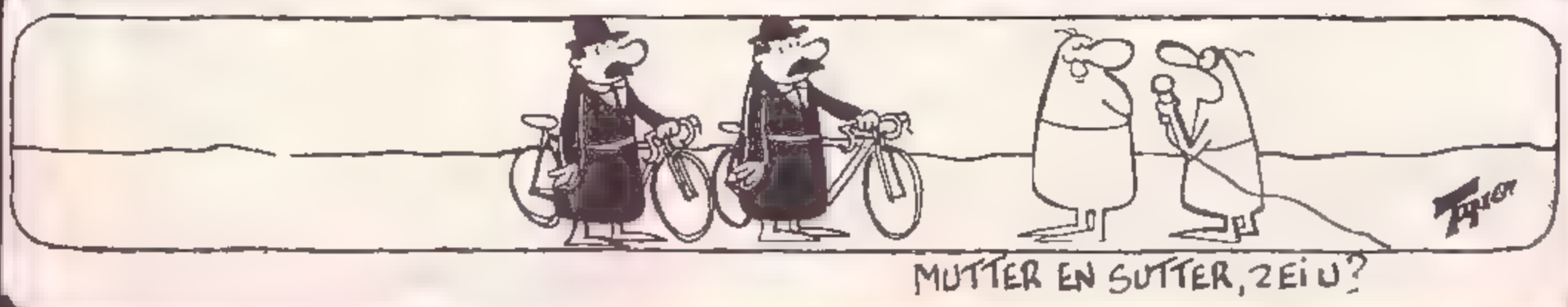

STRIPWINKELS

'PLATENBAR-STRIPWINKEL LEO'

Lange Kerkstraat 32
4461 JJ Goes, telefoon 01100-13194

MEIROOS STRIP- EN LECTUUR-SHOP/SHOPPINGCENTER
Oudegracht 136, hoek Vinkenburgstraat
Utrecht, telefoon 030-334357

STRIP ANTIQUARIAAT PANDA

Frederikstraat 955
2514 LJ 's-Gravenhage,
telefoon 070-635950*
geopend di t/m vr van 12 tot 6 uur; zaterdag van 11 tot 5 uur; donderdag/koopavond tot 9 uur geopend.

DE ZAAK ZONNEBLOEM
Haarlemmerstraat 27, Amsterdam,
telefoon 020-247294
* de hoogste prijs voor uw 2e hands-strips!

de Jacobijn

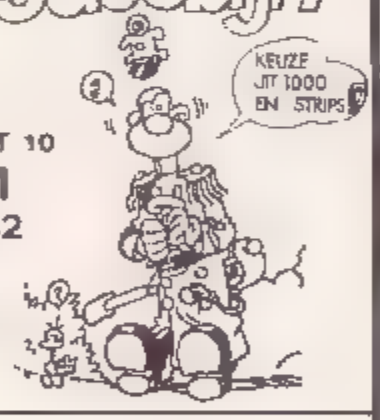

JACOBIJNESTRAAT 10
HAARLEM
TEL. 023-320782

Antiquariaat

Liendertseweg 66A
Amersfoort
tel. 033 - 25975

"Bommel"

STRIPS - BOEKEN
MUNTEN - POSTZEGELS

STRIPSPECIAALZAAK

FANTASTIC VISIONS

Slaak 18, Rotterdam, telefoon 010-331710

DE LEKTUURHAL
Nauwe Burgstraat 3, Sneek,
telefoon 05150-15510

LAMBIEK
Kerkstraat 104, Amsterdam,
telefoon 020-267543

OLD COMIC HOUSE KRALINGEN

Frits Ruysstraat 28a
3061 ME Rotterdam
tel. 010-523171

Stripantikwariaat

calvo

Sandelingplein 2
Rotterdam-Zuid

geopend zaterdag 10 tot 5 uur
telefoon 010-840636
bestellingen bezorgen wij aan huis!

De Oude Post
Burg. de Withstraat 10-12
De Bilt, 030-763050
Nieuwe en oude strips.
Ver- en inkoop.

Werd uw zaak niet vermeld? En stelt u daar wel prijs op? Belt u even:

030-791496

Nu ook een
STRIPSPECIAALZAAK
in Vlissingen
met de meest uitgebreide kollektie strips, ook Frans-Engelstalige.

GRAMM-STRIPS 76
DE STRIPWINKEL
Paul Krugerstraat 146-148
4381 WK Vlissingen

SPECIAALZAAK IN STRIPBOEKEN

WOUTS STRIP- EN SF SPECIAALZAKEN

van Woustraat 126, Amsterdam en
Oostenburgerstraat 69, Amsterdam,
tel. 020-792116 en 020-224680
Organisatoren van stripbeurzen. Gaarne informeren wij u onze enorme kollektie strips en SF en over bedoe de beurzen.

P.G. Hermans

Broerenstraat 4,
Arnhem. tel. 085 - 431398

RICHARD
Rombout-Hogerbeetsstraat 78,
Amsterdam, tel. 020-842923

Strip antiquariaat "SJORS"

Voorstraat 371, Dordrecht,
telefoon 078-142012
openingstijden: ma t/m vrij 13.00-17.30 uur; zaterdag 10.00-17.00 uur

DE LEKTUURHAL
Over de Kelders 10, Leeuwarden,
telefoon 05100-30756
Dracht 100, Heerenveen

Nieuwsredaktie Har Brok en Hans van den Boom

Bijdragen voor deze rubriek in de vorm van knipsels, recensie-eksemplaren, ruilabonnementen, fondslijsten, huisorganen, aankondigingen, brieven en zichtzendingen gaarne naar het redaktiesekretariaat. De bijdragen in de Nieuwsrubriek zijn, voor zover niet ondertekend door anderen, samengesteld door de nieuwsredaktie.

UITGEVERIJEN

Panda

Uitgeverij Panda gaat er dit najaar met een zeer ambitieus programma tegenaan. De volgende stripuitgaven zullen deels al aangekondigd de komende maanden gaan verschijnen:

September
Felina, door Annie Goetzinger. Gebonden, *f* 19,50
De Schat van het landje, door Fred Julsing, *f* 5,50.
Storende Verhalen, door Thé Tjong Khing, *f* 9,90.
Toonder Stripcatalogus, door Henk Mondria, *f* 12,50
De Pijpekop, door Tibet (Chick Bill 7), *f* 9,90
Ku-Klox-Klan, door Tibet (Chick Bill 8), *f* 9,90.
Het geheim van de Grot, door Tibet (Chick Bill 9), *f* 9,90.
He monster van het Meer, door Tibet (Chick Bill 10), *f* 9,90.
De Zoon van Aram, door Piet Wijn (Aram 10), *f* 9,90.
Het Porseleinen masker, door Piet Wijn (Aram 12), *f* 9,90.
De Terugkeer van Aram, door Piet Wijn (Aram 13), *f* 9,90
Het raadsel van Rouvanna, door Piet Wijn (Aram 14), *f* 9,90.
De Juwelen van Bianca Castafiore/Vlucht 714, door Hergé (twee delen samen in hard kaft), *f* 17,50

Oktober
De Geest van Mrs. Drake-Oom Kappy, door O'Donnell en Holdaway (Miranda Blaise 3), *f* 9,90.
Hoogverraad + De Noormannen, door O'Donnell en Holdaway (Miranda Blaise 4), *f* 9,90.
De Wijze Meester, door Toonder (Panda 32), *f* 9,90.
De Meester-Superman, door Toonder (Panda 97), *f* 9,90.
De Reis om de wereld in 80 dagen, naar Jules Verne (tekeningen door een Frans tekenaars-kollektief), gebonden, full color, *f* 39,50.

November
De Biecht, door Barbe, *f* 5,—.
Het eiland van de levende doden, door Cheret en Lecureux (Rahan 1), *f* 5,75.
De vallei der kwellingen, door Cheret en Lecureux (Rahan 2), *f* 5,75.
Labyrinten, door Forest en Gillon (Schipbreuk in de tijd 3), *f* 5,75.
Dodelijk universum, door Forest en Gillon (Schipbreuk in de tijd 4), *f* 5,75.
Goudkopje, door Annie Goetzinger, gebonden, *f* 19,50.
De Fabriek, door Pichard, gebonden, *f* 19,50.
De IJsdemon, door Tardi, gebonden, *f* 9,90.
Sextravagante avonturen van Pipi en Robert Ramram, door Lauzier, *f* 9,90.
Stripcatalogus 1980, door Hans Matla, *f* 35,—.

December
De Steen van de Profeet, door Piet Wijn (Aram 15), *f* 9,90.
Broederschap der Bronzen Draak, door Piet Wijn (Aram 16), *f* 9,90.

Oberon

Deze Haarlemse uitgeverij heeft het programma voor het vierde kwartaal zoals gebruikelijk in weken ingedeeld. De volgende albums zullen gaan verschijnen:

Week 40
Olivier Blunder-herdrukken (tekst en tekeningen Greg):
1. *Uit de ideeën van Olivier Blunder*
2. *Wat! Wat! Wat! Een hopeloos geval?*
3. *Nogmaals getekend Olivier Blunder*
4. *Olivier Blunder Da's mijn zoon*

Week 41
Sonja en de mysterieuze zwemcoach, door? (Tina Topstrip deel 11).
Tom Poes en de meesterhand, door Toonder Studio's 76 blzz. (Tom Poes deel 14).

Week 42
Sjors en Sjimmie deel 4, *De Belhamels,* tekeningen Van der Kroft.
Donald Duck verhalenboek no. 2, 324 blzz, *f* 22,50
Willem Peper deel 1, *De navel van Shiva,* door Henk 't Jong en Adrie v. Middelkoop.
Herdrukken Olivier Blunder:
5. *Onmiskenbaar Olivier Blunder*
6. *De Schat van Viridiana*
7. *Olivier Blunder aan de macht*
8. *De Ongehoorde Olivier Blunder*

Week 43
Rakker no 3, door Disney Studio's.

Week 44
Alain D'Arcy, *Satanseiland,* door Hans Kresse, 100 bladzijden, hard kaft, *f* 14,95.
Dagobert Duck no 7, *De 7 steden van Cibola,* door Disney Studio's.
Herdrukken uit Olivier Blunder:
9. *Onweerstaanbaar niet te stuiten*
10. *Onthutsende onthullingen over Olivier Blunder*
11. *Geredeneer in de ruimte*
12. *De handige viervoeter*

Week 45
Groot Tina Boek deel 9, *f* 6,50.
Jungle Boek, door Disney Studio's (geen strips) *f* 16,50.
Franka deel 4, *De wraak van het vrachtschip,* door Henk Kuijpers.
De Wereld van Lucky Luke, door Henk Albers naar Morris, voorwoord van Morris (geïllustreerde verhalen, zoals in het verleden in Pep geplaatst). Prijs *f* 6,95.

Week 46
Popeye, de eerste vijftig jaar (strips plus informatie over de geschiedenis van Popeye) 144 blzz., *f* 24,95.
De Jonge jaren van Blueberry deel 3, door Charlier en Giraud (Blueberry nummer 20).

Week 47
Roodbaard, *De kapitein zonder naam,* door Charlier en Hubinon (Roodbaard nummer 17, eigenlijk volgens de oorspronkelijke volgorde de verhaal nummer 3, direct aansluitend op het bij Eppo cadeau gegeven albumpje *De Jonge Kapitein*).

Week 47
De Partners deel 2, *Het Ultimatum,* door Carry Brugman en Dick Richards (Matena).
Douwe Dabbert deel 6, *De Schacht naar Noord,* door Piet Wijn en Thom Roep

Week 48
Flippie Flink deel 4, door Mort Walker.

Week 49
Donald Duck deel 15, *Donald Duck als kustwachter,* door Disney Studio's.
Storm deel 3, *Het Volk van de Woestijn,* door Don Lawrence en Dick Matena.

Week 50
Jonathan Cartland deel 4 (eigenlijk deel 1), *de Indianenvriend,* door Blanc-Dumont en Harlé. 64 blzz

Week 51
Goofy deel 2, *Goofy als Columbus,* door Disney-studio's.
Monique en de man in het koetshuis, reeks Tina topstrip deel 12.
Trigië deel 12, *De Valse Keizer,* door Don Lawrence en Mike Butterworth.
Alle albums kosten *f* 5,50 tenzij anders aangegeven.

In week 43 brengt Oberon geheel buiten het bestaande albumaanbod uit de 100 bladzijden dikke op het *ABN-Dossier* gebaseerde uitgave *Strips* door Kees de Bree, Martin Wassington en Rob van Eijck. Prijs *f* 9,95 op normaal albumformaat en uitvoering (voor de gebonden editie iets meer). Deze informatieve uitgave bestaat uit een uitgebreide versie van het voorwerk van het inmiddels alleen nog maar antikwarisch aangeboden *Strip-Dossier* van de ABN-Bank. Het is in eerste instantie bedoeld om volwassenen van de middelbare schoolleeftijd in één enkel boekwerkje in kort bestek een hoop te vertellen over de achtergronden van het beeldverhaal. Het is met name bedoeld voor het maken van skripties, spreekbeurten en dergelijke en omvat onderwerpen als stripproduktie, de geschiedenis van het beeldverhaal, stromingen, genres, doelgroepgerichte strips, taalgebruik plus de behandeling van bekende figuren en tekenaars

Centripress

Centripress in Bussum gaat rustig door met het uitbrengen van albums van Arad en Maya (nu al 8 delen verschenen) en De Macaroni's (eveneens 8 delen verschenen). Naar men zegt zal van Arad en Maya ook het nooit gepubliceerde laatste deel nog worden uitgebracht.
In de tussentijd zijn als het goed is ook verschenen de eerste twee delen van een nieuwe stripalbumreeks, namelijk AMBROSIUS, van Gideon Brugman. De eerste twee delen zijn getiteld *De Heksen* en *De Vampiers*.
Erg mooi is ook het bij Centripress uitgebrachte boek *De Meestermagiër* van Wallace Wood. Dit is een coproduktie met Editions du Triton uit Parijs. Prijs per album: *f* 5,50.
Na afloop van de serie De Macaroni's zal waarschijnlijk ook de Attanasio/Delporte serie Bandonéon uit *Pep* in albums gaan verschijnen.

De Vrijbuiter

Deze Tilburgse uitgeverij bracht onlangs twee delen uit van de serie 'Axel Moonshine, Zwerver van de kosmos'. De oorspronkelijke titel was 'Le vagabond des Limbes'. Tekst is van Godard, tekeningen van Ribera, en de albums verschenen oorspronkelijk bij Hachette in Frankrijk. In dat land wordt de serie nu overigens voortgezet door Dargaud.

Classics

Elsevier-N.D.U. is niet erg gelukkig met de in 1977 aangekochte uitgeverij Classics. Men probeert het hele zaakje nu te slijten aan de meest biedende. Lukt het niet een en ander te verkopen, dan is het waarschijnlijk dat alleen de succesvolste uitgaves (*Mad, Ponyclub*) zullen worden voortgezet, mogelijk bij een andere uitgeverij (De Vrijbuiter ligt dan het meest voor de hand).

Yendor

Verschenen bij uitgeverij Yendor (Honingerdijk 101b, 3063 AL Rotterdam) het album *Rhâã Loveley* deel 1 van Gotlib. Omvang 50 bladzijden, prijs *f* 14,90 (Nederlandse vertaling). Gesignaleerd op de deadline voor dezelfde prijs *Polonius* van Picaret en Tardi (eveneens *f* 14,90).

Magnum

Alweer nieuw in de Magnumreeks deel 9 Bob de Moor: *De schele Zilvervos* (reeks De avonturen van Snoe en Snolleke, deel 2) uit 1951/52 en eerder in albumvorm bij NV Periodica, overigens met hertekende voorplaat. Voorts verschenen de delen 12 en 13 met een herdruk van de eerste 4 Thomas Pipsverhalen *Het geheim van de vliegende schotels, De infra-rode Bende, Het kasteel der Schaduwen* en *In de greep van Mysteras,* eerder verschenen in het Vlaamse dagblad *Het Volk* in de jaren 1947/48. Tekenwerk van Buth met scenario's van John Flanders. Na de eerste 7 delen van deze goed verzorgde reprintreeks ontbreken nu nog de delen 8, 10 en 11. Achteraf zij hier nog vermeld de herdruk van Rik Clements Dees Dubbelverhaal *Goud voor de bank van Londen*, die ten onrechte niet genoemd werd in de bespreking van de Magnumreeks in *Stripschrift* 117/118. Tekenend voor de werkwijze van De Laet is overigens dat hij deze weinig interessante herdruk in dezelfde reprint laat voorkomen onder de titel *Goud voor de bank van Engeland* (omslag), *Goud voor de bank van Londen* (titelblad) en *Goud voor de bank van London* (bibliografie). Magnum wordt uitgegeven door De Dageraad te Antwerpen, Prijs per deel ca. *f* 5, -.

Dupuis

Nieuw in het najaarsfonds van uitgeverij Dupuis deel 1 van Ramtamtam en Kierikieli (tek. Mazel; scen. Cauvin) getiteld *De grote safari*. Aparte vermelding verdient ook album nr. 16 met gags van Bollie en Billie door Roba, die nooit eerder in boekvorm verschenen zijn, en 2 vierpaginaverhalen uit 1960 (*Robbedoes* 1146) en 1967 (*Robbedoes* 1524) De losse gags dateren uit de periode 1961-1963 (*Robbedoes* 1192-1328).
Voorts verschenen: Geschiedenis in beeldverhalen nr. 8: *Rampen, angst en verschrikking...* (tekst. Joly, tekeningen: Cicuendez, Fernan en Pascal); Snoesje nr. 7: *Snoesje en de boze elixer* gevolgd door *Gossiemijne* en *Snoesje en de koekoek* (Macherot); Sophie nr. 14: *Sophie en inspecteur Cens* (Jidéhem); Natasja nr. 7: *De vlucht met Mona Lisa* (Walthéry; scen. Mittéï) inklusief *Natasja en de striptekenaars* met een gastoptreden van de kompiete Dupuisstal!; Rolf Karsten nr. 4: *De mummie* (Gil, Jordi); De Blauwbloezen nr. 15: *Rumberley* (Lambil, Cauvin); De Beverpatroelje nr. 21: *Paspoort voor de andere wereld* (Charlier, Mitacq). Prijs per deel *f* 5,50.
Inmiddels staan aangekondigd onder andere in de Reeks Jeugdzonden nr. 6: *Poezekat en de Krompier* (Macherot), Bollie en Billie nr. 17 wederom met oude herdrukken en Ramtamtam en Kierikieli nr. 2: *Jacht op ivoor.*

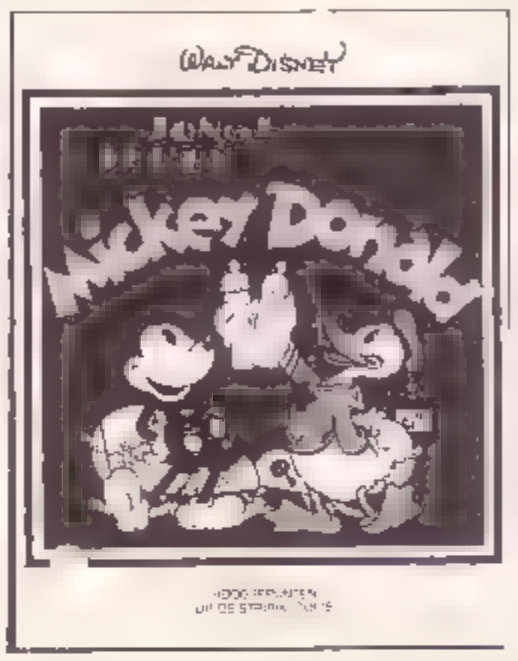

Oberon (2)

In de reeks Vrolijke verhalen uit het weekblad Donald Duck is verschenen het album *Tokkie Tor* en uit hetzelfde blad de albums *Goofy als Leonardo Da Vinci* (Met Goofy de geschiedenis in), *Oom Dagobert en 't spook van de Notre Duck* (Avonturen van een steenrijke eend) en *Griezels, Goeierds en Grappenmakers* (De Kleine Boze Wolf 5). Als deel 9 van de reeks Tina Topstrip: *Anja, Dorp in gevaar,* dat in 1973 in *Tina* gepubliceerd is.
In de reeks Bommelherdrukken uit *Donald Duck* verscheen het uit 1962 daterende verhaal *Tom Poes en het monster van de Hopvallei.*
Niet onverwacht, maar toch, zijn op de deadline te vermelden twee bijzondere albums, te weten *Patty, Het lied van de rivier* (Tina Topstrip 10), een Nederlandse produktie van Lo Hartog van Banda en Gideon Brugman, eerder gepubliceerd in *Tina* (1972/73), en *De Jonge Jaren van Mickey & Donald* van Walt Disney in de nieuwe reeks 'Hoogtepunten uit de striphistorie' als nr. 1 met afleveringen van Gottfredson en Al Taliaferro uit 1932/34 (*Mickey*) en 1936/37 (*Donald*). Geen facsimile's, maar de prijs is navenant. Per album *f* 5,50.

DE WEEKBLADEN

Anita

Naast de gebruikelijke strips over kostscholen en popsterren plaatst *Anita* ook het bij vlagen goed getekende 'Katten in oorlog'. De redelijk werk leverende tekenaar van 'Tonnie en haar vrienden' heeft zo te zien lang naar de stijl van Purita Campos (*Tina*-tekenares) gekeken...

Donald Duck

Alleen in Duck 28 vinden we een authentieke Amerikaanse Duckstrip, maar gezegd moet worden dat de Deense en Hollandse avonturen in de andere nummers van erg goede kwaliteit zijn (vooral 'Snavelman' in nr. 311).
Bij-verhalen zijn in nr. 28 'De Kleine Boze Wolf', in 29 'Willie Wortel en Klaartje Kip', in 30 'Hiawatha en Broer Konijn' en in 31 een heel oude Rakker. Als nieuw tekstverhaal gaat in 29 van start 'Gulliver's Reizen' met illustraties van Fiel van der Veen. Als nieuwe vervolgstrip (naast Douwe Dabbert) begint in nr. 30 een nieuw verhaal van Ketelbinkie (tekst van Wim Meuldijk, tekeningen van Jan van de Voo).

Eppo

Lopende strips in *Eppo* 28 zijn FC Knudde, Storm, Agent 327, Stef Ardoba, Rud Hart, Flippie Flink, Johnny Goodbye, Roodbaard, Sjors en Sjimmie en Eppo. Een microboekje van Jaap en korte strips van Leonardo en Olivier Blunder kompleteren dit nummer. Leonardo zit ook in 29, terwijl in 30 Opa weer eens zijn opwachting maakt. Nieuw is in *Eppo* 30 Roel Dijkstra, die vanuit Engeland vertrekt naar Ranguilla, een Caraïbisch eiland. Eppo 31 bevat een kort Leukebroedersverhaal, en als Eppo-Varia een uitgebreid dossier over de Tros Top Vijftig opnamen.

Kuifje

Dit blad gaat nog steeds door met thema-achtige nummers, zoals Spelletjes (nr. 28) en Brokkenmakers (nr. 29). Lopende strips zijn onder andere Bernard Prince, Ton en Tinneke, Cannonball Carmody, Jonathan, Mr. Magellan, Yakari, Chick Bill en Dommel. Een knap getekende poster van Rosinski, samen met het tweede hoofdstuk van Thorgal door Rosinski en Van Hamme is te vinden in nr. 29. In nr. 30 start een verhaal van niemand minder dan Gil Kane, bekend van Silver Surfer en andere 'superhelden'. Grijpt Amerika in Kuifje de macht??

Robbedoes

Nieuw in *Robbedoes* 28 (2152) is Tonnie 'Het Kristallen penseel' door Bosse en Darasse. Lopende zaken zijn Lowietje, Jess Long, Robbedoes, Yoko Tsuno (slot in 28), Dokter Zwitser, De laagvliegers (slot in 28), De trip met de Caranguejo, De Melkwegers, The Ocean's Kings, Felix, Meino Brant en nog het een en ander aan eenpagina gags. Jaap is terug met een vervolgverhaal in nr. 29. In dat nummer ook een kort verhaal van Rozek (is Rosinski) en Mythic, plus een zwart-wit strip *Sjefke Molm* van Peer Coolen (Leukebroeders, Tok Tok in *Eppo*), op tekst van Ruud Straatman (nieuwe redakteur van *Robbedoes*). Een nieuw verhaal van Sjefke Molm. Ook nog in nr. 30 het begin van de tamelijk stupide strip Loïc door ? (onleesbaar).

Tina

Nieuw in *Tina* 28 is Kelly, getekend door Carlos Cruz en het verhaa 'Zoals de waarzegster voorspelde'. Verder vinden we Tina, Pleuntje, Ren dan Jenna, Peggy, Nancy op proef, Maartje, Amanda, Claudia en Marcella, Noortje. Extra is een stripsticker van Eduard en Emily. In *Tina* 29 start 'Patricia en de prutbus', staat een aflevering van pension Woefmiauw en zit als extra in het midden van een stripsticker van Leonie. Een dergelijke sticker, maar dan van Noortje, zit in 30. Interessant is dat in *Tina* 31 het eerste deeltje zit van een *Tina* miniboekje, dat niets anders is dan een iets gewijzigde versie (nl. een apart omslagje) van het oude vertrouwde microboekje (vroeger in *Robbedoes*, sinds een maand of wat herdrukt in *Eppo*.)

Wham

Wham brengt iedere week afleveringen van Turi en Tolk, De Steenvreters, Jeremiah, Tony Stark, Nilus, Merlijn, Michel Vaillant, Brammetje Bram en Dan Cooper. Deze laatste blijft slecht getekend (haastwerk?), de andere verhalen zijn van betere kwaliteit (voor Michel Vaillant zit qua verhaal na een zwakke periode weer gedegen in elkaar). In nr. 25 gaan nieuwe verhalen van start van Julie Wood, Dan Cooper en Brammetje Bram. Ook in dat nummer wordt de mogelijkheid geschapen een abonnement te nemen (*f* 67,60 per jaar, antw. nr. 1073, Amsterdam).

DIVERSEN

Schoolagenda

Ook Centripress BV heeft voor het komend schooljaar een stripagenda uitgebracht. Striptekenaar Joost Troost ontwierp daarvoor speciaal de figuur Mr. Pinto, vandaar de titel *Mr. Pinto's Basis Agenda 79-80*. De prijs *f* 4,50.

Tintin Raconte...

In de serie *Tintin raconte...* is inmiddels als tweede deel verschenen *L'histoire de l'aviation (Guerre 1939-1945)*. Het gaat hier wel degelijk om een heruitgave van de serie *Zien en Weten* van Hergé en Martin, indertijd uitgebracht met los in te plakken chromo's. De verantwoordelijke uitgeverij is Editions Septimus, 46 Rue Léon, 75018 Paris. De albums zijn getrouwe kopieën met harde kaft en vierkleurenchromo's, die overigens niet meer ingeplakt hoeven te worden. Prijs per album 59 FF of 450 BF.

Carlsen Comics

Carlsen/IF in Stockholm is de Zweedse uitgever van onder andere het Casterman en Dupuis-fonds (Kuifje, Smurfen, Blueberry, Blake en Mortimer, Tardi, Pratt, enz.). Een fraaie katalogus (ISBN 91-510-2391-1, 64 blzz.) getiteld *En bok om Carlsen Comics* geeft niet alleen een overzicht van het fonds, maar bevat ook algemene inleidingen van Milton, Agger en Knutsson over de verschillende auteurs. Op de omslag prijkt zeer uitnodigend 'gratis'. Een besteladres ontbreekt echter. In Denemarken (Kopenhagen) cirkuleert een identieke Deense versie van deze katalogus.

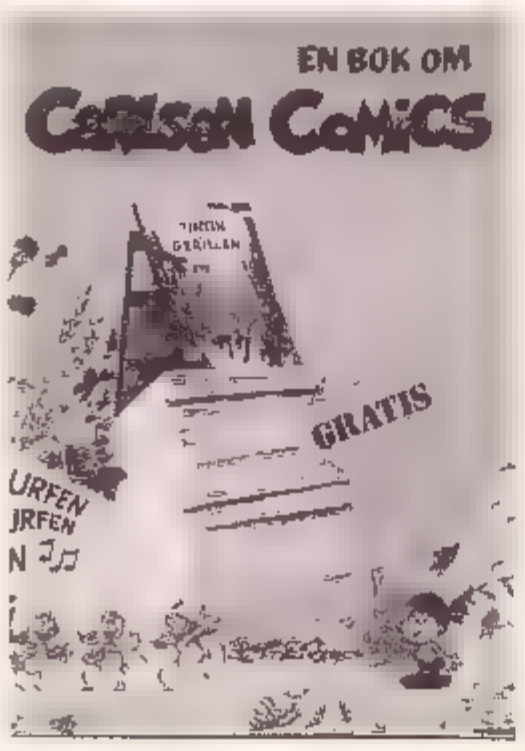

Asteriks La Gaulo

Eind juli verscheen bij Delta Verlag GMBH te Stuttgart *Asterix de Galliër* in het Esperanto, vertaald door de Internacia Tradukrondo, in een oplage van 8500 eksemplaren. Men zou kunnen zeggen dat deze vertaling in een klap de andere 30 vertalingen in uiteenlopende talen en dialekten overbodig maakt als we de doelstellingen van het Esperantujo goed begrepen hebben, maar aan dat soort bespiegelingen doen we in deze rubriek niet: de oplage zegt voldoende en kan voor verzamelaars zelfs interessant zijn. Deze in hardkaft gebonden versie is vergelijkbaar met de Latijnse uitgave en wordt vergezeld van een beknopte woordenlijst, waarin ook wat verklarende grammatika en iets over de struktuur van het Esperanto is opgenomen. Behalve bij de uitgeverij in Stuttgart is dit album te verkrijgen bij het Esperanto-centrum Paderborn (Postbus 1450) en iets gemakkelijker bij A. F. de Geus (Radijsstraat 43a, 9741 BK Groningen) of stripwinkel 'Tante Leny' (Zuiderdiep 156, Groningen) voor *f* 9,80 DM of 11 gulden. Voor boek- en striphandelaren — maar dat terzijde — geldt een korting van 25%.

Nieuws in een groter verband is natuurlijk dat dit album de *eerste* in het Esperanto vertaalde strip is, wat van bijv. de Friese Asterix op zijn manier niet gezegd kan worden. We weten natuurlijk niet hoe selektief Esperantolezers te werk gaan, maar als we het goed begrijpen betekent dit dat eigennamen als Peanuts, Kuifje en Donald Duck hen vreemd zijn. Merkwaardig eigenlijk dat strips, die door hun vorm zo universeel begrijpelijk zijn, door deze groep idealisten pas zo laat ontdekt zijn.

Kuifje-index

Deo volente brengt Brabantia Nostra op de Vlaamse Stripdag 1979 in Turnhout een bundeling uit van de in *(CISO)Stripgids* verschenen *Kuifje-index* van Har Brok. De prijs is bij het ter perse gaan van deze rubriek nog onbekend, maar moet wel geringer zijn dan de aanschafprijs van de *Stripgidsen*, waarin de verschillende vervolgen verschenen. Nog wel even belangrijker is het feit dat deze bundeling tevens een unieke herdruk zal bevatten van de strip *Dupont et Dupond, détectives,* die eerder verschenen in het dagblad *Le Soir* van 24-9-1943 tot 12-11-1943. Deze nergens elders afgedrukte strip met tekst van Paul Kinnet en tekeningen van Hergé, die in de Kuifjereeks de overbrugging vormt van de albums *De Schat van Scharlaken Rackham* en *De 7 Kristallen Bollen,* telt 41 stroken. Voer voor verzamelaars!

Stripwinkels

In Utrecht verrijst momenteel de ene stripwinkel na de andere. In juni werd geopend Stripwinkel Blunder (Haverstraat) door Paul van Dam met nieuwe en antikwarische strips. Uiteraard veel Frans werk en een korting van 10% op alle prijzen voor vaste klanten (lidmaatschap *f* 10,—). Alleen voor nieuwe strips kan men terecht bij Meiroos Strip- en Lectuurshop (Vinkenburgstraat, hoek Oudegracht), gespecialiseerd in Frans werk en Amerikaans sword & sorcery-verhalen.
Niet-antikwarische tweedehandsstrips vullen de rekken van De Stripboekcentrale (Amsterdamsestraatweg 174), die gedreven wordt door Marinus Kuif, wiens bijnaam zich laat raden! Onder de rook van Utrecht tensiotte in De Bilt is sinds 20 juli gevestigd De Oude Post (Burg. De Withstraat) van Dick van den Berg met nieuwe en antikwarische strips. Meer informatie over deze stripwinkels is te vinden in het *Utrechts Nieuwsblad* van 28 juli j.l. in een bijdrage van Pieter van Lierop en Hans van Straten ('Pijlsnel veroveren stripwinkels Utrecht').

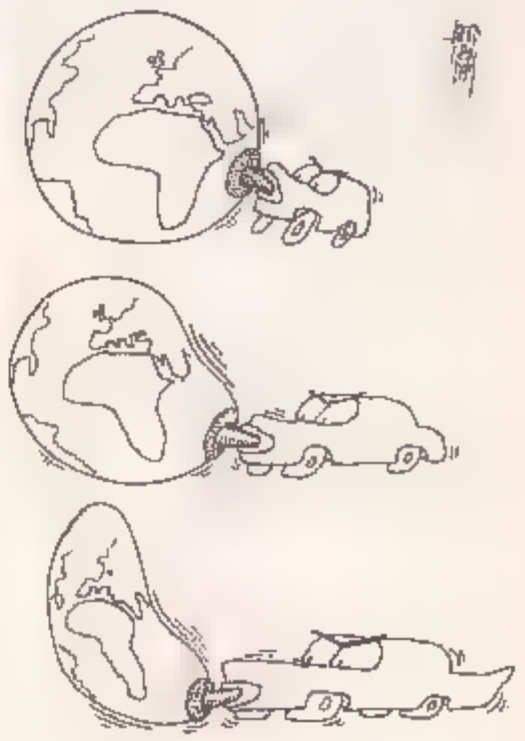

Il Dattero d'Oro

De aktieve kartoenist en striptekenaar Arend van Dam (*Nieuwe Revu, Opzij* enz.) werd op de deadline van deze rubriek in de 32ste *Salone dell'Umorismo* in Bordighera (Italie) voor de hierbij afgedrukte kartoen over het thema 'oliekrisis' onderscheiden met een eerste prijs met de eksotische titel *Il Dattero d'oro* oftewel 'De Gouden Dadel'. Voor dezelfde kartoen werd hem een ekstra prijs toegekend namens de Raad van Europa, zodat we daardoor meteen weten waar dit nog jonge lichaam zich zoal mee bezighoudt. Buitenlandse roem dus voor het vaderlands tekenen tot ver buiten de grenzen.

Vlaamse Stripdag 1979 te Turnhout

Ter gelegenheid van de *Stripgids*-prijsuitreiking 1979 organiseert *Stripgids* in samenwerking met het Stadsbestuur van Turnhout en de Vlaamse Onafhankelijke Stripgilde (V.O.S.G.) een stripfestival op zaterdag 24 november 1979. Een en ander vindt plaats in het Cultureel Centrum De Warande (Warandestraat te Turnhout). Het programma ziet er als volgt uit:
Voormiddag vanaf 10.00 uur: Lezingen in verband met Strips en Openbare Bibliotheken door M. Manderveld en J. C. Faur; diapro-

jekties in verband hiermee en een speciaal programma over Tillieux.
Namiddag vanaf 15.00 uur: Publieke verkoop van orginele stripplaten ten voordele van de Vlaamse Onafhankelijke Stripgilde. Bij opbod komen originelen onder de hamer van Bob de Moor (Barelli), Marc Sleen (Nero), Leemans (Bakelandt), Berck (Sammy), Ryssack (Brammetje Bram) enzovoorts, alsmede het slechts in één eksemplaar bewaardgebleven 'mannekensblad' dat Hergé tekende voor *Chicorée Pacha* (zie *Stripgids* 20, blz. 55)! Aan te nemen valt dat als gevolg van deze veiling striptekenaars zich voortaan wel tweemaal zullen bedenken alvorens gratis platen aan verzamelaars af te staan...
Avond: Uitreiking van de *Stripgids*-prijs 1979 aan Karel Biddeloo, tekenaar van onder andere De Rode Ridder, door (vermoedelijk) Rika de Backer, Minister van Nederlandse Cultuur, met een feestrede van Kees Kousemaker en een aansluitende receptie.

Doorlopend: Op deze dag zijn te bezichtigen twee tentoonstellingen over 'Aktuele Vlaamse stripkunst' en 'De totstandkoming van een strip'. Tevens zullen doorlopend film-, dia- en videoprogramma's vertoond worden en zullen tientallen tekenaars aanwezig zijn. Bij de genoemde tentoonstellingen zullen 2 desbetreffende katalogi te koop zijn.
Inlichtingen over dit festival zijn te verkrijgen bij J. Smet, Meirgorenstraat 63, 2300 te Turnhout.

VAKBLADEN

Stripgids

In *Stripgids* 20 onder andere ruimschoots aandacht voor het verschijnsel Kamagurka (met ca. 20 blzz. herdruk), een aanvulling op de Kuifjebibliografie van *Stripgids* 16 door Har Brok, een interview met Eddy Ryssack over de pas opgerichte vakbond van Vlaamse stripauteurs (Het Stripgilde) en Hans Spa over de Deen Robert Storm Petersen (1882-1949). Voor Hergéliefhebbers is er ook nog de afdruk van een tweetalige reklamestrip van zijn hand voor Chicorée Pacha (niet vermeld bij Sadoul). Omvang 56 bladzijden, prijs *f* 7,—. Te bestellen op postgiro 1412138 tnv. C. Coenders, Vogelenzanglaan 3, Breda. Porto *f* 2,50

Méfi!

Op vakantie aangetroffen in Avignon het strip(vak)blad *Méfi!* (Mensuel convivial de divagation politique). In het laatstverschenen nummer (nr. 11) tekenwerk van Titchoa (*Tintin au Pays des Bougnouls*, inderdaad een Kuifjepersiflage), Charlie Schlingo, Volny en Devil

(ook uitgegeven door Artefact), Savard, Mako en andere op een volwassen niveau. Prijs per nummer van 24 bladzijden (A-4, offset, zwart-wit) FF3, -. Inlichtingen bij Daniel Rougé, 6 Rue Mal. Fayolle, 13006 Marseille. Nummer 1 tot en met 7 zijn uitverkocht.

Ciso

Als deel 26 in de CISO-reeks verschenen van Willy Vandersteen een bundeling van de twee realistische verhalen *Tanjar, de Viking* en *De Heldentocht der Bataven*, respektievelijk verschenen in *Ons Volk* (1950) en *Ons Volkske* (1946). Totale omvang 44 bladzijden, prijs *f* 4,95 (inklusief *f* 2,50 porto te bestellen bij C. Coenders, Vogelenzanglaan 3 te Breda, postgiro 1412138).

De Zaak Zonnebloem

De Amsterdamse stripspeciaalzaak De Zaak Zonnebloem (Haarlemmerstraat 27, 1013 BJ, tel: 020-247294) heeft in navolging van bijv. Lambiek een eigen nieuwsblad uitgebracht getiteld *De Zaak Zonnebloem*, dat met een beginoplage van 1000 eksemplaren 6 keer per jaar gaat verschijnen. In het eerste nummer 6 blzz. algemene informatie over Kuifje, die weinig nieuws bevatten, plus nieuws, aankondigingen en dergelijke. Het overigens fraaie uitgevoerde bulletin is op aanvraag gratis te bekomen op genoemd adres. Het ligt in de bedoeling in de komende nummers ook beginnende striptekenaars een kans te geven. Toezending van materiaal zoals tekeningen, foto's en verhalen dient te geschieden aan Purple Fox, Benessenlaan 310, 1911 VK Uitgeest. De Zaak Zonnebloem is geopend van 9 tot 6 uur behalve op Zon- en Maandagen.

Le Fouineur

Tamelijk recent is nummer 2 van *Le Fouineur*, een stripvakblad, gewijd aan Paul Deliège, op half A-4 formaat (20 blzz., offset). Dit nieuwe Belgische medium, te vergelijken met bijv. *Kartoen,* wordt uitgegeven door Les Mongoïdes Réunies en is via Thierry Joor te bereiken op Avenue Louise 60, 1050 te Brussel. Abonnementen per 4 nummers in België 160 BF en in Frankrijk 200 BF (voor Nederland vermoedelijk dus 200 BF). Naast Deliège in het aangetroffen nummer enkele amateurstrips, nieuwe, korte besprekingen en advertenties. *Le Fouineur* verschijnt eens per kwartaal.

Sjors en Sjimmie

Speicaal voor V en D bracht Oberon afgelopen zomer een 300 pagina's dik stripboek uit met Sjors en Sjimmie verhalen. Het betrof de verhalen *De geheimzinnige duikboot, Het Verdwijnmiddel* en *De Bromstar*. Het loont de moeite om de zomer- en winteropruimingen van V en D in de gaten te houden, want Oberon is van plan om speciaal voor deze opruimingen dergelijke superdikke boeken in kleuren te blijven produceren. Zo is binnenkort een boek met Popeye-verhalen te verwachten, naar men zegt.

Tangy en Laverdure

Interessant nieuws voor verzamelaars: Van de serie Tangy en Laverdure, die nu bij Oberon herdrukt wordt, zullen de delen 11 (*Bestemming Stille Zuidzee*) en 12 (*Gevaar op Mururoa*) niet opnieuw verschijnen, vanwege de politiek zeer diskutabele stellingname van Charlier in deze twee, zich rond de Franse kernproeven afspelende avonturen.

Jubelslee

Na bijna voor niets in de uitverkoop gelegen te hebben is Rodolphe Töpffers *De wonderbaarlijke lotgevallen van Jubal Jubelslee* (op rijm gezet door Gerrit Komrij) herdrukt door Loeb & Van de Velden. De eerste druk dateerde van 1975 en werd uitgegeven door Boelen. Met een kleurige omslag kost het boekje nu *f* 25,—.

Signalement

/-/ Joost Swarte verzorgt regelmatig de voorplaten van het Vlaamse radio- en televisieblad *Humo*, uitgegeven door Dupuis NV, Livornostraat 97 te 1050 Brussel. Vrij recent zijn zijn omslagen van nr. 2031 (9 aug.) en 2032 (16 aug.)./—/

Artikelen

- 'In de ban van de ring' door Jan Overduin. Televizier, ma. 30 juli 1979.
- 'Wie is in de ban van de ring?' door Kees de Bree. Skoop, september 1979
- 'De Heer van de Ring'. Fotoreportage in Ciné Revue, maart 1979
- 'In memoriam Dave Fleischer. De onbekende grappenmaker op de achtergrond' door Kees de Bree. Skoop, augustus 1979.
- 'Vieze plaatjes' door Victor Verduin. (Over de hedendaagse sexstrips.) Gummi, nr. 21, september 1979
- 'Een populaire held in een heilige tempel' door Kees de Bree. (3 pag. over de Kuifje-tentoonstelling in Brussel). Kunstbeeld, augustus 1979.
- 'Eén miljoen Hobbits'. In Première nr. 10/11, september 1979
- 'Bulletje en Boonestaak rond het socialistische kampvuur' door Hans Mulder. VN, 1 september 1979.

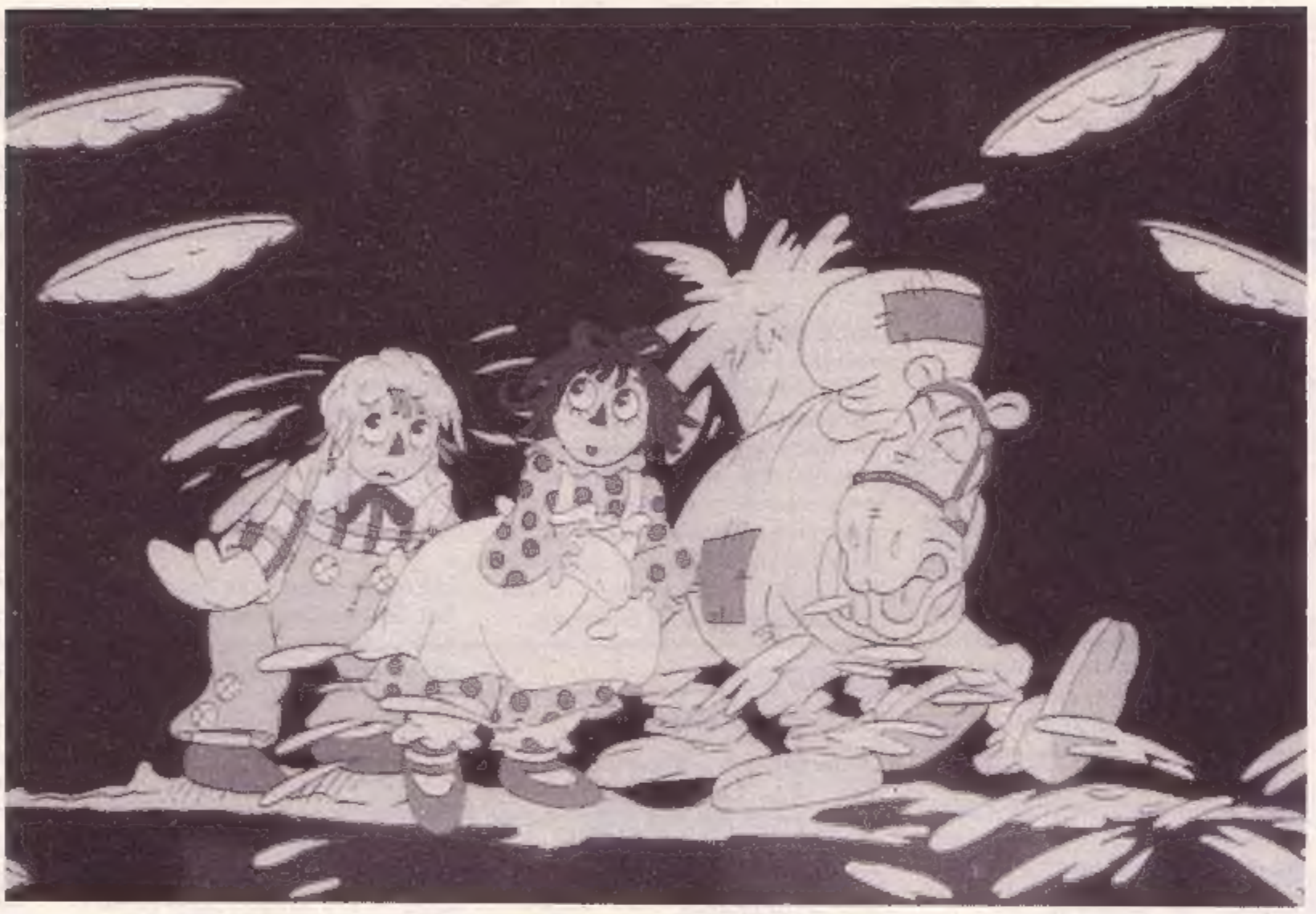

Sherlock Holmes

Dit jaar viert de beroemde meesterdetective Shelock Holmes zijn 125e verjaardag. Dat hij nog steeds niet vergeten is blijkt uit de grote stroom publikaties die ter gelegenheid van de heugelijke gebeurtenis worden gelanceerd. Ook de film bracht een hommage aan de legende van Sherlock Holmes. In *Murder By Decree* (Sherlock Holmes contra Jack the Ripper) zijn tal van prominente acteurs bijeengekomen om de grootste detective aller tijden te eren: Christopher Plummer (S. Holmes), James Mason (Watson), Donald Sutherland, Geneviève Bujold, David Hemmings en talloze anderen. Ook de commercie maakt uiteraard dankbaar gebruik van Holmes' verjaardag. Zo zijn er enkele tienduizende extra Snoopypoppen in Holmes'-outfit vervaardigd. Om het geheel wat kracht bij te zetten is een publiciteitsfoto vervaardigd waarop een ontmoeting tussen de twee beroemdheden in de rol van Sherlock Holmes (Christopher Plummer en Snoopy) in scène is gezet. De film is overigens uitstekend.

(K. de B.)

Raggedy Ann

Raggedy Ann and Andy zijn vooral in Amerika een razend populair duo. Het zijn lappenpoppen die in de speelkamer van het kleine meisje Marcella wonen en die hun avonturen beginnen als zij slaapt of niet thuis is. In de door Richard Williams vervaardigde tekenfilm Raggedy Ann and Andy, die oorspronkelijk al begin 1979 in première had moeten gaan, maar die nu waarschijnlijk tegen Kerst door een andere distributeur uitgebracht zal worden, krijgt Marcella een nieuwe pop, een Frans figuurtje Babette. Op een nacht wordt Babette ontvoerd door een piratenkapitein en Raggedy Ann en Andy zetten de achtervolging in om haar te redden. Ze onmoeten tijdens hun tocht allerlei vreemdsoortige speelgoeddieren die tot leven zijn gekomen. Het is een alleraardigste film met figuurtjes die in navolging van Holly Hobitt in staat zijn een nieuwe rage te creeëren. Dat er een aantal boekjes met de avonturen van Raggedy Ann en Andy zullen verschijnen, staat inmiddels vast.

(K. de B.)

Gevraagd: z.w. strips van amateurtekenaars voor plaatsing in amateurblad. Plaat niet groter dan 20 bij 30. Inzendingen Sophialaan 31, 3842 KE Harderwijk. Informatie tel. 0341-13697.

Te koop: 130 Marvel Comics, recente uitgaven. 02902-1533.

Gevraagd: Nero's, M. Jacobs, tel. 080-234826.

Zoek: het 'Stripdossier' van de ABN-bank, Eppo 13/78 en Peps en Sjorsen. Roland la Garden, Trifstr. 38, 4190 Kleve 1, Duitsland/NRW.

Bommelstrips: MV57 (fraaie kopie), MV58 (idem) *f* 15,—, MV127-132-134-138-139-140-141-143-146-147-157-160: *f* 5,— p.st., B20.1 (MV77+75), B20.2 (93+92), B20.3 (90+73), B20.4 (80+81) *f* 10,— p.st. B22.1 (99), B22.2 (103), B22.3 (112) *f* 5,— p.st. + vele ill.uitg. Uitsl. te ruil: MV57 en MV58, gezocht: MV51-53-54-55-61-63-67-72-76-105. Gezichtsln. 3-B, Doorn, tel. 03430-4032 (na 18.00).

Volgende keer kan uw ruiladvertentie hier staan (zie antwoordkaart elders in dit blad).

Te koop: In Tilburg een **winkelwoonhuis** met garage en magazijn, hoekpand, waarin gevestigd en tevens ter overname aangeboden **een goed lopende stripboetiek** en handel in gebruikte boeken. Deze vestiging bestaat reeds 10 jaar en heeft een zeer uitgebreide klantenkring. Sfeervolle bovenwoning met ruim balkon. Vrij te aanvaarden medio maart 1980. Inlichtingen: 'De Boekanier', Tilburg, 013-683127 na 13.00 uur.

Aangeboden: Aram; S+W; Nick; Robbedoes; Sjors; Olidin; Kappie; Panda; Heer Bommel; Dick Bos; Latexfiguren; Miranda; H. J. Hardeman, Pasteurstr. 22, 3817 JL Amersfoort, tel. 033-34953.

Aangeboden: Jan Kordaat, Jerry Spring, Flip Flink, Kim Devil Kuifje jaarg. 48, 51 t/m 55, Ouwe Niek, Corentin. **Gevraagd:** Robbedoes banden alleen goede staat 1, 4, 8, 10, 33, 34, 35, 36, 37, 41, 47 P. van Voorthuyzen, Rozenstraat 102, 1214 BW Hilversum.

Aangeboden: complete jaargangen PEP van '63 t/m '70 en enkele losse nummers van '62. H. ter Burg, Lieversdijk 1, 7121 KT Aalten, tel. 05435-301 (van 10.00 tot 19.00 uur).

DE STRIPSCHAPPAGINA

MEDEDELINGEN, BERICHTEN & AANBIEDINGEN

Het Schap van vijf Miljoen

Van het girokantoor Amsterdam kregen we het verheugende bericht dat m.i.v. 1 augustus 1979 ons gemeentegironr. S 40.000 gewijzigd is in 5.000.000 (1 vijf met 6 nullen niet te verwarren met ons ledental).
Deswege verzoeken wij al diegenen die rekening bij de gemeentegiro houden en hiervan gebruik maakten voor hun contributiebetaling voortaan uitsluitend te willen storten op onze rekening nr. 5.000.000.
Voor de volledigheid volgt hieronder een overzicht van onze overige rekeningen waarop u uw geld voor contributies, donaties of bestellingen kwijt kunt.

Het Stripschap

Postgiro: 15.13.000
Amrobank: 42.11.38.114

Ledenservice

Postgiro: 32.91.121
Amrobank: 46.28.09.498

Legaten

Niet dat we u het ergste toewensen, doch mocht u iets overkomen, kunt u de vereniging posthuum steunen middels onderstaande testamentaire verklaring:
'Hierdoor verklaar ik te legateren aan het Stripschap, statutair gevestigd te Amsterdam, een som van *f* ...'
Desgewenst kunt u daaraan nog toevoegen:
'Vrij van alle kosten en rechten, ook het successierecht'.

Verenigingenregister

Sinds 4 juli 1979 staat de landelijke vereniging Het Stripschap ingeschreven bij de kamer van koophandel en fabieken voor Amsterdam onder nr. V 531651. Waarvan acte.

Filmotheek

Vanwege de overweldigende belangstelling nogmaals het adres waar de Stripschapfilms te huur zijn:
Fugitive Cinema Holland
Nicolaas Maesstraat 68
1071 RC Amsterdam
tel. 020-764320.

Zwart-Wit uitgaven

Vooruitlopend op een nog te houden enquête verzoeken wij eventueel onder u levende wensen voor opname in deze serie thans reeds aan ons kenbaar te maken.
Adres: Ledenservice Het Stripschap, Postbus 11335, 1001 GH Amsterdam.
Hulpvaardige handen kunnen de mensen van de ledenservice ook nog steeds gebruiken; reacties gaarne aan bovenstaand adres. Heeft u toevallig geen postzegel in huis, antwoordnr. 1019, Amsterdam voldoet eveneens.

Speciale aanbiedingen

Onderstaande avonturen van Tom Poes zijn nog volop leverbaar. Prijs: leden *f* 7,50, abonnees *f* 8,90 per setje.
MV 25/38: De Watergeest/Kwetal, De Breinbaas;
MV 28/43: Het monster van Loch Ness/De partij van de blijheid;
MV 32/44: Mom Bakkesz/Heer Bommel stuit de vooruitgang;
MV 34/46: Het Vibreerputje/De geheimzinnige gaper;
MV 35/48: Solfertje/Het Wroegwezen.
MV 36/45: Horror, de Ademloze/De kneep van knipmenis;
MV 39/47: Het Lijmteem/De Partenspeler;
MV 41/42: Het wegwerk/Eh... dinges;
MV 40/49: De volvetters/De Schoonschijners;
MV 37/50: De betoverde prinses/De gebroeders weeromstuit.

Recentelijk verschenen in de zwart/wit reeks (minimum afname i.v.m. porto twéé stuks).
Prijs: leden *f* 4,95, abonnees *f* 5,50.
nr. 27: Blook: De Robots, Johnn Bakker/Lo Hartog van Banda;
nr. 28: Grote Pyr: De zoon van de zon, Dick Matena;
nr. 29: Kleine Pier: De Danser van Algiers, Dick Matena;
nr. 30: De gouden kraag, Bert Bus;
nr. 31: Blook: De Tellecten, Johnn Bakker/Dick Matena;
nr. 32: Huckleberry Finns Avonturen, deel 1, (naar Mark Twain), Bert Bus.

Al deze aanbiedingen zijn verkrijgbaar door storting van het verschuldigde op de u welbekende postrekening 3291121 t.n.v. Het Stripschap, ledenservice.

Voor het leven getekend

De Algemene Leden Vergadering van Het Stripschap nam op 28 april in Schiedam een motie aan, om te protesteren tegen het verwijderen van werk van Bernhard Hoitrop op de tentoonstelling 'Voor het leven getekend'. (Zie Stripschrift 121 pagina 38.)

Wij ontvingen van de Gemeente Schiedam hierop een schrijven met de volgende inhoud.

Let op de datum van het schrijven het Gemeentebestuur van Schiedam, die is 22 juni, de tentoonstelling eindigde reeds op 3 juni.

Geacht bestuur,
in reactie op uw aangehaalde brief delen wij u mede, dat de raad dit schrijven ter afdoening in onze handen heeft gesteld. Ter uitvoering van dat besluit merken wij op, dat de betrokken portefeuillehouders zich bij het dringende verzoek om het gewraakte werk niet te exposeren zeker niet hebben laten leiden door overwegingen van censuur en/of bevoogding. Evenmin hebben zij door deze handelwijze een oordeel willen geven over de artistieke waarde van deze strip. Veeleer hebben zij zich gebaseerd op de mening, dat het niet aangaat om onder vigeur van de overheid zaken ten toon te stellen, die een belediging kunnen inhouden voor één of meer leden van het Koninklijk Huis.
Dat met bedoelde strip bovendien een ontoelaatbare inbreuk wordt gepleegd op de persoonlijke levenssfeer van enige personen, die zich daartegen materieel niet kunnen verweren, heeft hen slechts in de opinie gesterkt om in casu een passende terughoudendheid te betrachten. Bovenstaand standpunt is aan de organisatoren van de tentoonstelling medegedeeld waarbij in gezamenlijk overleg, zij het onder protest van de organisatoren, besloten is het gewraakte werk niet op te hangen. Daar komt nog bij, dat het overgrote deel van de Schiedamse burgerij naar onze overtuiging licht aanstoot zou kunnen nemen aan de betreffende strip ondanks het feit, dat onze bevolking zich in het algemeen erg tolerant opstelt, indien het gaat om allerlei niet direct reguliere verschijnselen in de samenleving.

Resumerend achten wij dan ook geen termen aanwezig om op het standpunt van de portefeuillehouders terug te komen dan wel om anderszins onze medewerking te verlenen aan het exposeren van de onderwerpelijke striptekeningen.

Politie neemt blaadje in beslag

(GOD, NEDERLAND & ORANJE nr. 2, september 1966)

HET STRIPSCHAP
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam

professor pi

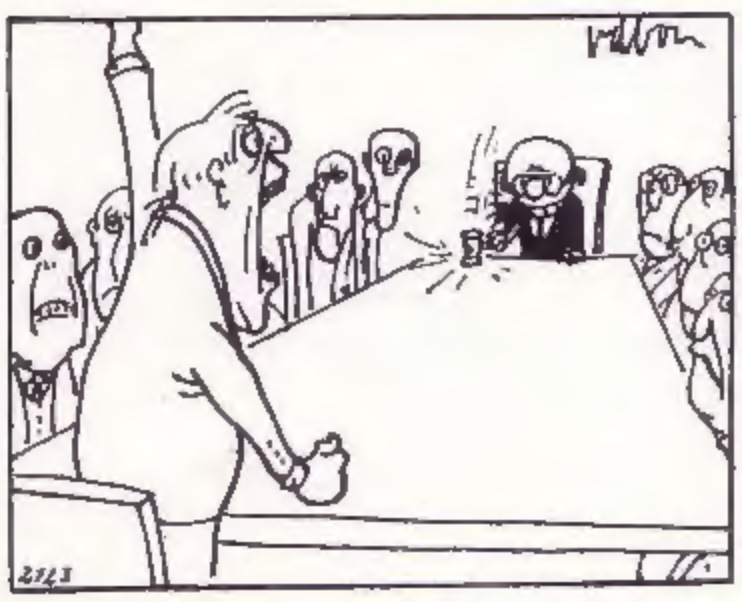

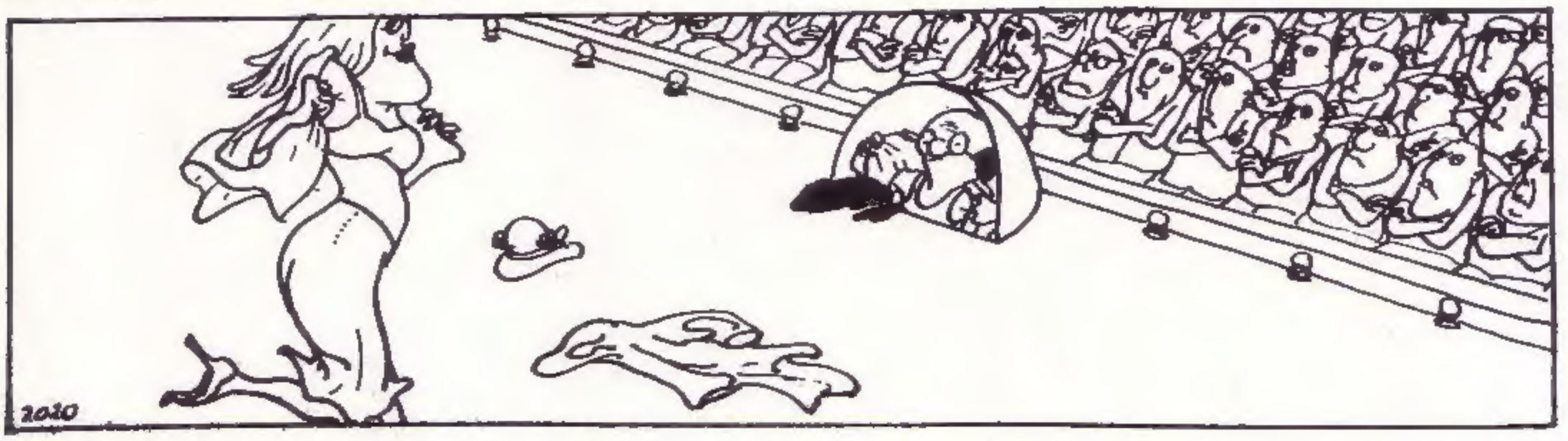

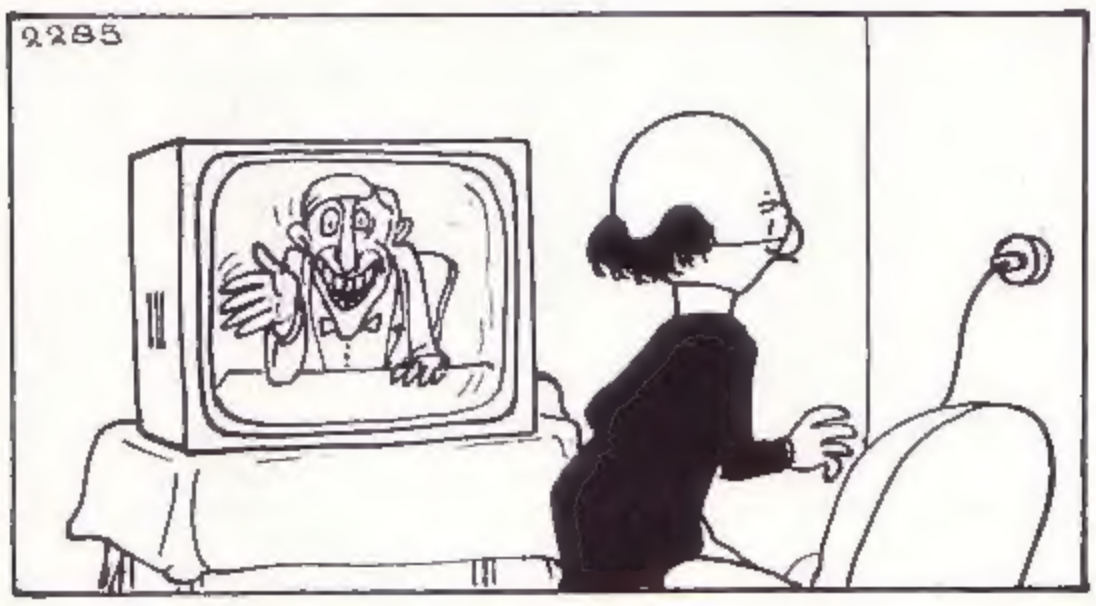

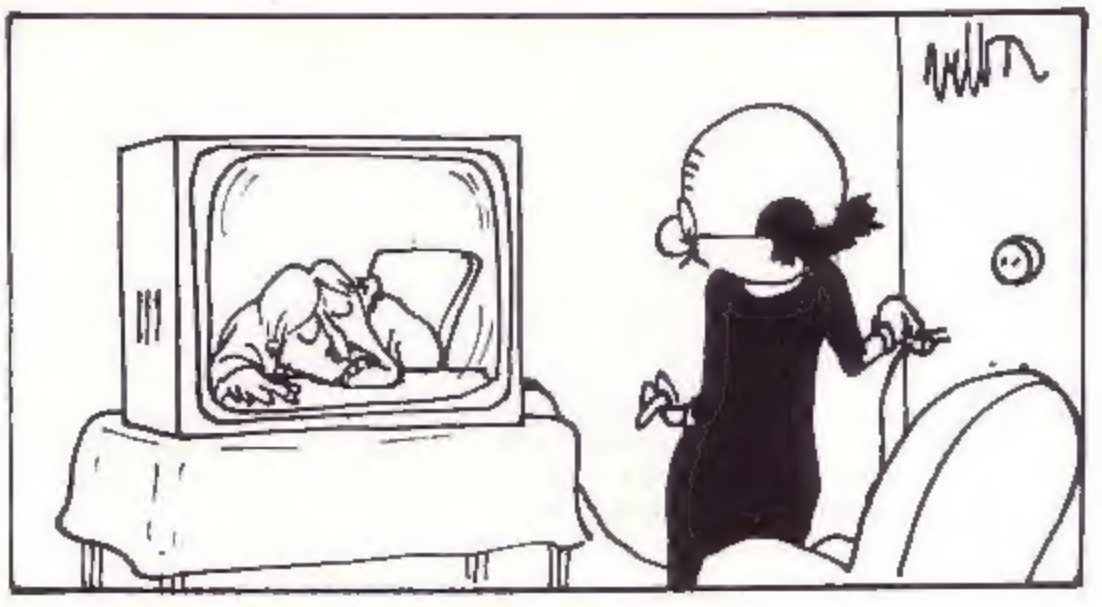

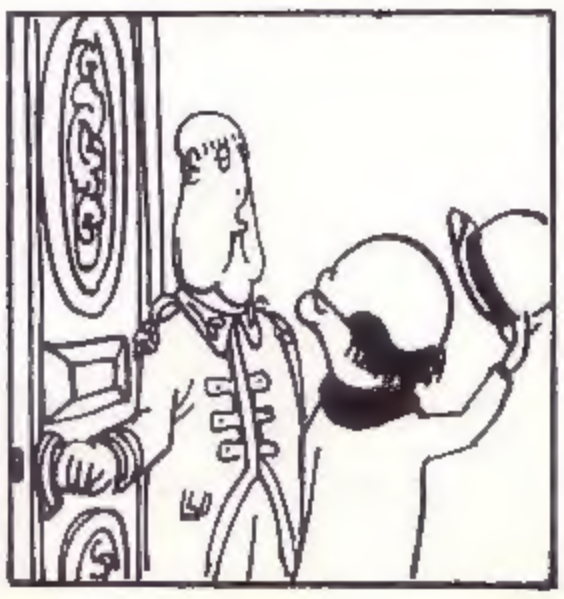

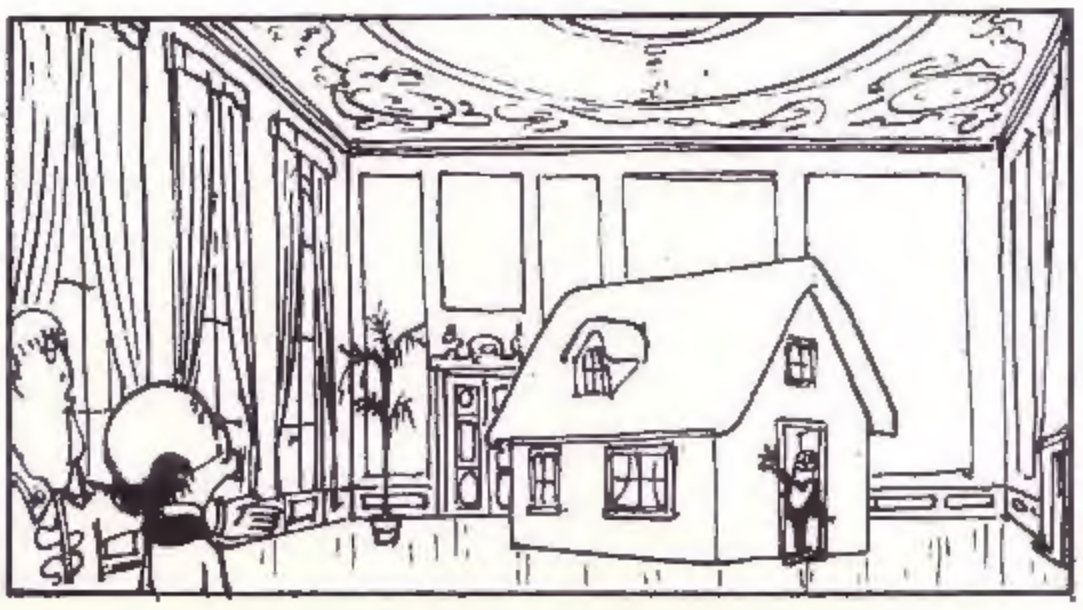

Kuifje-lezer opgelet!

De vijftigste verjaardag van Kuifje wordt op de stripdag in Dronten luister bijgezet met de introduktie van

KUIFJE VAN LEERLINGJOURNALIST TOT WERELDBEROEMD REPORTER

Speciaal ter gelegenheid van vijftig jaar Kuifje schreef expert Har Brok dit boek, waarin de Kuifje-lezer ingewijd wordt in de achtergronden van de Avonturen van Kuifje.

Rijk geïllustreerd en stijlvol uitgevoerd geeft dit boek inzicht in historische achtergronden van het Kuifje-verhaal: de vader van Kuifje, de realiteit van Kuifje, hertekening, Haddock's arsenaal en talloze andere wetenswaardigheden.

Niet te missen voor iedereen die strips serieuzer neemt dan de gemiddelde plaatjeskijker.

HAR BROK

bestellen door

f 10,—

+ f 2,50 verzendkosten over te maken op giro 81168, Slavenburg's Bank Zeist t.g.v. rek. nr. 64.48.33.416 (Stripschrift) onder vermelding: Kuifje

VONK/UITGEVERS ZEIST